ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 41

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΟΜΙΛΙΑΙ Α'—Ζ'

Κείμενον: **B. de Montfaucon,**

Εισαγωγή
ΗΛΙΑ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
τακτικού Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Μετάφρασις - Σχόλια
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Δ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
θεολόγου

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΜΟΣΧΟΥ
φιλολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΗΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

Τὸ ἐκ πεντήκοντα κεφαλαίων ἢ 1533 περίπου στίχων συγκείμενον βιβλίον τῆς Γενέσεως ἡρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς σειρὰν ἐξ 78 ὁμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεφωνήθησαν κατὰ τὰ ἔτη 386 καὶ 388 ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Ἀντιοχείας.[1]

Αἱ ὁμιλίαι αὗται εἶναι χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς ἑρμηνευτικῆς καὶ ποιμαντικῆς δραστηριότητος τοῦ «τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονος», ὡς αὕτη ἐξεδηλώθη ἀπ' ἄμβωνος.

Ἡ διὰ ποιμαντικοὺς σκοποὺς ἑρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πολὺ πρὸ τοῦ Ἰωάννου —χρησιμοποιηθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς τὴν λατρείαν τῆς Συναγωγῆς—, ἀλλ' εὗρεν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὴν ὑψηλοτέραν αὐτῆς ἔκφρασιν, διότι ὁ ἀνὴρ συνεδύαζε ῥητορικὴν δεινότητα, πλουσίαν γνῶσιν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, κοινωνικὴν πεῖραν καὶ ἀνεξάντλητον ἐνθουσιασμόν.

Ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης τῶν ἑρμηνευτικῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως θὰ ἀντιληφθῇ, μέσῳ τῆς ἀκολουθούσης ἀναλύσεως τῶν προϋποθέσεων, τῶν μεθόδων καὶ τῶν σκοπῶν, βαθύτερον τὸ μεγαλεῖον τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπειδὴ ἑρμηνεία τῆς Γραφῆς καὶ ἔρευνα συνυφαίνονται, ἄμεσος εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς διακριβώσεως τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τοποθετήσεως τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Χρήζουν ὁμοίως συντόμου περιγραφῆς αἱ ἑρμηνευτικαὶ προϋποθέσεις τοῦ Χρυσοστόμου, διότι αὗται διαμορφώνουν τελικῶς τὸ ἑρμηνευτικὸν ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἑρμηνεία τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅπως καὶ ἡ ἑρμηνεία παντὸς κειμένου, πραγματοποιεῖται διὰ σειρᾶς πνευματικο - τεχνικῶν διαδικασιῶν, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται ἑρμηνευτικαὶ μέθοδοι. Κατὰ συνέπειαν καὶ αὐτῶν ἡ ἔκθεσις περιλαμβάνεται εἰς τὴν εἰσαγωγήν.

1. Αἱ κεχωρισμέναι ἀριθμούμεναι 9 προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔτος 386 καὶ αἱ λοιπαὶ ἀπὸ τὸ ἔτος 388 (πρβλ. B. Altaner, Patrologie, Freiburg 1960[6], σελ. 291).

Τέλος, οἱ σκοποί, οἱ ἐπιδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἑρμηνευτοῦ, κατευθύνουν τὴν ἑρμηνευτικὴν προσπάθειαν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγοῦν τὰς ἰδιοτυπίας, τὰς ἐλλείψεις κ.τ.τ.

Ἡ ἔρευνα τῶν ἐννοιῶν τοῦ κειμένου τῆς Γενέσεως φαίνεται ὅτι εὑρίσκει ἀντίθετον τὸν Χρυσόστομον, ὁ ὁποῖος συνιστᾷ παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἐρεύνης καὶ ὑποταγὴν εἰς τὴν πίστιν («Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε... καὶ τὴν γῆν. Ὅταν οὖν ἀκούσῃς τό, Ἐ π ο ί η σ ε, μηδὲν ἕτερον περιεργάζου, ἀλλὰ κάτω κύπτων, πίστευε τῷ λεχθέντι. Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντα ποιῶν καὶ μετασκευάζων, καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ βούλημα καὶ πάντα μεταρρυθμίζων»[2]), τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ ἴδιος ἀλλαχοῦ δὲν τηρεῖ, καίτοι ἑρμηνεύει τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς λέξιν.[3]

Δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ λεχθῇ ὅτι οὗτος θεωρεῖ ὡς ἀπολύτως ἐπιβεβλημένην τὴν ἔρευναν τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως πρὸς διακρίβωσιν τοῦ βαθυτέρου περιεχομένου ταύτης.[4]

Ἀπὸ τῆς ἐρεύνης τῆς βαθυτέρας ἐννοίας ἑκάστης λέξεως ἄγεται εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ ἀνθρωπίνης γλώσσης καὶ ἀποκαλύψεως[5] καὶ διευκρινίζει ὅτι, τολμῶντες οἱ ἄνθρωποι νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς «ἀκηράτου φύσεώς του, οὐκ ἄλλως δυνηθείημεν ταῦτα ἢ διὰ τῆς γλώσσης νοεῖν» (ὁμιλία ΙΗ΄, MPG 53, 155).

Ἡ προσεκτικὴ διερεύνησις τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων δὲν εἶναι μόνον ἑρμηνευτικὸς κανών, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη τῆς ἀντιρρητικῆς θεολογίας.[6] εἶναι σαφὲς ὅτι ὁ λόγος τῆς προσεκτικῆς ἐρεύνης τῆς γλώσσης εἶναι ἡ διάκρισις τοῦ γλωσσικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου στοιχείου ἀπὸ τοῦ θείου καὶ ἀποκαλυπτικοῦ, δηλαδὴ ἡ ἀνεύρεσις «τῶν ἐν τῷ βάθει κεκρυμμένων», πέραν τῆς γλώσσης καὶ τῶν διὰ ταύτης διατυπωμένων ἀνθρωπίνων ἐννοιῶν.

Τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὸν γνήσιον σκοπὸν τῆς κυριακῆς ἐντολῆς «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς» ἢ ὅπως ἔλεγε τοῦτο ὁ Ἰωάννης «τὸν ἐγκεκρυμμένον ἀνιχνεύσωμεν θησαυρόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς. Ἐπειδὴ οὐ πανταχοῦ ἐξ ἐπιπο-

2. Ὁμιλία Β΄, MPG 53, 28.
3. Ὁμιλία ΙΙΙ΄, MPG 53, 150: «Ὅρα πόση τῆς θείας Γραφῆς ἡ συγκατάβασις. Ἀλλ' ὅπερ πολλάκις εἶπον, καὶ νῦν λέγω· θεοπρεπῶς ἅπαντα νοῶμεν, καὶ τό, Ἐ π ο ί η σ ε ν, ἀντὶ τοῦ Προσέταξε νοῶμεν».
4. Ὁμιλία ΙΓ΄, MPG 53, 108: «Τὸ μέν, Ἐφύτευσε, θεοπρεπῶς ἐπὶ Θεοῦ νόει, ὅτι προσέταξε, τὸ δὲ ἑξῆς πίστευε, ὅτι καὶ παράδεισος γέγονεν».
5. Ὁμιλία ΚΒ΄, MPG 53, 192: «Ὅρα πάλιν λέξεως παχύτητα καὶ συγκατάβασιν. Ἐ ν ε θ υ μ ή θ η, φησίν, ἀντὶ τοῦ Μ ε τ ε μ ε λ ή θ η· οὐχ ἐπειδὴ μεταμελεῖται Θεός, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην ἡμῖν διαλέγεται ἡ θεία γραφή».
6. «Ἑκάστην λέξιν τῶν εἰρημένων σαφῶς κατοπτεύσωμεν, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς παραδράμῃ τῶν ἐν τῷ βάθει κεκρυμμένων. Καὶ γὰρ ἀναγκαῖον τοῦτον τοῦ χωρίου πολλὴν τὴν ἔρευναν ποιήσασθαι, καὶ ἀνατρέψαι τὰς μυθολογίας τῶν ἀπερισκέπτως πάντα φθεγγομένων» (ὁμιλία ΚΒ΄, MPG 53, 187).

λῆς ἔστιν εὑρεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων, ἀλλὰ χρεία καὶ πολλῆς ἐρεύνης ἐστὶν ἡμῖν, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν τῶν ἐν βάθει κειμένων».[7] Τοῦτο ἐπανελάμβανε συχνάκις, διαστέλλων τὴν ἐπιπολαίαν («ἐξ ἐπιπολῆς») προσοχὴν εἰς τὰς Γραφὰς ἀπὸ τὴν διεισδυτικὴν κατανόησιν (τοῦ «ἐναποκειμένου πλούτου»).[8]

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης διὰ τὴν μετάδοσιν ἐννοιῶν καὶ καταστάσεων θείων εἶναι ἀνάγκη ἀνθρωπίνη. Ὁ ἄνθρωπος πληροφορεῖται καὶ κατανοεῖ μόνον μέσῳ τοῦ ἰδικοῦ του ὀργάνου ἐπικοινωνίας, τ. ἔ. τῆς γλώσσης. Τὸ ὄργανον τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπικοινωνεῖ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν ἐκτὸς αὐτοῦ πραγματικότητα, ὑπόκειται εἰς τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ἡ ἀποκαλυπτομένη περὶ τοῦ Θεοῦ ἀλήθεια μεταδίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς πληροφορία, μέσῳ τοῦ εἰς περιορισμοὺς ὑποκειμένου γλωσσικοῦ καὶ γνωστικοῦ ὀργάνου. Τοῦτο ὀνομάζει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος «τῆς θείας Γραφῆς συγκατάβασιν» (MPG 53, 150).

«Συγκατάβασις τῆς θείας Γραφῆς» εἶναι ἡ προσφορὰ ὑπερφυσικῶν πληροφοριῶν διὰ μέσου ἐννοιῶν καὶ παραστάσεων ἀνθρωπίνων.[8a] Ὅθεν ὁ ἑρμηνευτὴς ἢ ὁ ἀναγνώστης τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρέπει νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ τὴν συνήθη καὶ τρέχουσαν ἔννοιαν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκει, ἀλλά, ἔχων συνείδησιν ὅτι ἡ ἐκφορὰ τῶν θείων ἐννοιῶν διὰ τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης εἶναι συγκατάβασις καὶ παραχώρησις, ὀφείλει νὰ ἐννοῇ ταύτας «θεοπρεπῶς». Διὰ τοῦτο συχνάκις προέτρεπεν ὁ Χρυσόστομος: «μὴ ἀνθρωπίνως δέχου τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τὴν παχύτητα τῶν λέξεων τῇ ἀσθενείᾳ λογίζου τῇ ἀνθρωπίνῃ... Μὴ τοῖς ῥήμασιν οὖν μόνοις ἐναπομείνωμεν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς ἅπαντα νοῶμεν ὡς ἐπὶ Θεοῦ».[9]

Ἡ τοιαύτη περὶ τῆς σχέσεως γλώσσης καὶ Ἀποκαλύψεως ἀντίληψις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου οὔτε νέα εἶναι οὔτε ἰδιότυπος. Καὶ ἄλλοι μεγάλοι Πατέρες καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐπεσήμανον τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ προέβησαν εἰς σχετικὰς ὑποδείξεις. Οὕτω λ.χ. ὁ Μ. Ἀθανάσιος διεπίστωσε: «πολλὰ γὰρ τῶν θείων Γραφῶν, ἐὰν κατὰ γράμμα νοήσωμεν, εἰς ἀδέσμους βλασφημίας περιπεσούμεθα... ἐὰν γὰρ κατὰ ξηροῦ τὰς λέξεις ἐκλάβωμεν, οὐ μόνον εἰς ἀθεμίτους ἐννοίας κατενεχθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἐναντιούμενον ἑαυτῷ εὑρήσομεν».[10]

Συναφὲς πρὸς τὸ θέμα τῆς γλώσσης εἶναι καὶ τὸ θέμα τῶν κοσμολογικῶν ἀντιλήψεων τῆς τότε ἐποχῆς. Ὁ Χρυσόστομος θε-

7. Ὁμιλία ΚΔ΄, MPG 53, 206.
8. Ὁμιλία ΞΒ΄, MPG 54, 535.
9. Πρβλ. Ὁμιλία ΙΘ΄, MPG 53, 121.
10. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ 35, 29.

ρῶν ἀδύνατον τὴν ἔρευναν τῆς δημιουργίας, τόσον ὡς πρὸς τὴν δομὴν αὐτῆς ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς διαδικασίας, δι' ὧν παρήχθη αὐτή, συνιστᾷ ἀποδοχὴν τῶν ὑπὸ τῆς Γραφῆς λεγομένων.[11] Ἡ ἀκραία αὐτὴ θέσις ἔναντι τῆς κοσμολογικῆς ἐρεύνης ὀφείλεται εἰς τὴν κατάστασιν τῆς τότε κοσμολογίας, ἡ ὁποία ἦτο μῖγμα, ἀπαρτισθὲν ἐκ φυσικῶν παρατηρήσεων, φιλοσοφικῶν δογμάτων καὶ μυθολογικῶν ὑπολειμμάτων.

Αἱ ἑρμηνευτικαὶ προϋποθέσεις.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἑρμηνεύων τὴν Γένεσιν, ἐτήρει ὡρισμένας ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι συνιστοῦν καὶ τὰς προϋποθέσεις τῆς ἑρμηνείας του. Ταύτας, ἀφορμῆς δοθείσης, ἀνέφερε καὶ εἰς τοὺς ἀκροατάς του.

Καίτοι ἡ ἔρευνα τῶν ἑρμηνευτικῶν προϋποθέσεων τοῦ Χρυσοστόμου εὑρίσκεται εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς στάδια, εὐχερῶς δύνανται νὰ διαιρεθοῦν αὗται εἰς φιλολογικάς, δογματικάς, ὑποκειμενικὰς καὶ ἀντικειμενικάς.

Βασικὴ φιλολογικὴ προϋπόθεσις πρὸς πλήρη κατανόησιν καὶ ἑρμηνείαν παντὸς κειμένου εἶναι ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης τοῦ συγγραφέως, δηλαδὴ προκειμένου περὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς Γενέσεως ἡ ἑβραϊκὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ μετάφρασις δὲν ἀντικαθιστᾷ πλήρως τὸ πρωτότυπον κείμενον. Τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν ἠσπάζετο ἀνεπιφυλάκτως ὁ Χρυσόστομος, διὸ καὶ ἔλεγε χαρακτηριστικῶς: «ὅταν δὲ γλῶττα ἑρμηνευθῇ (τ.ἔ. μεταφρασθῇ) εἰς ἑτέραν γλῶτταν, πολλὴν ἔχει τὴν δυσκολίαν. Καὶ ἴσασιν ἀκριβῶς, ὅσοι πολλῶν γλωσσῶν ἔμπειροι, πῶς οὐ δυνατὸν πᾶσαν τὴν σαφήνειαν τῆς φωνῆς τῆς ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει κειμένης μετενεγκεῖν εἰς τὴν ἑτέραν μεταβάλλοντας γλῶτταν. Τοῦτο οὖν τὸ αἴτιον τῆς δυσκολίας τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ γέγονε».[12]

Ὁ Χρυσόστομος ἠγνόει τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ εἶχεν ὡς ἐκ τούτου ἐπίγνωσιν τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῆς. Ἡ ἄγνοια τῆς ἑβραϊκῆς ἐμποδίζει τὴν κατανόησιν καὶ τηνβάλλεται εἰς ἑρμηνευτικὰ ἀποτελέσματα μὲ παραδεκτά. Οὕτω λ.χ. ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ λέξις «οὐρανοί» εὑρίσκεται εἰς τὸ ἑβραϊκὸν εἰς ἀριθμὸν πληθυντικόν, ἐνῷ εὑρίσκεται εἰς δυϊκόν, καὶ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι διὰ τοῦ πληθυντικοῦ ἀπέδιδον τὸν ἑνικὸν τοῦ ἀντικειμένου. Ἐκ τῆς κακῆς γνώσεως τῆς γραμματικῆς δομῆς τῆς γλώσσης παρασύρεται καί, παραβαίνων ἑτέραν ἑρμηνευτικὴν προϋπόθεσιν, τὴν ὁποίαν δέχεται, δηλαδὴ τὴν περὶ προοδευτικῶς χωρούσης ἀποκαλύψεως, καί, προεξοφλῶν τὴν θείαν βουλήν, ἰσχυρίζεται: «ἐπεί, εἰ πολλοὶ ἦσαν (τ.ἔ. οἱ οὐρανοί), οὐκ ἂν παρέλειπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον μὴ διὰ τῆς γλώττης τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου διδάξαι ἡμᾶς καὶ τῶν ἄλλων τὴν δημιουργίαν».[13]

Τὴν ἔλλειψιν γνώσεως τῆς ἑβραϊκῆς προσεπάθει ἔν τινι μέτρῳ ν' ἀναπληρώσῃ διὰ τῆς συριακῆς γλώσσης, ἀλλὰ συνήθως ἄνευ μεγάλης ἐπιτυχίας, ὡς λ.χ. συμβαίνει μὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνόματος «Ἀβραάμ», τὸ ὁποῖον παράγει ἀπὸ τὸ Ἕβερ (=διέρχομαι) καὶ ἑρμηνεύει «Περάτης».[14]

Κάμνει ὁμοίως χρῆσιν πληροφοριῶν ἀρχαιολογικοῦ περιεχομένου, ὡς λ.χ. πράττει ὅταν ὁμιλῇ περὶ τῆς μνηστείας, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Γέν. 19, 1 ἑξ. («Ἔθος γὰρ τοῦτο ἦν τοῖς παλαιοῖς πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου τὰς μνηστείας ποιεῖσθαι· καὶ πολλάκις καὶ συνοικεῖν ταῖς μνηστευθείσαις καὶ ἅμα τοῖς γονεῦσιν διατρίβειν, ὃ καὶ νῦν ἐστι πολλαχοῦ γενόμενον».[15]

Αἱ δογματικαὶ προϋποθέσεις περιλαμβάνουν τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰδικῶς τὴν περὶ προοδευτικῆς ἀποκαλύψεως ἀλήθειαν. Αὕτη χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ ἀπουσία ἀγγελολογίας εἰς τὴν γένεσιν. Ἄλλοτε παραμερίζεται αὕτη, ὅταν λ.χ. ἑρμηνεύεται ἡ πρᾶξις τῆς «τῷ πενθερῷ αὐτῆς μιγείσης» Θάμαρ[16] ἢ ἡ μετὰ τοῦ πατρὸς των μῖξις τῶν θυγατέρων τοῦ Λώτ,[17] διότι ἀναζητεῖται τὸ εἰς τὰ γεγονότα ὑπάρχον νόημα («ἐναποκείμενος πλοῦτος»).

Ὑποκειμενικὴ προϋπόθεσις ἀπαραίτητος καὶ εἰς τὸν ἑρμηνευτὴν καὶ εἰς τὸν ἀκροατὴν τῆς ἑρμηνείας εἶναι ἡ νηφαλιότης τῆς σκέψεως καὶ ἡ γαλήνη τῆς ὑπάρξεως, τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζονται εἰς περίοδον νηστείας.

Διὰ ταῦτα, ἡ πρώτη ὁμιλία εἰς τὴν Γένεσιν ἀναφέρεται εἰς τὴν νηστείαν καὶ ἡ δευτέρα συνδέει τὴν νηστείαν πρὸς τὴν ἑρμηνείαν ὡς ἑξῆς: «Εἰ γὰρ μὴ νῦν ταῦτα ποιήσομεν (τ.ἔ. τὴν ἑρμηνείαν τῆς Γενέσεως), ὅτε νηστεία καὶ γαστρὸς ὑπεροψία, καὶ τι-

11. Μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης δεχόμεθα τὰ λεγόμενα, μὴ ὑπερβαίνοντες τὸ οἰκεῖον μέτρον, μηδὲ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς περιεργαζόμενοι· ὅπερ πεπόνθασιν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί, βουληθέντες τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ἐπιτρέψαι τὸ πᾶν, καὶ οὐκ ἐννοήσαντες ὅτι ἀδύνατον τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τὴν τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν περιεργάζεσθαι...» (Ὁμιλία Β΄, MPG 53, 29. Πρβλ. καὶ Ὁμιλίαν ΞΗ΄, MPG 54, 580).

12. Πρβλ. MPG 54, 178.

13. Ὁμιλία Δ΄, MPG 53, 45.

14. Ὁμιλία Θ, MPG 54, 624 - 625.

15. Ὁμιλία ΜΓ΄, MPG 54, 403.

16. Ὁμιλία ΞΒ΄, MPG 54, 535.

17. Ὁμιλία ΜΔ΄, MPG 54, 411, ἔνθα ἐπιλέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα: «ἐὰν ἑκάστου τὴν αἰτίαν ἀκριβῶς καταμάθωμεν, κἀκείνους μέμψεως ἀπαλλάξομεν καὶ αὐτοὶ πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ὠφέλειαν καρπωσόμεθα».

ταύτη τῶν ὀρθῶν λογισμῶν ἡ γαλήνη, πότε δυνηθησόμεθα ταῦτα παραθεῖναι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ; Ὅτε τρυφὴ καὶ ἀδηφαγία καὶ πολλὴ ἡ ῥαθυμία; Ἀλλὰ τότε οὔτε αὐτοὶ τοῦτο δεόντως ποιήσομεν, οὔτε ὑμεῖς δυνήσεσθε καθάπερ ὑπὸ ἀχλύος τινὸς τῆς τῶν λογισμῶν ζάλης καταβαπτιζόμενοι δέξασθαί τι τῶν λεγομένων».[18]

Τέλος, εἰς τὰς ἀ ν τ ι κ ε ι μ ε ν ι κ ὰ ς προϋποθέσεις ὑπάγεται μία μόνον· ὁ φωτισμὸς τοῦ λογισμοῦ.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος πιστεύει καὶ ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ Θεὸς φωτίζει ὁπωσδήποτε οἱονδήποτε, ἐφ' ὅσον οὗτος ἔχει ἔντονον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κατανοήσῃ τὴν θείαν Γραφήν, διότι, ὡς ἔλεγε: «Φιλάνθρωπον ἔχομεν Δεσπότην, καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ μεριμνῶντας ἡμᾶς, καὶ πόθον πολὺν ἐπιδεικνυμένους πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων κατανόησιν, οὐκ ἀφίησιν ἑτέρου τινὸς δεηθῆναι, ἀλλ' εὐθέως φωτίζει τὸν ἡμέτερον λογισμόν, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἔλλαμψιν χαρίζεται, καὶ κατὰ τὴν εὐμήχανον αὐτοῦ σοφίαν πᾶσαν τὴν ἀγαθὴν διδασκαλίαν ἐντίθησι τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ».[19]

Ἡ ἑ ρ μ η ν ε υ τ ι κ ὴ μ έ θ ο δ ο ς, ἡ χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τοῦ Ἀντιοχέως Χρυσοστόμου, εἶναι ἡ ἱστορικογραμματική.

Διὰ δύο τρόπων ἐπιχειρεῖ οὗτος τὴν ὑπέρβασιν τῶν ἀτελειῶν τῆς μεθόδου ταύτης: α) διὰ τῆς ἑρμηνείας τῶν ἀνθρωπομορφισμῶν, οἱ ὁποῖοι συνιστοῦν «συγκατάβασιν» τῆς Γραφῆς, καὶ β) διὰ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ βαθυτέρου νοήματος, τοῦ ὄπισθεν τοῦ γράμματος «ἐναποκειμένου πλούτου» (MPG 54, 535).

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὀρθοῦ ἑρμηνευτικοῦ ἀποτελέσματος χρησιμοποιεῖ γραφικὰ χωρία ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν, ἐφαρμόζων δηλαδὴ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας τῆς Γραφῆς διὰ τῆς Γραφῆς («τὸ δέ, καθ' ὁμοίωσιν, τὸ ἥμερον εἶναι καὶ πρᾶον, καὶ εἰς δύναμιν ἐξομοιοῦσθαι τῷ Θεῷ κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ὥς φησιν ὁ Χριστός· Γίνεσθε ὅμοιοι τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».[20]

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δομὴ τοῦ ἑρμηνευτικοῦ λόγου τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου δύναται νὰ παρομοιωθῇ ἀνέτως πρὸς «σπονδυλωτοὺς κίονας». Ἑκάστη ὁμιλία ἀπαρτίζεται ἀπὸ ποικίλλοντα, συνήθως 7 ἕως 8, ἀριθμὸν «σπονδύλων», οἱ ὁποῖοι ἁρμονικῶς ἐπικάθηνται ὁ

18. Ὁμιλία Β', MPG 53, 27.

19. «Ὅρα πόσῃ κέχρηται καὶ νῦν ἡ Ἁγία Γραφὴ τῇ συγκαταβάσει, καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συντρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα διαλέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι, προσέταξε μόνον ὁ Δεσπότης, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ» (πρβλ. Ὁμιλία ΚΕ', MPG 53, 222).

20. Ὁμιλία ΚΔ', MPG 53, 206.

εἰς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, συνδεόμενοι διὰ τῆς γραφικῆς ῥήσεως. Ἡ διαίρεσις αὕτη εἰς «σπονδύλους» δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ κειμένου διαίρεσιν τῶν ὁμιλιῶν εἰς παραγράφους.

Οὕτως ἑκάστη νέα ἐκφώνησις τοῦ ἑρμηνευομένου στίχου ἢ ἡμιστιχίου εἰσάγει νέαν ἑρμηνευτικὴν προσπάθειαν καὶ ἐξάγει νέας ἐννοίας αὐτοῦ. Ὁ ἑκάστοτε πρῶτος «σπόνδυλος» ἐπέχει θέσιν εἰσαγωγῆς ἢ συνδέει πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς προηγηθείσης ὁμιλίας, συμπληρῶν ταύτην, ἐνῷ ὁ ἑκάστοτε τελευταῖος ἐπέχει θέσιν συμπερασματικοῦ ἐπιλόγου.

Ἐάν, μετὰ τὴν μετάβασιν εἰς ἕτερον «σπόνδυλον», ἐνθυμηθῇ ὅτι παρελήφθη κάποια ἔννοια, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὸν προηγηθέντα «σπόνδυλον», δὲν διστάζει νὰ προβῇ εἰς τὴν σχετικὴν συμπλήρωσιν, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν διακοπὴν τοῦ θέματος ἢ τῆς ἐννοίας, τὴν ὁποίαν διεπραγματεύετο.

Αἱ εἰς ἕκαστον «σπόνδυλον» παρατιθέμεναι ἔννοιαι ἐπεκτείνονται διὰ παραθέσεως χωρίων καὶ ἐξ ἄλλων βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἵνα τὸ ἀτελῶς φερόμενον νόημα καταστῇ σαφέστερον, ἐναργέστερον ἢ πρακτικώτερον.

Ἑκάστη ὁμιλία, ἐφ' ὅσον ὁ ἑρμηνευόμενος στίχος ἔχει δύο πλούσια εἰς ἐννοίας ἡμιστίχια, διαιρεῖται ἐσωτερικῶς εἰς δύο τμήματα, μὲ ἀνάλογον ἀριθμὸν «σπονδύλων» ἕκαστον.

Ἵνα κατανοηθῇ πληρέστερον ἡ κατὰ σπονδύλους» προαγομένη ἑρμηνεία, ἀναλύεται κατωτέρω ἡ δευτέρα ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου, διὰ τῆς ὁποίας ἑρμηνεύεται τὸ Γεν. 1, 1. Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐσωτερικῶς διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα: α) τὸ ἑρμηνεῦον τὸ Γέν. 1, 1α εἰς ἑπτὰ «σπονδύλους» καὶ β) τὸ ἑρμηνεῦον τὸ Γέν. 1, 1β εἰς δύο «σπονδύλους».

Π ρ ῶ τ ο ν ἡ μ ι σ τ ί χ ι ο ν: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

Α' ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἐν ἀρχῇ... καὶ τὴν γῆν».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Προπαρασκευὴ τοῦ ἀκροατηρίου. Ἀπάντησις εἰς τὸ ἐνδεχόμενον ἐρώτημα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου.

Β' ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἐν ἀρχῇ... καὶ τὴν γῆν».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Ὁ Μωϋσῆς εἶναι ἀξιοθαύμαστος προφήτης, διότι προφητεύει ἄγνωστα θέματα τοῦ παρελθόντος.

Γ' ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἐν ἀρχῇ... καὶ τὴν γῆν».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Τὰ λεγόμενα ἐν τῇ Γενέσει δὲν εἶναι ἀνθρώπινοι συλλογισμοί, ἀλλὰ λόγοι τοῦ Θεοῦ. Συνεπῶς ἀνάλογος πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ὑποδοχή των.

Δ' ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἐν ἀρχῇ... καὶ τὴν γῆν».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Ὁ Θεὸς ἐκ συγκαταβάσεως πρὸς τὴν δεκτικότητα τοῦ ἀνθρώπου παραλείπει τὴν μνείαν τῶν ἀγγέλων. Ἐφαρμόζει δηλονότι τὴν παιδαγωγικὴν ἀρχὴν τῆς βαθμιαίας μυήσεως, ἵνα μὴ οἱ Ἰουδαῖοι παρασυρθοῦν εἰς εἰδωλολατρίαν.

Ε' ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἐν ἀρχῇ... καὶ τὴν γῆν».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Ἀντιρρήσεις εἰς τὰς περὶ προϋπάρξεως τῆς ὕλης ἀντιλήψεις τῶν Μανιχαίων, Μαρκίωνος, Οὐαλεντίνου καὶ Ἐθνικῶν.[20a]

ΣΤ' ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἐν ἀρχῇ... καὶ τὴν γῆν».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Πρῶτον δημιουργεῖται ὁ οὐρανὸς καὶ ὕστερον ἡ γῆ, ὁ θόλος καὶ εἶτα τὸ θεμέλιον, ἀκολουθεῖται δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ κόσμου ἀντίστροφος σειρὰ ἀπὸ ἐκείνης τῶν ἀνθρώπων.

Ζ' ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἐν ἀρχῇ... καὶ τὴν γῆν».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Ρητορικὴ ἔξαρσις τῆς ἰσχύος τῆς ἀνωτέρω φράσεως.

Δ ε ύ τ ε ρ ο ν ἡ μ ι σ τ ί χ ι ο ν: «Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος».

Α (Η) ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἡ δὲ γῆ... καὶ ἀκατασκεύαστος».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Ἡ γῆ κατασκευάζεται ἀτελής, διὰ νὰ

20a. «Κἂν γὰρ Μανιχαῖος προσέλθῃ λέγων τὴν ὕλην προϋπάρχειν, κἂν Μαρκίων, κἂν Οὐαλεντῖνος, κἂν Ἑλλήνων παῖδες, λέγε πρὸς αὐτούς· ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» Ὁμιλία Β' (MPG 53, 29).

ἐξαρτᾶται συνεχῶς ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ νὰ ἀποφευχθῇ οὕτως ἡ λανθασμένη, φυσιοκρατικὴ ἑρμηνεία τῆς προελεύσεως καὶ τῆς πηγῆς τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ γῆ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Β (Θ) ΣΠΟΝΔΥΛΟΣ

Σ τ ί χ ο ς: «Ἡ δὲ γῆ... καὶ ἀκατασκεύαστος».

Π ε ρ ί λ η ψ ι ς: Προτρέπονται οἱ ἀκροαταὶ νὰ μεταδώσουν καὶ εἰς ἄλλους τὰ ὅσα ἤκουσαν καὶ νὰ ἐφαρμόζουν ταῦτα.

Πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς ἀναλύσεως τῆς ἑρμηνευτικῆς πρακτικῆς τοῦ μεγάλου Πατρὸς εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ σκοποῦ ἢ τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει οὗτος διὰ τῶν ἑρμηνευτικῶν ὁμιλιῶν του, διότι ὁ σκοπὸς ἀποβαίνει ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει καὶ παράγων προσδιοριστικὸς τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἑρμηνειῶν του.

Ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὁ κύριος καὶ ὁ δευτερεύων σκοπὸς τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ Χρυσοστόμου ἦτο ποιμαντικός, δεδομένου ὄντος ὅτι οὗτος ἔχεται τῆς πεποιθήσεως ὅτι «ἰατρεῖον γάρ ἐστι πνευματικὸν ἡ Ἐκκλησία καὶ δεῖ τοὺς ἐνταῦθα παραγενομένους κατάλληλα τὰ φάρμακα λαμβάνοντας, καὶ τοῖς οἰκείοις τραύμασιν ἐπιθέντας οὕτως ἐπανιέναι. Ὅτι γὰρ ἡ ἀκρόασις μόνη ἄνευ τῆς διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξεως οὐδὲν ὀνήσαι».[21] Ἐντεῦθεν προέρχεται καὶ ἡ προτροπὴ πρὸς μεταλαμπάδευσιν τῆς διδασκαλίας καὶ εἰς τοὺς συγγενεῖς, ὑπηρέτας κλπ.

Συναφὴς πρὸς τὸν ποιμαντικὸν σκοπὸν εἶναι ὁ πρακτικός, ἤτοι ἡ διὰ μέσου τῆς ἑρμηνείας τῆς Γενέσεως καθοδήγησις τῶν πιστῶν ἐν τῷ βίῳ,[22] ὅπως δὲ ὁ ἀπολογητικὸς[23] καὶ ὁ ἀντιρρητικὸς χαρακτήρ.[24]

Ἐν συμπεράσματι δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ Χρυσοστόμου ἀποβλέπουσα εἰς τὴν διακρίβωσιν τοῦ «ἐναποκειμένου πλούτου» διὰ τῆς ἱστορικογραμματικῆς μεθόδου, εἶναι ποιμαντικὴ

21. Ὁμιλία Γ', MPG 54, 591.
22. Ὁμιλία Α', MPG 53, 22.
23. Ὁμιλία ΜΒ', MPG 54, 386.
24. «Ἐνταῦθα Ἕλληνες (τ.ἔ. Ἐθνικοί) ἡμῖν ἐπιφύονται, καί φασι τὸ λόγιον ψεύδεσθαι· οὐ γὰρ ἡμεῖς ἄρχομεν τῶν θηρίων· αὐτὸς ἡμῶν ἄρχει καὶ πολλὴν ἡμῖν ἐμβάλλει τὴν ἀγωνίαν. Μάλιστα μὲν οὖν τοῦτο οὐκ ἀληθές· ἀρκεῖ γὰρ καὶ ὄψις ἀνθρωπίνη φανεῖσα ἐκποδὼν ποιῆσαι θηρίον· τοσοῦτος αὐτοῖς ἐστι παρ' ἡμῶν ὁ φόβος» Ὁμιλία Γ', (MPG 54, 591).

καὶ πρακτική, διὸ καὶ ἀποφεύγει, κατὰ κανόνα, τὴν λεπτομερῆ διαπραγμάτευσιν τῶν διαφόρων φιλολογικῶν κ.ἄ. προβλημάτων, ὑπαινισσομένη μόνον τὴν ὕπαρξίν των. Ἐντεῦθεν ἡ ἑρμηνεία αὕτη δικαίως θεωρεῖται ὡς ὑποδειγματικὴ ἀπ' ἄμβωνος ἑρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.[25]

ΗΛΙΑΣ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

25. Κατὰ τὸν B. Altaner, ἔνθ. ἀν., αἱ ἐξηγητικαὶ ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου συγκινοῦν καὶ σήμερον, γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν παρατηρεῖται καὶ μὲ τὸ ἔργον ἄλλων Πατέρων, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΟΣ·
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

Α 1. Χαίρω καὶ εὐχαριστοῦμαι, ποὺ βλέπω σήμερον τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ νὰ στολίζεται μὲ τὸ πλῆθος τῶν τέκνων Του καὶ μὲ πολλὴν χαρὰν ὅλους σας νὰ ἔχετε ἔλθει. Διότι, ὅταν παρατηρῶ τὰ χαρούμενα πρόσωπά σας, ἔχω τρανὴν ἀπόδειξιν τῆς ψυχικῆς σας εὐχαριστήσεως. Ἔτσι ἔλεγε καὶ κάποιος σοφός: «Ὅταν ἡ καρδία εὐχαριστεῖται, ἡ ὄψις εἶναι χαρούμενη».[1] Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν σήμερον ἐσηκώθην, διὰ νὰ καταστῶ συγχρόνως κοινωνὸς αὐτῆς τῆς πνευματικῆς σας χαρᾶς. **Β** Καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἀναγγείλλω τὴν ἔλευσιν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία εἶναι, λέγω, τὸ φάρμακον τῶν ψυχῶν μας. Διότι ὁ Κύριος ὅλων μας, ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος Πατήρ, ἐπιθυμῶν νὰ μᾶς ἀποπλύνῃ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας ὅλης τῆς ζωῆς, ἐπενόησε πρὸς χάριν μας θεραπείαν διὰ τῆς ἁγίας νηστείας.

Κανεὶς λοιπὸν ἂς μὴ εἶναι κατηφής, κανεὶς ἂς μὴ φαίνεται λυπημένος, ἀλλὰ ἂς πηδᾷ καὶ ἂς χαίρεται καὶ ἂς δοξάζῃ τὸν φροντιστὴν τῶν ψυχῶν μας, ὁ ὁποῖος ἤνοιξε πρὸς χάριν μας αὐτὴν τὴν ἀρίστην ὁδὸν καὶ μὲ πολλὴν χαρὰν ἂς δεχθῇ τὴν ἔλευσίν της. 2 **Α** Ἂς ντροπιασθοῦν οἱ Ἐθνικοί, ἂς καλύψουν τὸ πρόσωπόν των οἱ Ἰουδαῖοι, βλέποντες ἡμᾶς νὰ δεχώμεθα τὴν ἔλευσίν της μὲ ἀγάπην καὶ πολλὴν προθυμίαν, καὶ ἂς διδάσκωνται μὲ τὴν ἐμπειρίαν τῶν πραγμάτων, πόση ἀπόστασις ὑπάρχει μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν.

Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἂς ὀνομάζουν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν τὴν μέθην καὶ τὴν λοιπὴν ἐν γένει ἀκολασίαν καὶ τὰς ἀσχημοσύνας, αἱ ὁποῖαι φυσικὸν εἶναι νὰ παρασύρουν αὐ-

1. Παροιμ. 15, 13.

τοὺς ἐκεῖ. Ἡ δὲ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτοὺς ἂς ὀνομάζῃ ἑορτὴν τὴν νηστείαν, τὴν καταφρόνησιν τῆς κοιλίας καὶ τὰς ἐκ ταύτης προερχομένας ὑπολοίπους ἀρετάς. Διότι ἡ πραγματικὴ ἑορτὴ ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει σωτηρία ψυχῶν, ὅπου ὑπάρχει εἰρήνη καὶ ὁμόνοια καὶ ὅπου ἀπομακρύνεται κάθε κοσμικὴ μέριμνα **B** καὶ ἀπωθοῦνται κάθε κραυγὴ καὶ θόρυβος καὶ τὰ τρεξίματα τῶν μαγείρων καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν ζώων, ἀπόλυτη δὲ ἠρεμία καὶ γαλήνη καὶ ἀγάπη καὶ χαρὰ καὶ εἰρήνη καὶ πραότης καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ ὑπηρετεῖ ἀντὶ ἐκείνων.

Ἐμπρὸς λοιπόν, παρακαλῶ, ἂς συζητήσωμεν ὀλίγα περὶ αὐτῆς πρὸς χάριν σας, ἀφοῦ πρῶτον σᾶς παρακαλέσω μὲν νὰ δεχθῆτε τοὺς λόγους μου μὲ πολλὴν ἡσυχίαν, ὥστε νὰ ἀναχωρήσετε ἀπὸ ἐδῶ διὰ τὰς οἰκίας σας ἀποκομίζοντες μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι δὲν συνήλθομεν ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως ἐδῶ διὰ νὰ εἴπῃ κάτι ὁ ἕνας, νὰ ἐπαινέσῃ ὁ ἄλλος τὰ λόγια του ἁπλῶς καὶ ἔτσι νὰ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ. **C**

Συνήλθομεν διὰ νὰ εἴπωμεν κάτι χρήσιμον ἐξ ἐκείνων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία σας· καὶ σεῖς νὰ κερδίσετε ἀπὸ τὴν συζήτησιν καὶ ἀποκομίσετε μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι ἡ Ἐκκλησία εἶναι πνευματικὸν ἰατρεῖον καὶ ἔχουν ὑποχρέωσιν, ὅσοι ἦλθον ἐδῶ, ἀφοῦ λάβουν τὰ κατάλληλα φάρμακα καὶ τοποθετήσουν αὐτὰ εἰς τὰ τραύματά των, ἔτσι νὰ ἀπέρχωνται. Ὅτι μόνη ἡ ἀκρόασις ἄνευ τῆς ἐπιδείξεως διὰ τῶν ἔργων εἰς τίποτε δὲν θὰ ὠφελήσῃ, ἄκουε τὴν γνώμην τοῦ μακαρίου Παύλου: «Διότι δὲν θὰ δικαιωθοῦν παρὰ τοῦ Θεοῦ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, ἀλλ' ὅσοι ἐφήρμοσαν αὐτόν».[2] Καὶ ὁ Χριστὸς ὁμιλῶν ἐνώπιον τοῦ πλήθους ἔλεγε: **D** «Καθένας, ποὺ μὲ προσφωνεῖ Κύριε, Κύριε, δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου, ποὺ κατοικεῖ εἰς τοὺς οὐρανούς».[3]

Γνωρίζοντες λοιπόν, ἀγαπητοί μου, ὅτι κανένα κέρδος δὲν ἔχομεν ἀπὸ μόνην τὴν ἀκρόασιν, ἂν δὲν ἀκολουθῇ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων, ἂς μὴ εἴμεθα μόνον ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ ἐκτελεσταὶ τοῦ νόμου, ὥστε τὰ ἔργα, συνακόλουθα τῶν λόγων, νὰ γίνουν θεμέλιον τῆς παρρησίας μας. Ἀφοῦ ἀνοίξετε λοιπὸν τὴν ἀγκάλην τῆς σκέψεως τοιουτοτρόπως νὰ δεχθῆτε τοὺς λόγους περὶ τῆς νηστείας.

2. Ρωμ. 2, 13.
3. Ματθ. 7, 21.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ νυμφευθοῦν συνετὴν καὶ ἐνάρετον κόρην, **E** ἀφοῦ ἀπὸ παντοῦ εὐπρεπίσουν τὸν νυμφικὸν θάλαμον μὲ παραπετάσματα καὶ καθαρίσουν ὁλόκληρον τὴν οἰκίαν καὶ ἀπαγορεύσουν τὴν εἴσοδον εἰς ὅλας τὰς κακῶς ἐνδεδυμένας ὑπηρετρίας, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰσάγουν αὐτὴν εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, ἔτσι καὶ ἐγὼ θέλω, [3] **A** ἀφοῦ καθαρίσετε τὴν σκέψιν σας καὶ ἀποδιώξετε τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ὑπόλοιπον λαιμαργίαν ἐγκαταλείψετε, τοιουτοτρόπως τὴν μητέρα ὅλων ἐν γένει τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν διδάσκαλον τῆς σωφροσύνης καὶ κάθε ἄλλης ἀρετῆς, ἐννοῶ τὴν νηστείαν, νὰ ὑποδεχθῆτε μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας, ὥστε καὶ σεῖς νὰ δοκιμάσετε μεγαλυτέραν χαρὰν καὶ ἡ νηστεία νὰ σᾶς παράσχῃ τὴν συνήθη καὶ κατάλληλον θεραπείαν.

Διότι, ἐὰν οἱ ἰατροί, ὅταν πρόκειται νὰ προσφέρουν φάρμακα εἰς αὐτόν, ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ πλύνῃ τὴν σαπισμένην καὶ πυορροοῦσαν πληγήν, διατάσσουν νὰ ἀπέχῃ καὶ αὐτῆς τῆς τροφῆς, ὥστε νὰ μὴ ἐμποδίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ φαρμάκου, ἀλλὰ νὰ ἐνεργήσῃ καὶ τὴν δραστηριότητά του νὰ παρουσιάσῃ, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς ἔχομεν ὑποχρέωσιν, **B** ὅταν πρόκειται νὰ δεχθῶμεν τὸ πνευματικὸν τοῦτο φάρμακον, δηλαδὴ τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν νηστείαν, τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν δίαιταν, νὰ καθαρίσωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ λεπτοτέραν νὰ κάμωμεν τὴν διάνοιαν, διὰ νὰ μὴ μᾶς καταστήσῃ ἄχρηστον καὶ ἄνευ νοήματος τὴν ὠφέλειαν ἐξ αὐτῆς, ἀφοῦ βαπτισθῇ εἰς τὴν μέθην.

2. Καὶ γνωρίζω μέν, ὅτι σήμερον τὰ λόγια μου παραξενεύουν τοὺς πολλούς. Ὅμως παρακαλῶ νὰ μὴ ὑπηρετῶμεν ἁπλῶς τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ νὰ κυβερνῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας μὲ σύνεσιν. **C** Διότι μήπως ἡ ὠφέλειά μας θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πολυφαγίαν καὶ τὴν πολλὴν μέθην; Καὶ τί ἐννοῶ ὠφέλειαν; Ἀλλὰ μεγάλη ἡ ζημία καὶ ἀνυπόφορος ἡ βλάβη. Διότι, ὅταν ὁ νοῦς βυθισθῇ εἰς τὴν μεγάλην οἰνοποσίαν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θὰ ἀποκρουσθῇ ἡ ὠφέλεια τῆς νηστείας. Διότι ποία μεγαλυτέρα ἀηδία, εἰπέ μου, ποία μεγαλυτέρα ἀσχημία ἀπὸ τοῦ νὰ ροφοῦν μέχρι τὰ μεσάνυκτα τὸν γνήσιον οἶνον, τὸ πρωῒ νὰ ἀποπνέουν τὴν δυσωδίαν τοῦ μεθύσου καὶ νὰ φαίνωνται ἀηδεῖς εἰς ὅσους τοὺς συναντοῦν καὶ εὐκαταφρόνητοι εἰς τοὺς ὑπηρέτας καὶ νὰ καταγελῶνται ἀπὸ ὅλους, ὅσοι κάτι ἀντιλαμβάνονται, καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλα αὐτά, νὰ ἐπισύρουν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀκράτειαν καὶ τὴν ἄκαιρον καὶ ἀνωφελῆ ἔλλειψιν μέτρου. **D**

Διότι, λέγει, ὅτι οἱ μέθυσοι δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.[4]

Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἐκβάλλονται ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς βασιλείας, λόγῳ τῆς βραχείας καὶ ἐπιβλαβοῦς ἡδονῆς; Ἀλλ' εἴθε νὰ μὴ κυριευθῇ κανείς, ἀπὸ ὅσους εἶναι ἐδῶ συγκεντρωμένοι, ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος. Ἀλλὰ μὲ κάθε φρόνησιν καὶ σύνεσιν καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν ἀφοῦ φάγωμεν καὶ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν καὶ τὴν ζάλην, τὴν ὁποίαν ἐκ φύσεως ἡ μέθη ἐπιφέρει, ἂς φθάσωμεν εἰς εἰς τὸν λιμένα τῶν ψυχῶν μας, **E** δηλαδὴ τὴν νηστείαν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ ἀφθονίαν τὰ ἀγαθά της.

Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ λαιμαργία γίνεται αἰτία καὶ πρόξενος ἀπείρων συμφορῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ περιφρόνησις τῆς κοιλίας γίνεται συνήθως αἰτία εἰς ἡμᾶς ἀναριθμήτων ἀγαθῶν. **4 A** Ὅταν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀντελήφθη, ὅτι ἔχει ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔδωσεν εἰς τὸν πρωτόπλαστον τὴν ἑξῆς ἐντολήν: «Ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ Παραδείσου δύνασαι νὰ τρώγῃς τοὺς καρπούς· ἀπὸ δὲ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγῃς».[5] Τὸ νὰ λέγῃ δέ, φάγε αὐτὸ καὶ μὴ τρώγῃς ἐκεῖνο, εἶναι μορφὴ τῆς νηστείας.

Ἀλλὰ ἐνῷ ἦτο ἀνάγκη νὰ τηρήσῃ τὴν ἐντολήν, δὲν ἔκαμε τοῦτο. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ἀκρατείας τῆς κοιλίας, νικηθεὶς καὶ παρακούσας τοῦ Θεοῦ κατεδικάζετο εἰς θάνατον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων καὶ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶδε τὴν ζωὴν τοῦ Πρωτοπλάστου εἰς τὸν Παράδεισον **B** καὶ τὸν ἀκαταπόνητον βίον καὶ ὅτι, ὡσὰν ἄγγελος, ἔτσι καὶ αὐτὸς μὲ σωματικὴν ὑπόστασιν διῆγεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπιθυμῶν νὰ τὸν ὑποσκελίσῃ καὶ νὰ τὸν καταβάλῃ μὲ τὴν ἐλπίδα μεγαλυτέρων ὑποσχέσεων, τὸν ἔκαμε νὰ χάσῃ καὶ ὅσα εἰς τὰ χέρια του εἶχε. Τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι νὰ μὴ μένῃ κανεὶς πιστὸς εἰς τὰς γνωστὰς συμφωνίας, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμῇ τὰ μεγαλύτερα. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς δηλώνων κάποιος σοφὸς ἔλεγεν: «Μὲ τὸν φθόνον τοῦ διαβόλου εἰσῆλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον».[6]

4. Α' Κορινθ. 6, 10.
5. Γέν. 2, 16 - 17.
6. Σοφ. Σολομ. 2, 24.

Βλέπεις, ἀγαπητέ μου, πῶς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν εἰσῆλθεν ὁ θάνατος (εἰς τὸν κόσμον); Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέτασε πάλιν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία συνεχῶς κατηγορεῖ τὴν πολυτέλειαν καὶ λέγει ἄλλοτε μέν: «Ἐκάθησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ φάγουν καὶ νὰ πίουν καὶ ἐσηκώθησαν νὰ παίξουν»,[7] **C** ἄλλοτε δὲ «ἔφαγε καὶ ἔπιε καὶ ἐλιπάνθη καὶ ἐπάχυνε καὶ ἐλάκτισεν ὁ ἀγαπημένος».[8] Καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ κατῴκουν εἰς τὰ Σόδομα μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας συμφορὰς ἐπέσυραν ἀπὸ τότε τὴν ἀμετάτρεπτον ἐκείνην ὀργήν. Ἄκουσε καὶ τὰ λόγια τοῦ προφήτου: «Τοῦτο εἶναι τὸ ἁμάρτημα τῶν Σοδόμων, ὅτι δηλαδὴ ἔζων εἰς ἀφθονίαν τροφῆς. Διότι αὐτὸ εἶναι πηγὴ καὶ ρίζα ὅλων ἐν γένει τῶν συμφορῶν».[9]

3. Εἶδες τὰ βλαβερὰ ἀποτελέσματα τῆς λαιμαργίας; Πρόσεχε, παρακαλῶ, πάλιν τὰ ἀγαθὰ τῆς νηστείας. **D** Ὁ Μωϋσῆς ἀφοῦ ἐνήστευσε τεσσαράκοντα ἡμέρας κατώρθωσε νὰ πάρῃ τὰς πλάκας τῆς νομοθεσίας.[10] Καὶ ἐπειδή, ὅταν κατῆλθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, εἶδε τὴν παρανομίαν τοῦ λαοῦ, ρίψας αὐτὰς κάτω, τὰς ὁποίας μὲ μεγάλην προσοχὴν κατώρθωσε νὰ πάρῃ, τὰς συνέτριψε, διότι ἐσκέφθη, ὅτι εἶναι ἀπρεπὲς λαὸς ζῶν ἐν μέθῃ καὶ παρανομίᾳ νὰ δεχθῇ τοῦ Κυρίου τὴν νομοθεσίαν.[11] Δι' αὐτὸ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος προφήτης ἐχρειάσθη πάλιν νὰ νηστεύσῃ ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ, ἀφοῦ τὰς λάβῃ ἐκ νέου ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ τὰς μεταφέρῃ κάτω, ἐπειδὴ συνετρίβησαν λόγῳ τῆς παρανομίας αὐτῶν.[12]

Ὡστόσον καὶ ὁ μέγας (προφήτης) Ἠλίας ἐνήστευσε ἰσαρίθμους ἡμέρας **E** καί, ἀφοῦ διέφυγε τὴν τυραννίαν τοῦ θανάτου,[13] ἀνῆλθε μὲ πύρινον ἅρμα εἰς τὸν οὐρανόν,[14] οὐδέποτε μέχρι σήμερον δοκιμάσας τὸν θάνατον. Καὶ ἄνδρας ἐπίσης τῶν ἐπιθυμιῶν (Δανιήλ) ὑποβληθεὶς εἰς νηστείαν πολλῶν ἡμερῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἠξιώθη τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου θεάματος, ὥστε καὶ τὴν ὀργὴν τῶν λεόντων ἐχαλιναγώγησε καὶ τὴν μετέβαλεν εἰς ἡμερότητα προβάτων, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ ἐνῷ παρέ-

7. Ἐξόδ. 32, 6.
8. Δευτ. 32, 15.
9. Ἰεζ. 16, 49.
10. Ἐξόδ. 24, 18.
11. Ἐξόδ. 31, 18.
12. Ἐξόδ. 34, 28.
13. Γ' Βασιλ. 19, 8.
14. Δ' Βασιλ. 2, 11.

μενε ἡ θηριωδία, ἤλλαξε τὴν πρόθεσιν.[15] 5 A

Καὶ οἱ Νινευῖται νηστεύοντες μετέτρεψαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου ἀφοῦ προετοιμάσθησαν μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἄλογα ζῶα δι' αὐτῆς.[16] Καὶ ἔτσι, ἀφοῦ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὰς πονηρὰς ἐνεργείας, προεκάλεσαν τὴν ἐπιείκειαν τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων. Ἀλλὰ διατί ἀκόμη ἀσχολοῦμαι μὲ τοὺς δούλους; Ἔχομεν βεβαίως καὶ ἄλλους πολλοὺς νὰ ἀπαριθμήσωμεν, οἱ ὁποῖοι ἐξ αἰτίας τῆς νηστείας εὐδοκίμησαν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν κοινὸν Δεσπότην ὅλων μας. Διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας,[17] ἤρχισε τὴν πάλην πρὸς τὸν διάβολον, B δίδων εἰς ὅλους μας παράδειγμα, ὥστε μὲ τὴν νηστείαν νὰ ὁπλιζώμεθα καὶ ἀντλοῦντες ἀπὸ ἐδῶ τὴν δύναμιν, ἔτσι νὰ παρατασσώμεθα εἰς τὴν μάχην ἐναντίον του.

Ἀλλ' ἐδῶ θὰ ἐρωτοῦσε κάποιος ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὀξεῖαν κρίσιν καὶ σύνεσιν: Διὰ ποῖον λόγον ὁ Κύριος νηστεύει τόσας ἡμέρας, ὅσας οἱ ἄνθρωποι, καὶ δὲν ὑπερέβη τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν; Τοῦτο δὲν ἔγινεν ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως, ἀλλὰ μὲ σοφίαν καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν του. Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ, ὅτι φαινομενικῶς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀναλάβει σάρκα ἢ ὅτι εὑρίσκεται ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἰδιοσυγκρασίας, δι' αὐτὸ νηστεύει τὰς αὐτὰς καὶ ὄχι περισσοτέρας ἡμέρας, ὥστε νὰ ἀποστομώσῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ εἶναι ἀναιδεῖς. C

Διότι ἐὰν μερικοὶ καὶ τώρα ἀκόμη, ἐνῷ τοῦτο ἔγινε, τολμοῦν νὰ λέγουν αὐτὰ ἐὰν μὲ τὴν πρόνοιάν του αὐτὴν δὲν τοὺς ἀφαιροῦσε τὴν ἀφορμήν, τί δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἴπουν; Διὰ τοῦτο δὲν ἐνήστευσε περισσοτέρας ἡμέρας, ἀλλὰ τόσας μόνον, ὅσας οἱ ἄνθρωποι, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος τὴν ἰδίαν σάρκα εἶχε καὶ ὅτι δὲν ἦτο ἔξω ἀπὸ τὴν ἰδιοσυστασίαν μας.

4. Ἀλλὰ ὅτι μὲν εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς νηστείας καὶ πολλὴ ἡ ὠφέλεια, ποὺ ἀπὸ αὐτὴν προστίθεται εἰς τὴν ψυχήν μας, ἔγινε φανερὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον. D Παρακαλῶ, λοιπὸν σᾶς ἀγαπητοί μου, γνωρίζοντες τὸ κέρδος αὐτῆς μὴ ἀποστρέφεσθε τὴν ὠφέλειάν της ἐξ ἀμελείας, οὔτε νὰ στενοχωρῆσθε κατὰ τὴν

15. Δανιὴλ 10, 3.
16. Ἰωνᾶ 3, 7.
17. Ματθ. 4, 2.

παρουσίαν της, ἀλλὰ νὰ ἔχετε χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν συμφώνως πρὸς τὸν λόγον τοῦ μακαρίου Παύλου: «Διότι ὅσον ὁ ἐξωτερικός μας ἄνθρωπος φθείρεται τόσον ὁ ἐσωτερικός μας ἀνανεώνεται».[18]

Διότι νηστεία εἶναι ἡ τροφὴ τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ σωματικὴ τροφὴ παχύνει τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ νηστεία καθιστᾷ τὴν ψυχὴν ἰσχυροτέραν, κάμνει τὰ πτερά της ἀνάλαφρα καὶ αὐτὴν μετάρσιον τὴν ὠθεῖ νὰ σκέπτεται τὰ οὐράνια. E Κάμνει ἡ νηστεία τὴν ψυχὴν ἀνωτέραν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ἀπολαύσεων τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐλαφρὰ ἐκ τῶν πλοίων ὁρμητικώτερον διασχίζουν τὰ πελάγη, τὰ δὲ βαρυφορτωμένα καταποντίζονται, ἔτσι ἡ μὲν νηστεία καθιστῶσα τὴν σκέψιν καθαρωτέραν μᾶς προπαρασκευάζει νὰ διερχώμεθα εὐκόλως τὸ πέλαγος τῆς παρούσης ζωῆς καὶ νὰ συγκινούμεθα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ οὐράνια καὶ νὰ θεωροῦμεν τὰ παρόντα μηδαμινὰ καὶ ὅτι αὐτὰ παρέρχονται ὡς σκιὰ καὶ ὄνειρον. Ἡ δὲ μέθη καὶ ἡ λαιμαργία ἐπιβαρύνουσα τὴν σκέψιν καὶ παχύνουσα τὴν σάρκα αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχήν, 6 A πολιορκεῖ αὐτὴν ἀπὸ παντοῦ καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὸ κριτήριον τῆς σκέψεως νὰ εἶναι ἰσχυρόν. Προετοιμάζει (καθένα) νὰ ὁδηγῆται εἰς τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ πάντα κάμνει ἐναντίον τῆς σωτηρίας της.

Ἂς μὴ ἑτοιμάζωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου, μὲ ἀμέλειαν, ὅσα ἀποβλέπουν εἰς τὴν σωτηρίαν μας. Ἀλλὰ γνωρίζοντες πόσα κακὰ ἀπὸ τὴν ἀμέλειάν μας προέρχονται ἂς ἀποφεύγωμεν τὰ βλαβερά της ἀποτελέσματα. Διότι ἡ τρυφὴ δὲν ἀπαγορεύεται μόνον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπου εἶναι μεγαλύτερος ὁ τονισμὸς τῆς ἀληθείας καὶ μεγαλύτερα τὰ ἀγωνίσματα καὶ μεγάλοι οἱ ἱδρῶτες καὶ πολλὰ τὰ βραβεῖα καὶ ἀπερίγραπτοι οἱ στέφανοι, B ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀφ' ὅτου ἀκόμη οἱ Ἰουδαῖοι ἐκάθηντο εἰς τὴν σκιὰν καὶ παρηκολούθουν τὴν λυχνίαν καὶ ἦσαν ὡσὰν τὰ διὰ γάλακτος τρεφόμενα παιδία καὶ τοιουτοτρόπως σιγὰ-σιγὰ ἔσπευδον (πρὸς τὸ φῶς) καὶ τότε ἀκόμη δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἀπολαύσεις. Καὶ μὴ νομίσητε, ὅτι ἡμεῖς λέγομεν αὐτὰ ἁπλῶς διότι θέλομεν νὰ κατηγορήσωμεν τὴν πολυτέλειαν. Ἀκούσατε τοὺς λόγους τοῦ προφήτου: «Ἀλλοίμονον εἰς ὅσους ἔρχονται εἰς κακὴν ἡμέραν, εἰς ὅσους κοιμῶνται εἰς κλίνας ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ ζοῦν ἀσώτως εἰς τὰς στρωμνάς των. Ἀλλοίμο-

18. Β' Κορινθ. 4, 16.

νον εἰς ὅσους τρώγουν τὰ ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποίμνια καὶ τὰ τρυφερὰ μοσχάρια ἀπὸ τὰ κοπάδια. Ἀλλοίμονον εἰς ὅσους πίνουν διϋλισμένον οἶνον καὶ ἀλείφονται μὲ πολύτιμα ἀρώματα, διότι ἐνόμισαν, ὅτι αὐτὰ θὰ εἶναι μόνιμα καὶ ὄχι φευγαλέα».[19] C

Ἀντελήφθητε, πόσον ἐκαυτηρίασεν ὁ προφήτης τὴν πολυτέλειαν καὶ μάλιστα ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἀναίσθητοι καὶ ἀγνώμονες ὑπερπληροῦν καθ' ἑκάστην τὴν κοιλίαν των; Ἐξετάσατε λοιπὸν τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων. Ἀφοῦ κατηγόρησε τὴν λαιμαργίαν καὶ τὴν πολλὴν μέθην λόγῳ οἰνοποσίας, τότε προσέθεσεν, ὅτι καὐτοὶ ἐνόμισαν, ὅτι αὐτὰ παραμένουν καὶ δὲν φεύγουν».

Ἐπὶ πλέον ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀπόλαυσις φθάνει μέχρι τὸν φάρυγγα καὶ τὰ χείλη καὶ δὲν προχωρεῖ περαιτέρω. D Ὅμως ἡ μὲν ἡδονὴ εἶναι βραχεῖα καὶ πρόσκαιρος, ὁ δὲ πόνος συνεχὴς καὶ χωρὶς τέλος. Καὶ αὐτά, λέγει, ὅτι διὰ τῆς πείρας ἐδιδάχθησαν, ὅτι ὅλα ἐξελήφθησαν ὡς μόνιμα καὶ ὄχι φευγαλέα, τουτέστιν ἱπτάμενα καὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν παραμένοντα. Διότι τοιαῦτα εἶναι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ ὅσα ἔχουν σάρκα. Πρὶν προφθάσουν νὰ ἔλθουν χάνονται. Τοιοῦτον πρᾶγμα εἶναι ἡ πολυτέλεια, τοιοῦτον ἡ ἀνθρωπίνη δόξα καὶ ἡ δύναμις, τοιοῦτον ὁ πλοῦτος, τοιοῦτον ὅλη ἡ εὐημερία τῆς παρούσης ζωῆς, χωρὶς καμμίαν σταθερότητα, οὔτε βεβαιότητα, οὔτε μονιμότητα, ἀλλὰ τρέχει γρηγορώτερα ἀπὸ τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν καὶ ἐγκαταλείπει ἐρήμους καὶ γυμνοὺς ὅσους εἶναι εἰς αὐτὰ ἀφωσιωμένοι. E

Ὅμως τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ δὲν εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς αὐτὰ εἶναι σταθερὰ καὶ ἀκίνητα καὶ χωρὶς νὰ δέχωνται καμμίαν μεταβολὴν προεκτείνονται εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον. Πόσον μεγάλη ἀνοησία δὲν θὰ ἦτο ἐὰν ἀντήλλασσε κανεὶς τὰ ἑτοιμόρροπα μὲ τὰ ἀκίνητα, τὰ αἰώνια μὲ τὰ πρόσκαιρα, τὰ φευγαλέα μὲ τὰ συνεχῶς παραμένοντα καὶ ὅσα ἑτοιμάζουν τὴν μεγάλην μας τιμωρίαν μὲ ἐκεῖνα, 7 A ποὺ προξενοῦν τὴν μεγάλην ἀπόλαυσιν εἰς τὴν αἰωνίαν ζωήν;

Ἀντιλαμβανόμενοι λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί μου, καὶ ἐνδιαφερόμενοι πολὺ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἂς περιφρονήσωμεν τὴν ἀνώφελον καὶ ἐπιβλαβῆ ἀπόλαυσιν. Ἂς ἀγαπήσωμεν τὴν νηστείαν καὶ τὴν ἐν γένει λοιπὴν ἀρετὴν καὶ

19. Ἀμὼς 6, 3 - 6.

ἂς παρουσιάσωμεν μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν ζωήν μας καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἂς σπεύδωμεν πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἀγαθῶν ἔργων, ἵνα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀποταμιεύωμεν πνευματικὸν κέρδος καὶ συγκεντρώνωμεν μεγάλον πλοῦτον ἀρετῆς. Ἔτσι θὰ ἀξιωθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου καὶ θὰ προσέλθωμεν μὲ παρρησίαν εἰς τὴν φοβερὰν καὶ πνευματικὴν τράπεζαν B καὶ νὰ μεταλάβωμεν τῶν μυστικῶν καὶ ἀθανάτων ἐκείνων ἀγαθῶν καὶ νὰ πληρωθῶμεν χάριτος ἐξ αὐτῶν μὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς μεσιτείας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἤρεσαν εἰς Αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν φιλάνθρωπον ἡμῶν Θεὸν μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΗΝ. C

1. Σήμερον εἶμαι πλήρης χαρᾶς, ποὺ βλέπω σᾶς τοὺς ἀγαπητούς μου. Διότι τόσον δὲν χαίρονται οὔτε οἱ στοργικοὶ πατέρες οὔτε εὐχαριστοῦνται, ποὺ τὰ τέκνα των τοὺς τριγυρίζουν καὶ μὲ τοὺς καλοὺς τρόπους καὶ τὰς ὑπολοίπους περιποιήσεις τοὺς παρέχουν πολλὴν εὐχαρίστησιν, καθὼς ἐγὼ τώρα χαίρω καὶ εὐχαριστοῦμαι βλέπων νὰ πραγματοποιῆται ἡ πνευματικὴ αὐτὴ συγκέντρωσις μὲ τόσον μεγάλην εὐπρέπειαν καὶ νὰ ἔχῃ ἔντονον πόθον εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων καὶ νὰ περιφρονῇ τὴν σαρκικὴν τροφήν, D ἐνῷ ἀποβλέπει εἰς πνευματικὸν συμπόσιον καὶ ἀποδεικνύει μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ζήσῃ μόνον μὲ ἄρτον, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγον ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ».[1]

Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἂς μιμηθῶμεν τοὺς γεωργούς. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅταν ἴδουν καθαρὸν τὸν ἀγρὸν καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ βλαβερὰ χόρτα, μὲ πολλὴν ἀφθονίαν ρίπτουν τὸν σπόρον, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τώρα τὸ πνευματικὸν αὐτὸ κτῆμα εἶναι καθαρὸν ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικὰ πάθη καὶ ἀπεμακρύνθη ἡ πολυτέλεια καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν σκέψιν οὔτε ζάλη οὔτε τρικυμία, E ἀλλὰ γαλήνη καὶ πολλὴ ἡσυχία, ἡ δὲ διάνοια πρὸς τὰ ἄνω πτερουγίζει καὶ διὰ νὰ εἴπω καλύτερον, ἔχει στραφῆ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ σκέπτεται τὰ πνευματικὰ ἀντὶ τῶν σαρκικῶν, ἂς εἴπωμεν ὀλίγας σκέψεις πρὸς τὴν ἀγάπην σας καὶ ἂς ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἀσχοληθῶμεν σήμερον μὲ λεπτότερα νοήματα, παραθέτοντες ἐνώπιόν σας διδάγματα ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς.

Διότι, ἐὰν δὲν ἐπεχειρούσαμεν αὐτὸ τώρα, ποὺ νηστεύομεν καὶ περιφρονοῦμεν τὴν κοιλίαν καὶ ποὺ βασιλεύει τόση πολλὴ γαλήνη εἰς τὴν ὀρθὴν σκέψιν, ⁸ A πότε θὰ

1. Ματθ. 4, 4.

ἠμπορέσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὰ διδάγματα αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας; Ὅταν ὑπάρχῃ πολυτέλεια καὶ λαιμαργία καὶ μεγάλη ὀκνηρία; Ἀλλὰ τότε οὔτε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ κάμωμεν τοῦτο καθὼς πρέπει, οὔτε σεῖς θὰ ἠμπορέσητε νὰ δεχθῆτε κάτι σπουδαῖον ἀπὸ τοὺς λόγους μας, διότι θὰ εἴσθε βυθισμένοι εἰς κάποιο σκότος τῆς ζάλης τῶν σκέψεων. Καὶ τώρα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν εἶναι εὐκαιρία διὰ διδάγματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀφοῦ πλέον ἡ δούλη δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὴν οἰκοδέσποιναν, ἀλλὰ ἔγινεν εὐάγωγος καὶ ἐπιδεικνύει μεγάλην πειθαρχίαν καὶ ὑπακοήν, δαμάσασα τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς καὶ σταθερὰ παραμένουσα εἰς τοὺς τεθέντας ὅρους. Διότι νηστεία εἶναι ἡ γαλήνη τῶν ψυχῶν μας, ἡ καλὴ διαγωγὴ τῶν γερόντων, ἡ παιδαγωγὸς τῶν νέων, ἡ διδάσκαλος τῶν συνετῶν. B Αὐτὴ στολίζει μὲ διάδημα κάθε ἡλικίαν καὶ κάθε χαρακτῆρα. Σήμερον πουθενὰ δὲν ἀκούγεται θόρυβος, οὔτε κραυγή, οὔτε κρεάτων κομμάτιασμα, οὔτε τρεξίματα μαγείρων.

Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἀπεδιώχθησαν καὶ ἡ πόλις μας μιμεῖται τώρα κάποιαν εὐπρεπῆ καὶ κοσμίαν καὶ συνετὴν κόρην. Ὅταν λοιπὸν ἀντιλαμβάνωμαι τὴν γενικὴν μεταβολήν, ἡ ὁποία ἔχει γίνει σήμερον καὶ ἀναλογίζωμαι τὴν χθεσινὴν ἀκαταστασίαν, ἀπορῶ καὶ θαυμάζω τὴν δύναμιν τῆς νηστείας, πῶς εἰσελθοῦσα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ καθενὸς μετεμόρφωσε τὴν σκέψιν καὶ ἐκαθάρισε τὸν νοῦν, ὄχι μόνον τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδιωτῶν, C τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δούλων, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν, τῶν λαβόντων ἑλληνικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων.

Ἀλλὰ διατί λέγω τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἰδιωτῶν; Διότι καὶ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως μετέστρεψε πρὸς ὑπακοὴν εἰς τὴν νηστείαν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ὑπολοίπους ἀνθρώπους. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς διαφορὰν τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ. Ἀλλὰ παντοῦ ἡ τροφὴ εἶναι ἁπλῆ, ἀπηλλαγμένη ὑπερηφανείας καὶ ἐπιδείξεως καὶ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν σήμερον προσέρχονται εἰς τὴν λιτὴν τράπεζαν παρὰ ἄλλοτε, ὅταν ὑπῆρχαν πολλὰ καρυκεύματα καὶ πολὺς γνήσιος οἶνος. D

2. Εἴδατε, ἀγαπητοί μου, εἰσαγωγικῶς τὴν δύναμιν τῆς νηστείας; Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ ἴδιος μὲ περισσοτέραν σήμερον προθυμίαν παρὰ προηγουμένως ἀρχίζω τὸν λόγον πρὸς σᾶς, διότι γνωρίζω, ὅτι ρίπτω τὸν σπόρον εἰς ἀγρὸν γόνιμον καὶ βαθυσκαμμένον, ὁ ὁποῖος δύναται συν-

τόμως νὰ μᾶς ἀποδώση πολλαπλασίους τοὺς καρπούς. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν καλῶς, ἐὰν συμφωνῆτε, τὴν δύναμιν τῶν λόγων, οἱ ὁποῖοι ἀνεγνώσθησαν σήμερον, τοῦ μακαρίου Μωϋσέως.

Ἐμπρὸς προσέχετε, παρακαλῶ, ἀκριβῶς ὅσα λέγομεν· Διότι δὲν λέγομεν ἰδικάς μας σκέψεις, **E** ἀλλὰ ὅσα ἀκριβῶς δύναται νὰ παρέχη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πρὸς ὠφέλειάν σας. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτά; Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἀξίζει ἐδῶ κανεὶς νὰ ἀπορῆ, διὰ ποῖον λόγον ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ἐνῷ ἔζησεν ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς γενεάς, ἐκθέτει αὐτὰ εἰς ἡμᾶς. Οὔτε ἁπλῶς οὔτε ἀσκόπως. Διότι, ὅταν ἐξ ἀρχῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς μέσῳ τοῦ ἑαυτοῦ του συνεζήτει μὲ τοὺς ἀνθρώπους καθ' ὃν τρόπον ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκούσουν οἱ ἄνθρωποι. 9 **A** Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἦλθε πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἐπέπληξε τὸν Κάϊν, συνεζήτησε μὲ τὸν Νῶε, κατέστησε ξένον τὸν Ἀβραὰμ καὶ ὅταν ὁλόκληρον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐξώκειλεν εἰς πολλὴν ἁμαρτίαν, οὔτε τότε ἀπεστράφη τελείως τὴν ἀνθρωπότητα ὁ Δημιουργὸς τοῦ Κόσμου.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἔγιναν ἀνάξιοι τῆς οἰκειότητός Του, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνανεώση τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτούς, στέλλει ἐπιστολάς, ὅπως πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται μακράν, προσπαθῶν νὰ ἐπαναφέρη πλησίον Του τὸ ἀνθρώπινον γένος. Καὶ ἔστειλε μὲν τὰς ἐπιστολὰς ὁ Θεός, τὰς ἔφερε δὲ ὁ Μωϋσῆς. Τί λέγουν λοιπὸν αἱ ἐπιστολαί; Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. **B** Ἐξέταζε λοιπόν, ἀγαπητέ, τοὺς λόγους τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ προφήτου καὶ τὸ ἐξαίρετον αὐτῶν. Διότι ὅλοι μὲν οἱ ἄλλοι προφῆται εἶπον ἢ ὅσα θὰ γίνουν μετὰ πολὺν χρόνον ἢ ὅσα θὰ συμβοῦν κατὰ τοὺς χρόνους των. Ὁ δὲ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ἐνῷ ἔζησε ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς γενεάς, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἠξιώθη νὰ εἴπη ὅσα πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς του ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὸν πλάστην τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς ἑξῆς ἤρχισε τὸν λόγον: «Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» **C** σχεδὸν πρὸς ὅλους μας μὲ καθαρὰν τὴν φωνὴν λέγων· μήπως λοιπὸν λέγω αὐτὰ διδασκόμενος ἀπὸ κάποιον ἄνθρωπον; Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔδωσεν εἰς αὐτὰ ὕπαρξιν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν, Αὐτὸς παρώρμησε καὶ τὴν γλῶσσάν μου εἰς τὴν ἐξήγησίν των. Ὡσὰν λοιπὸν νὰ μὴ ἀκούετε πλέον αὐτὰ ἀπὸ τὸν Μωϋσέα, ἀλλὰ διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν τῶν ὅλων,

ἔτσι παρακαλῶ, νὰ προσέχωμεν εἰς ὅσα λέγονται καὶ νὰ χαιρώμεθα διὰ τὰς σκέψεις μας ποὺ εἴπαμεν. Διότι οἱ λογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων λέγουν, ὅτι ἐνέχουν δειλίαν καὶ εἶναι ἐσφαλμέναι αἱ σκέψεις των.[2]

Μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἄς δεχώμεθα ὅσα λέγονται, χωρὶς νὰ ὑπερβαίνωμεν τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ νὰ ἀσχολούμεθα μὲ ὅσα ὑπερβαίνουν τὰς δυνάμεις μας. **D** Τοῦτο ἀκριβῶς ἔχουν πάθει οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ ἐξαρτήσουν τὸ πᾶν ἀπὸ τὰς σκέψεις των καὶ δὲν ἠννόησαν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ ἐξετάση τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διατί ἀναφέρω τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ; Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴν δύναμιν οὔτε τοῦ συνανθρώπου του τὴν τέχνην νὰ ἐξετάση. Εἰπέ μου λοιπόν, πῶς ἀπὸ τὴν μεταλλοτεχνίαν γίνεται ὁ χρυσός, ἢ πῶς καθαρίζεται ἀπὸ τὴν ἄμμον ἡ ὕαλος;

Ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀπαντήσης. Ἐὰν λοιπὸν αὐτά, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ἐπεξεργάζεται λόγῳ τῆς καλωσύνης τοῦ Θεοῦ, δὲν δύνασαι νὰ μάθης, τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ προσπαθεῖς, ἄνθρωπε, νὰ ἐξετάσης; Καὶ ποίας συγγνώμης δύνασαι νὰ τύχης; **E** Ποίαν ἀπολογίαν θὰ κάμνης φθάνων εἰς τοιοῦτον σημεῖον παραφροσύνης καὶ ἀσχολούμενος μὲ ὅσα ὑπερβαίνουν τὰς δυνάμεις σου; Διότι τὸ νὰ λέγης ὅτι ὁ κόσμος ἔχει γίνει ἀπὸ ὑπάρχουσαν ὕλην καὶ νὰ μὴ παραδέχεσαι, ὅτι ἐδημιούργησεν αὐτὸν ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας, τοῦτο θὰ ἦτο ἀπόδειξις ἐσχάτης παραφροσύνης.

Κλείων λοιπὸν τῶν ἀγνωμόνων τὰ στόματα ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κάμη ἀρχὴν τοῦ βιβλίου, ὡς ἑξῆς ἀρχίζει: 10 **A** «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ὅταν λοιπὸν ἀκούσης σὺ «ἐδημιούργησε», τίποτε ἄλλο μὴ ἐρευνᾶς, ἀλλὰ μὲ ταπεινοφροσύνην πίστευε εἰς ὅ,τι ἐλέχθη. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὰ πάντα δημιουργεῖ καὶ μεταμορφώνει καὶ ρυθμίζει τὰ πάντα κατὰ τὴν θέλησίν Του. Καὶ πρόσεχε τὸ μέγεθος τῆς συγκαταβάσεως. Καθόλου δὲν συζητεῖ περὶ ἀοράτων δυνάμεων, οὔτε λέγει, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τοὺς ἀγγέλους ἢ τοὺς ἀρχαγγέλους. Καὶ δὲν μᾶς ἤνοιξεν αὐτὸν τὸν δρόμον τῆς διδασκαλίας ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως. **B**

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπευθύνετο πρὸς τοὺς Ἰουδαίους οἱ

2. Σοφ. Σολομ. 9, 14.

ὁποῖοι συνεκινοῦντο ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ δὲν ἠδύναντο τίποτε νοητὸν νὰ συλλάβουν διὰ τοῦ νοῦ, ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πλέον αὐτοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Δημιουργὸν τῶν ὅλων, διὰ νὰ λατρεύσουν Αὐτόν, ἀφοῦ γνωρίσουν τὸν τεχνίτην τοῦ παντὸς ἀπὸ τὰ ἔργα Του καὶ νὰ μὴ παραμείνουν εἰς τὰ δημιουργήματα. Διότι, ἐὰν καὶ μετὰ τοῦτο δὲν ἔπαυον νὰ θεοποιοῦν τὰ κτίσματα καὶ νὰ ἐπιδεικνύουν σεβασμὸν εἰς τὰ ἄνευ ἀξίας εἴδωλα, εἰς ποῖον σημεῖον παραφροσύνης θὰ ἐσύροντο, ἐὰν ὁ Κύριος δὲν προέβαινεν εἰς τόσον μεγάλην συγκατάβασιν.

3. Καὶ μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ μου, ποὺ ὁ Μωϋσῆς ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιον δρόμον ὁμιλῶν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰσαγωγικῶς πρὸς τοὺς ἀνοήτους Ἰουδαίους. C Τὸν αὐτὸν δρόμον ὡς γνωστὸν ἠκολούθησε καὶ ὁ Παῦλος εἰς χρόνον χάριτος, ὅταν τόσον πολὺ εἶχεν ἀποδώσει τὸ κήρυγμα. Θέλων νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, κάμνει τὴν διδασκαλίαν του ἀπὸ τὰ αἰσθητά, λέγων τὰ ἑξῆς: «Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸν κόσμον καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτόν, αὐτὸς εἶναι ἀπόλυτος Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ δὲν κατοικεῖ εἰς τοὺς ναούς, ποὺ κτίζουν διὰ τῶν χειρῶν των οἱ ἄνθρωποι οὔτε ὑπηρετεῖται ἀπὸ χεῖρας ἀνθρωπίνας».[3]

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτὴ ἡ διδασκαλία ἦτο κατάλληλος δι' αὐτούς, ἠκολούθησεν αὐτὸν τὸν δρόμον. Διότι συμφώνως πρὸς τὴν ἀντιληπτικότητα ἐκείνων, ποὺ δέχονται τὰ διδάγματά του, τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁδηγούμενος ἔκαμνε τὴν διδασκαλίαν. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν προσώπων καὶ ἡ ἀνικανότης τῶν ἀκροατῶν (νὰ κατανοήσουν) εἶναι αἰτία αὐτοῦ, ἄκουε τὸν Παῦλον. D Ὅταν ἔστελλε ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Κολασσαεῖς, δὲν ἠκολούθει τὸν αὐτὸν δρόμον, ἀλλὰ διαφορετικὰ συνεζήτει πρὸς αὐτοὺς καὶ ἔλεγε: «Δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα· εἴτε (εἶναι) θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, ὅλα δι' Αὐτοῦ καὶ δι' Αὐτὸν ἔχουν δημιουργηθῆ.[4]

Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς μὲ μεγάλην φωνὴν ἔλεγε: «Ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν τίποτε δὲν ἔγινε ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνει».[5] Ὁ Μωϋσῆς ὅμως δὲν ὡμίλη-

3. Πράξ. 17, 24.
4. Κολασ. 1, 16.
5. Ἰωάν. 1, 3.

σεν ἔτσι. Εὐλόγως, διότι δὲν ἦτο λογικὸν εἰς ὅσους ἀκόμη γαλακτοτροφοῦνται νὰ δίδωμεν στερεὰν τροφήν. E Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ διδάσκαλοι δεχόμενοι ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ παιδιὰ παραδίδουν εἰς αὐτὰ τὰ πρῶτα γράμματα, οἱ δὲ γονεῖς παραλαμβάνοντες ἀπὸ αὐτοὺς τὰ παιδιὰ τὰ πλέον τέλεια μαθήματα τοὺς παρέχουν.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνήργησε καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν Παῦλος καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς ἐξ ἀρχῆς ἀφοῦ παρέλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀκροατὰς τὰ πρῶτα στοιχεῖα. 11 A Καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν ἀφοῦ παρέλαβον αὐτά, παρέδωσαν κατόπιν ταῦτα τελειότερα. Ἀντελήφθημεν λοιπὸν ἤδη τὴν αἰτίαν τῆς συγκαταβάσεως καὶ ὅτι ὁμιλῶν καταλλήλως φωτισθεὶς ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὅλα ἐν γένει ἐξέθετε εἰς τοὺς ἀκροατὰς ἐκριζῶν ὅλας τὰς ἀναφυείσας ὡς ζιζάνια αἱρέσεις τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Διότι καὶ ἂν προσέλθῃ ὁ ὀπαδὸς τοῦ Μανιχαίου καὶ ἰσχυρισθῇ, ὅτι προϋπῆρχεν ἡ ὕλη καὶ ἂν προσέλθῃ ὁ ὀπαδὸς τοῦ Μαρκίωνος καὶ ἂν ὁ ὀπαδὸς τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ ἂν Ἐθνικοί, λέγε πρὸς αὐτούς: «Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἀλλὰ δὲν πιστεύει εἰς τὴν Γραφήν, νὰ ἀποστραφῇς κατόπιν αὐτὸν ὡς παράφρονα καὶ ἀνόητον. B Διότι ὁποῖος ἀπιστεῖ εἰς τὸν Δημιουργὸν τῶν πάντων, κατηγορῶν αὐτὸν δι ἀποδίδει ψεύδη εἰς τὴν πραγματικότητα, εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ τύχῃ συγγνώμης; Διότι ἐκεῖνοι ἔχουν ἐπίπλαστον χρῶμα καὶ ἐνῷ παρουσιάζουν πρόσωπον ἐπιεικείας κρύπτουν τὸν λύκον κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα τοῦ προβάτου. Σὺ ὅμως μὴ ἀπατηθῇς, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν λόγον νὰ μισήσῃς αὐτόν, διότι πρὸς σὲ τὸν συνάνθρωπον προσποιεῖται ἐπιείκειαν, πρὸς δὲ τὸν Θεόν, τὸν Κύριον τῶν πάντων, ἀναλαμβάνει πόλεμον καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἐναντιοῦται εἰς τὴν σωτηρίαν Του. Ὅμως ἡμεῖς, ἂς κρατούμεθα ἀπὸ τὸν ἀρραγῆ βράχον καὶ ἂς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχήν: «Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». C

Βλέπε, ὅτι ἡ θεία φύσις διαλάμπει καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας, διότι κάμνει αὐτὴν ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, καθ' ὅσον πρότερον ἐπεξέτεινε τὸν οὐρανὸν καὶ τότε κάτω ἀπὸ αὐτὸν ἥπλωσε τὴν γῆν. Προηγουμένως τὸν ὄροφον καὶ ἔπειτα τὸ θεμέλιον. Ποῖος εἶδε; Ποῖος ἤκουσε; Διότι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην οἰκο-

δομὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ αὐτὸ ποτέ· ὅταν ὅμως διατάσσῃ ὁ Θεός, τὰ πάντα ὑποχωροῦν εἰς τὴν θέλησίν του καὶ ὑποτάσσονται.

Ἂς μὴ ἐξετάζωμεν λοιπὸν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, ἀλλ' ἂς θαυμάζωμεν τὸν δημιουργὸν καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του. Διότι αἱ ἀόρατοι ἰδιότητες (δηλαδὴ ἡ αἰωνία δύναμις καὶ ἡ θεότης του) βλέπονται καθαρά, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, γινόμεναι νοηταὶ διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων Του.[6] D

4. Καὶ ἐὰν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐπιμένουν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ προέλθῃ κάτι ἀπὸ τὸ μηδέν, θὰ ἐρωτήσωμεν αὐτούς. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ χῶμα ἢ ἀπὸ τίποτε ἄλλο; Γενικῶς θὰ εἴπουν, ὅτι ἐπλάσθη ἀπὸ χῶμα καὶ θὰ συμφωνήσουν. Ἂς εἴπουν λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, πῶς προῆλθεν ἡ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τῆς σαρκὸς ἀπὸ τὸ χῶμα. Διότι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ χῶμα λάσπη καὶ πλίνθος καὶ κεραμίδι καὶ ὄστρακον θὰ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ. Πῶς ὅμως ἐδημιουργήθη ἡ ἰδιοσυστασία τῆς σαρκός; Πῶς ἀπὸ μίαν ὑπάρχουσαν ὕλην προέρχονται ποιότητες διαφόρων οὐσιῶν, ἤτοι τὰ ὀστᾶ, τὰ νεῦρα, αἱ ἀρτηρίαι, τὸ λίπος, τὸ δέρμα, οἱ ὄνυχες καὶ αἱ τρίχες; E

Ἀλλὰ ὅμως εἰς αὐτὰ δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα των ποτέ. Καὶ διατί ὁμιλῶ περὶ τοῦ σώματός μας; Σχετικῶς μὲ τὸν ἄρτον, τὸν ὁποῖον καθ' ἡμέραν τρώγομεν, ἂς μᾶς εἴπουν πῶς μεταβάλλεται εἰς αἷμα καὶ θερμότητα καὶ χολὴν καὶ διαφόρους χυμούς, ἐνῷ εἶναι ἑνὸς εἴδους; Καὶ αὐτὸς μὲν πολλάκις ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ σίτου, τὸ δὲ αἷμα εἶναι κόκκινον ἢ μαῦρον. 12 A

Ἂν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ καθημερινῶς βλέπομεν ἐνώπιόν μας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς ἐξηγήσουν ποτέ, οὐδόλως δύνανται νὰ ὁμιλήσουν περὶ τῶν ὑπολοίπων δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὕστερα ἀπὸ τόσον πλοῦτον ἀποδείξεων ἐπιμένουν, διότι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνισχύουν τὴν ἰδικήν των φιλονικίαν, ἡμεῖς οὔτε καὶ τότε θὰ παύσωμεν νὰ λέγωμεν πρὸς ἐκείνους τὰ ἴδια: «Κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Διότι μόνος του αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι ἱκανὸς νὰ καταρρίψῃ ὅλους τοὺς πύργους τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ἐκριζώσῃ ἐκ θεμελίων ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας σκέψεις. B

Καὶ ἐὰν ποτὲ ἀργὰ θελήσουν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ

6. Ρωμ. 1, 20.

τὴν φιλονικίαν, (αὐτὸς ὁ λόγος) θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας. «Ἀλλὰ ἡ γῆ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος». Εἰπέ μου, διὰ ποῖον λόγον τὸν μὲν οὐρανὸν ἔκαμεν λαμπρὸν καὶ τέλειον, τὴν δὲ γῆν ἐπαρουσίασεν ἀδιαμόρφωτον; Οὔτε τοῦτο ἔκαμε τυχαίως. Ἀφοῦ ἀντιληφθῇς ἀπὸ τὸ τελειότερον τμῆμα τῆς κτίσεως τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ, νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν οὐδόλως οὔτε νὰ νομίσῃς, ὅτι τοῦτο παρελείφθη λόγῳ ἀδυναμίας Του.

Ἄλλωστε καὶ δι' ἄλλον λόγον ἐδημιούργησε τὴν γῆν ἀδιαμόρφωτον. C Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὴ μᾶς εἶναι τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐδημιουργήθημεν καὶ τρεφόμεθα καὶ αὐτὴ εἶναι δι' ἡμᾶς καὶ πατρὶς καὶ κοινὸς τάφος καὶ πάλιν πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφομεν καὶ ἀπολαύομεν δι' αὐτῆς τὰ ἄμετρα ἀγαθά, διὰ νὰ μὴ ἐκτιμήσουν αὐτὴν (περισσότερον) ἀπὸ τὴν ἀξίαν της οἱ ἄνθρωποι, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἀναγκαία (δι' αὐτούς), τὴν παρουσιάζει ὅτι προηγουμένως ἦτο ἀδιαμόρφωτος καὶ ἀσχημάτιστος, διὰ νὰ μὴ ἀποδώσῃς εἰς τὴν φύσιν τῆς γῆς τὰ ἐξ αὐτῆς προερχόμενα ἀγαθά, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν αὐτὴν ἐκ τοῦ μηδενός.

Διὰ τοῦτο λέγει ὅτι «ἡ γῆ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος». Ἴσως ταχέως καὶ εἰσαγωγικῶς ἐστρέψαμεν τὴν σκέψιν σας πρὸς λεπτὰς ἐννοίας. D Δι' αὐτὸ πρέπει εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ σταματήσω τὸν λόγον μὲ τὴν παράκλησιν νὰ μὴ λησμονῆτε ὅσα ἔχουν λεχθῆ καὶ πάντοτε νὰ ἐνθυμῆσθε ζωηρῶς αὐτὰ καὶ ὅταν φύγετε ἀπ' ἐδῶ, εἰς τὴν τράπεζαν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, νὰ παραθέσετε καὶ τὰ πνευματικὰ ἀγαθά. Καὶ τότε ὁ ἄνδρας ἂς ἐπαναλαμβάνῃ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐδῶ λεχθέντα, ἂς ἀκούῃ ἡ σύζυγος καὶ ἂς διδάσκωνται τὰ τέκνα καὶ οἱ ὑπηρέται. Καὶ ἂς γίνῃ ἐν συνεχείᾳ ἡ οἰκία Ἐκκλησία διὰ νὰ ἀπομακρύνεται ὁ διάβολος καὶ νὰ δραπετεύῃ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων, ποὺ εἶναι ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας. Ἂς ἐπαναπαύεται εἰς αὐτὸν τὸν χῶρον ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἂς περιστοιχίζῃ τοὺς ἐνοίκους ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὁμόνοια. E

Διότι, ἐὰν ἐνθυμῆσθε ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως, μὲ περισσοτέραν προθυμίαν θὰ δέχεσθε ὅσα μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ λόγου θὰ σπείρωμεν. Συνεπῶς καὶ ἡμεῖς μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν θὰ μεταδίδωμεν αὐτά, ποὺ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ χορηγεῖ, ὅταν βλέπωμεν τὴν βλάστησιν ἐκείνων ποὺ ἐσπείραμεν. Διότι καὶ ὁ γεωργός, ὅταν βλέπῃ νὰ φυτρώνουν οἱ σπόροι ἐξετάζων μὲ πολλὴν προ-

θυμίαν τοὺς ἀγρούς, σπεύδει προθύμως νὰ σπείρῃ καὶ ἄλλους σπόρους. 13 A

5. Διὰ νὰ κάμετε ἡμᾶς περισσότερον προθύμους ἐξασφαλίσατε ὅσα μέχρι τώρα ἐλέχθησαν καὶ μετὰ τῶν ὀρθῶν διδασκαλιῶν νὰ ἐπιδεικνύετε πολλὴν φροντίδα διὰ τὴν ὀρθὴν ζωήν. «Διότι, λέγει, τὸ φῶς σας ἂς λάμψῃ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλά σας ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον».[7] Διὰ νὰ συμφωνῇ ἡ ζωὴ μὲ τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἡ διδασκαλία νὰ διακηρύττῃ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς. Διότι ἡ πίστις χωρὶς ἔργα εἶναι νεκρὰ καὶ τὰ ἔργα χωρὶς πίστιν εἶναι πάλιν νεκρά».[8] Διότι καὶ ἐὰν ἀκόμη ἔχωμεν ὑγιεῖς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ἀλλ' ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, δὲν ἔχομεν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. B Καὶ ἐὰν πάλιν ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας καὶ εἴμεθα ἀτελεῖς εἰς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις οὔτε ἔτσι ἔχομεν κάποιαν ὠφέλειαν. Δι' αὐτὸ πρέπει καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη νὰ συσφίγγεται αὐτὴ ἡ πνευματικὴ οἰκοδομή: «Διότι, λέγει, καθένας, ποὺ ἀκούει τὰ λόγια μου αὐτὰ καὶ τὰ ἐκτελεῖ, θὰ ἐξομοιωθῇ μὲ ἄνθρωπον συνετόν».[9]

Πρόσεχε πῶς θέλει ὁ Κύριος, ὄχι μόνον νὰ ἀκούωμεν τὰ λόγια Του, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἐφαρμόζωμεν καὶ διὰ τῶν ἔργων νὰ ἀποδεικνύωμεν τὴν ὑπακοήν μας· καὶ ὠνόμασε συνετὸν ἐκεῖνον, ποὺ ἐπιδεικνύει ἔργα σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους. Ἐκεῖνον δέ, ποὺ σταματᾷ εἰς τοὺς λόγους, τὸν ὠνόμασεν, εὐλόγως, ἀνόητον. Διότι αὐτός, λέγει, ἐθεμελίωσε τὴν οἰκίαν του εἰς τὴν ἄμμον. C Δι' αὐτὸ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸ κτύπημα τῶν ἀνέμων καὶ κατέρρευσε. Διότι τοιαῦται βεβαίως εἶναι αἱ ἀδρανεῖς ψυχαί, αἱ ὁποῖαι δὲν στηρίζονται εἰς πνευματικὰ θεμέλια. Δὲν γίνεται ἀσφαλῶς ἐδῶ λόγος περὶ οἰκοδομῆς καὶ οἰκίας, ἀλλὰ περὶ τῶν ψυχῶν, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται ταραχὴν ἀπὸ τὸν τυχόντα πειρασμόν. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνέμου, τῆς βροχῆς καὶ τῶν ποταμῶν ἐδήλωσε τὴν ἐπίθεσιν τῶν πειρασμῶν. Διότι ὁ σταθερὸς καὶ ὁ ἄγρυπνος καὶ ὁ σώφρων ἀποβαίνει περισσότερον ἰσχυρὸς αὐτοῦ (τοῦ πειρασμοῦ) καὶ ὅσον τὰ σχετικὰ μὲ τὴν θλῖψιν ἐντείνονται, τόσον τὰ τῆς ἀνδρείας αὐξάνονται. D Ἀντιθέτως ὁ ἀδρανὴς καὶ ὁ δειλὸς καὶ ὅταν ὀλίγη αὔρα πειρασμοῦ πνεύσῃ, ἀμέσως κλονίζεται καὶ πίπτει

7. Ματθ. 5, 16.
8. Ἰακ. 2, 26.
9. Ματθ. 7, 24.

ὄχι ἀπὸ τὴν φυσικὴν δύναμιν τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς θελήσεως.

Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἴμεθα συνετοὶ καὶ ἄγρυπνοι καὶ δι' ὅλα ἕτοιμοι, ὥστε καὶ εἰς τὴν ἄνεσιν νὰ εἴμεθα γυμνασμένοι καὶ κατὰ τὰς ἐπερχομένας θλίψεις νὰ εἴμεθα συνετοὶ καὶ πολὺ εὐγνώμονες, διαρκῶς εὐχαριστοῦντες τὸν φιλάνθρωπον Θεόν. E Ἐὰν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ρυθμίζωμεν τὰ τῶν ἑαυτῶν μας, θὰ ἔχωμεν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀσφαλῶς νὰ διέλθωμεν καὶ πολλὴν παρρησίαν διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν νὰ ἐξασφαλίσωμεν. Εἴθε ὅλοι νὰ ἀξιωθῶμεν αὐτῆς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ Ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρέπει δόξα, δύναμις καὶ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΕΙΣ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΗΝ, ΕΩΣ ΤΟΥ, ΚΑΙ ΕΓΙΝΕ ΒΡΑΔΥ, ΚΑΙ ΕΓΙΝΕ ΠΡΩΙ, ΗΜΕΡΑ ΠΡΩΤΗ. 14 A

1. Ἡ μελέτη τῶν θείων Γραφῶν ὁμοιάζει μὲ θησαυρόν, διότι ὅπως ἀκριβῶς ἂν κάποιος δυνηθῇ νὰ λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἕνα μικρὸν τεμάχιον, θὰ ἀποκομίσῃ μεγάλον πλοῦτον, ἔτσι βεβαίως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Ἁγ. Γραφήν. B Μέσα εἰς μίαν μικρὰν λέξιν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ κανεὶς μεγάλην δύναμιν ἐννοιῶν καὶ ἀνέκφραστον πλοῦτον. Ὄχι μονάχα μὲ θησαυρόν, ἀλλὰ καὶ μὲ πηγὴν παραβάλλονται τὰ θεῖα λόγια, ποὺ τρέχει ἄφθονον ὕδωρ καὶ πολὺ ὁρμητικά. Καὶ τοῦτο μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδιδάχθημεν χθὲς ὅλοι.

Διότι ἀρχίσαντες ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου τῆς δημιουργίας, ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸ «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν ὁλόκληρον τὸ νόημα. Εἶναι πολὺς ὁ πλοῦτος τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ναμάτων τῆς πνευματικῆς αὐτῆς πηγῆς. C Καὶ μὴ ἀπορῇς, ἐὰν ἐπάθομεν ἡμεῖς αὐτό. Καὶ οἱ προγενέστεροί μας ἐξήντλησαν κατὰ τὴν δύναμίν των τὸ ὕδωρ αὐτῆς καὶ οἱ μεταγενέστεροί μας τὸ αὐτὸ θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ κάμουν καὶ πάλιν τοιουτοτρόπως δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ τὸ ἀδειάσουν ὅλο. Ἀλλ᾽ αὐξάνει ἡ ροὴ καὶ δυναμώνουν τὰ ρεύματα. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἰδιοσυστασία τοῦ πνευματικοῦ ὕδατος. Ὅσον περισσότερον δηλαδὴ μὲ ἀφθονίαν θελήσῃ κανεὶς νὰ ἀντλήσῃ τὸ ὕδωρ ἐξ αὐτῆς, τόσον περισσότερον ἐκείνη ἀναβλύζει καὶ μεγαλώνει ἡ πνευματικὴ χάρις. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν: «Ἐὰν κανεὶς διψᾷ, ἂς ἔλθῃ πρὸς ἐμὲ καὶ ἂς πίῃ. Ἐκεῖνος, ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, ὅπως εἶπεν καὶ ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν του ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος»[1] D παρουσιάζων εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφθονίαν τῶν ναμάτων. Ἀφοῦ λοιπὸν τοιαύτη εἶναι ἡ ἰδιοσυστασία τοῦ πνευματικοῦ ὕδατος, ἐμ-

1. Ἰωάν. 7, 37 - 38.

πρὸς ἂς φέρωμεν ὁ καθεὶς τὰ δοχεῖα τῆς σκέψεώς μας ἀφθόνως, ἵνα ἀφοῦ γεμίσωμεν αὐτά, ἐπιστρέψωμεν. Διότι, ὅταν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἴδῃ θερμὸν πόθον καὶ ζωηρὰν τὴν σκέψιν, τότε πλουσιοπαρόχως χορηγεῖ τὰς δωρεάς της. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὰς κοσμικὰς μερίμνας καὶ τὰς φροντίδας, αἱ ὁποῖαι μᾶς συμπνίγουν ὡς ἄκανθαι, καὶ ἀποσύρωμεν ἀπὸ αὐτὰς τὴν σκέψιν μας, ἂς μεταφέρωμεν ἐξ αὐτῶν ὁλόκληρον τὴν διάνοιάν μας εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, E διὰ νὰ ἀπέλθωμεν ἀπ᾽ ἐδῶ, ἀφοῦ δεχθῶμεν πολλὴν ὠφέλειαν καὶ ἀποκομίσωμεν μεγάλα καὶ γενναῖα κέρδη.

Διὰ νὰ γίνῃ ὁ λόγος σαφέστερος, θὰ σᾶς ὑπενθυμίσω ὀλίγα ἐκ τῶν λεχθέντων χθές, διὰ νὰ συνάψωμεν εἰς ἓν σῶμα τὰ ὅσα σήμερον θὰ λεχθοῦν μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν χθές. Ἀπεδεικνύομεν λοιπὸν χθές, καθὼς ἀκριβῶς ἐνθυμεῖσθε, πῶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς διηγούμενος εἰς ἡμᾶς τὴν δημιουργίαν τῶν ὁρατῶν αὐτῶν ἀντικειμένων ἔλεγεν, ὅτι: «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος» καὶ σᾶς ἐξηγοῦσα διὰ ποίαν αἰτίαν καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἔκαμε τὴν γῆν ἔτσι ἀδιαμόρφωτον καὶ ἀσχημάτιστον 15 A καὶ νομίζω, ὅτι ὅλοι γενικῶς μὲ ἀκρίβειαν τὰ γνωρίζετε. Ἀνάγκη λοιπὸν σήμερον νὰ ἐπεξεργασθῶμεν ὅσα ἐν συνεχείᾳ ἐλέχθησαν. Καὶ ἐπειδὴ εἶπε κατόπιν, «ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος» διδάσκει ἡμᾶς διὰ ποίαν αἰτίαν ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος. «Καὶ σκότος ἐκάλυπτε τὴν ἄβυσσον, ἐνῷ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἔπνεε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων». Ἐξέταζε, παρακαλῶ, ἐδῶ τὴν ἁπλότητα τοῦ μακαρίου προφήτου B καὶ πῶς δὲν διηγεῖται ἕνα πρὸς ἕνα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὰ σπουδαιότερα καὶ ἀνέφερε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὰ ὑπόλοιπα παραλείπει. Ἐνῷ δηλαδὴ πουθενὰ δὲν ὡμίλησε διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ὑδάτων, λέγει: «Καὶ σκότος ἐκάλυπτε τὴν ἄβυσσον, ἐνῷ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἔπνεε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων». Τοῦτο λοιπὸν ἦτο ἐκεῖνο, ποὺ ἐκάλυπτε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, δηλαδὴ τὸ σκότος καὶ ἡ ἄβυσσος τῶν ὑδάτων.

Ἐδιδάχθημεν ἐδῶ, ὅτι ὅλο αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἦτο ἄβυσσος ὑδάτων, ἡ ὁποία ἐκαλύπτετο ἀπὸ σκότος καὶ εἶχεν ἀνάγκην τοῦ σοφοῦ Δημιουργοῦ, ὥστε νὰ ἀφαιρέσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀμορφίαν καὶ νὰ φέρῃ τὰ πάντα εἰς κάποιαν εὐταξίαν. Καὶ λέγει: «Καὶ σκότος ἐκάλυπτε τὴν ἄβυσσον, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἔπνεε ἐπὶ τῆς ἐπιφανεί-

ας τῶν ὑδάτων». C Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ λόγια; Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, λέγει, ἔπνεε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Μοῦ φαίνεται, ὅτι τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἰς τὸ ὕδωρ εἶχε κάποια ζωτικὴ ἐνέργεια σταλῆ καὶ δὲν ἦταν ἁπλῶς στάσιμον καὶ ἀκίνητον, ἀλλὰ κινούμενον, καὶ διαθέτον κάποιαν ζωτικὴν δύναμιν. Διότι τὸ ἀκίνητον εἶναι ἐντελῶς ἄχρηστον, τὸ δὲ κινούμενον κατάλληλον διὰ πολλά.

2. Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ λοιπόν, ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτό, τὸ πολὺ καὶ ἀδύνατον, ἔχει κάποιαν ζωτικὴν δύναμιν, διὰ τοῦτο λέγει «καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἔπνεε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος». Καὶ δὲν ἀναφέρει τοῦτο τυχαίως εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ Θεία Γραφή, ἀλλὰ διότι κατὰ τὴν πορείαν της ἀποσκοπεῖ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὕδατα παρήχθησαν καὶ τὰ ζῷα κατ' ἐντολὴν τοῦ Δημιουργοῦ τῶν πάντων. D Δι' αὐτὸ ἀπὸ τοῦτο πλέον διδάσκει τὸν ἀκροατήν, ὅτι δὲν ἦτο ἁπλῶς στάσιμον ὕδωρ, ἀλλὰ ἐκινεῖτο καὶ διήρχετο καὶ τὰ πάντα ἐκάλυπτε.

Ἐπειδὴ λοιπὸν παντοῦ εἶχεν ἐκχειλίσει ἡ ἀμορφία τῶν ὁρατῶν, ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ ἀριστοτέχνης Θεὸς καὶ διεσκορπίσθη ἡ ἀμορφία, καὶ τὸ κάλλος αὐτὸ τὸ ἀπροσδιόριστον τοῦ φωτὸς ποὺ ἐφαίνετο, ἀφοῦ παρήχθη, ἀπεμάκρυνε καὶ τὸ αἰσθητὸν σκότος καὶ τὰ πάντα ἐπλήρωσε φωτός. E Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεὸς «νὰ γίνῃ φῶς. Καὶ ἔγινε φῶς». Εἶπε καὶ ἔγινε. Διέταξε καὶ τὸ μὲν σκότος ἀπεμακρύνθη, τὸ δὲ φῶς παρήχθη. Εἶδες τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν;

Ὅμως οἱ προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ μὴ παρακολουθοῦντες τὸν εἱρμὸν τῶν λόγων καὶ οἱ μὴ προσέχοντες τὸν μακάριον Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «Κατ' ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» καὶ ἐν συνεχείᾳ προσέθετε: «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος» διότι εἶχε καλυφθῆ μὲ σκότος καὶ ὕδατα» 16 A διότι ἔτσι ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον νὰ δημιουργήσῃ αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς, αὐτοὶ λοιπόν, οἱ προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην ἰσχυρίζονται, ὅτι ἐκ τῶν προτέρων ὑπῆρχε ἡ ὕλη καὶ τὸ σκότος. Τί μεγαλυτέρα ἀνοησία ἀπ' αὐτὴν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ; Ἀκούεις «Κατ' ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» καὶ ὅτι ἐκ τοῦ μηδενὸς προῆλθον τὰ ὄντα καὶ ἰσχυρίζεσαι, ὅτι προϋπῆρχεν ἡ ὕλη; Καὶ ποῖος ἐκ τῶν συνετῶν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀνακόψῃ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν; Μήπως ὁ Δημιουργὸς εἶναι ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην κάποιου ὑποκειμένου καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν τῆς τέχνης του; Εἶναι Θεός, εἰς

τὸν Ὁποῖον τὰ πάντα ὑποχωροῦν, δημιουργεῖ διὰ λόγου καὶ προσταγῆς. Πρόσεχε λοιπόν, εἶπε μόνον, καὶ ἔγινε τὸ φῶς καὶ ἔφυγε τὸ σκότος. B

«Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκότος». Τί σημαίνει διεχώρισεν; Ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα χωριστὸν τόπον καὶ προσδιώρισε τὸν κατάλληλον χρόνον. Καὶ ὅταν ἔγινεν αὐτὸ δίδει εἰς τὸ καθένα τὸ ἁρμόζον ὄνομα. Καὶ ὠνόμασε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος νύκτα. Εἶδες ἀρίστην διαίρεσιν καὶ θαυμαστὴν δημιουργίαν, κάθε νοῦν ὑπερβαίνουσαν, ἡ ὁποία ἔγινε μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν; Εἶδες πόσην συγκατάβασιν ἐχρησιμοποίησεν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης καὶ περισσότερον ἀκόμη ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ μορφώσῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς γλώσσης τοῦ προφήτου, ὥστε νὰ γνωρίζουν τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ ποῖος εἶναι ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντὸς καὶ πῶς ἐδημιουργήθη τὸ κάθε τι; C

Καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἦτο ἀτελέστερον καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀντιληφθῇ τὰ τελειότερα, δι' αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀφοῦ ἐκίνησε τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου συμφώνως πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν, τὰ πάντα ἔτσι λέγει εἰς ἡμᾶς.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῇς, ὅτι ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν συγκατάβασιν τῆς διηγήσεως λόγῳ ἀτελείας τῆς διανοίας μας, πρόσεξε τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς. Ὅταν τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς ἀρετὴν προέκοψεν, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης δὲν ἠκολούθει πλέον αὐτὴν τὴν ὁδόν, ἀλλὰ ὡδηγοῦσε τοὺς ἀκροατὰς εἰς ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν. Ὅταν εἶπε: D «Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς δημιουργίας ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ λόγος ἦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος»,[2] προσέθεσεν ὅτι ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον».[3]

Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ τὸ φῶς τοῦτο τὸ αἰσθητόν, τὸ ὁποῖον παρήχθη μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἀπέκρυψε τὸ σκότος ποὺ φαίνεται, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ νοητὸν φῶς ἀπεμάκρυνε τὸ σκότος τῆς πλάνης καὶ τοὺς πλανωμένους ὡδήγησε πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

3. Ἂς δεχθῶμεν λοιπὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν τὰ διδάγματα τῆς θείας Γραφῆς καὶ ἂς μὴ παραθεωρῶμεν τὴν ἀλήθειαν E οὔτε νὰ παραμένωμεν εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ ἂς

---

2. Ἰωάν. 1, 1.
3. Ἰωάν. 1, 9.

σπεύδωμεν πρὸς τὸ φῶς καὶ ἂς κάμνωμεν ἔργα ἄξια τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει λέγων «ὡς εἶναι ἡ συμπεριφορά μας σεμνή, ὅπως ὅταν εἶναι ἡμέρα»[4] καὶ ἂς μὴ καταγινώμεθα μὲ τὰ ἔργα τοῦ σκότους.

Καὶ ὠνόμασε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος νύκτα. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ ἐπαναλάβωμεν τοῦτο, τὸ ὁποῖον δι' ὀλίγον μᾶς διέφυγεν. [17] A Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε, νὰ γίνῃ φῶς καὶ ἔγινε τὸ φῶς, προσέθεσε. Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι τὸ φῶς ἦτο καλόν. Πρόσεχε ἀγαπητέ μου ἐδῶ πόση εἶναι ἡ μετριοφροσύνη τῶν λόγων. Δὲν ἐγνώριζε λοιπὸν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ὡραία ἡ ὄψις τοῦ κόσμου πρὶν γίνῃ ὁ κόσμος, ἀλλὰ ἀντελήφθη τὴν ὡραιότητα τῆς δημιουργίας μετὰ ἀπὸ αὐτήν; Καὶ ποῖος ἐκ τῶν συνετῶν θὰ ἔλεγε αὐτό; Διότι, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ κάποιαν τέχνην, προτοῦ κατασκευάσῃ τὸ δημιούργημά του καὶ προτοῦ ὁλοκληρώσῃ αὐτό, συνήθως γνωρίζει τὴν χρησιμότητα, τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ δημιούργημά του, πολὺ περισσότερον ὁ Δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ποὺ ἐδημιούργησε τὰ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐκ τοῦ μηδενός, ἐγνώριζε πρὸ τῆς δημιουργίας, ὅτι τὸ φῶς εἶναι ὡραῖον. B

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν λέξιν; Σύμφωνος πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας συνηθείας δεικνύων μετριοπάθειαν ὁμιλεῖ ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι, ὅταν κάμνουν κάτι μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ τελειώσουν οἱ κόποι των, τότε ἀπὸ τὸν κάματον ἀποσποῦν διὰ τὰ δημιουργήματά των καὶ τὸν ἔπαινον, καθ' ὅμοιον λοιπὸν τρόπον καὶ ἡ Θεία Γραφὴ τώρα συμβαδίζουσα μὲ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀκοῆς μας, λέγει: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι ἦτο ὡραῖον» καὶ τότε προσέθεσε: «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκότος καὶ ὠνόμασε τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος νύκτα» καὶ χωριστὴν θέσιν εἰς τὸ καθένα ὥρισεν, C ἀφοῦ ἔθεσεν ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸ καθένα περιορισμούς, ὥστε πάντοτε νὰ φυλάττῃ αὐτοὺς ἀπαραβιάστως.

Καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῇ κάθε συνετός, ὅτι ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον οὔτε τὸ φῶς ὑπερέβη τὰ ὅριά του, οὔτε τὸ σκότος παρεβίασε τὴν τάξιν του, διὰ νὰ προκληθῇ σύγχυσις καὶ ἀταξία. Καὶ τοῦτο μόνον λοιπὸν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἐπαναφέρῃ πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν

4. Ρωμ. 13, 13.

ἀληθειῶν τῆς θείας Γραφῆς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἀγνωμονοῦν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ μιμηθοῦν τὴν τάξιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, D τὰ ὁποῖα τηροῦν ἀπαρέγκλιτον πορείαν καὶ νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τὰ μέτρα των, ἀλλὰ καλῶς νὰ γνωρίζουν τὴν φύσιν των.

Ἔπειτα, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα ὄνομα καὶ συνεκέντρωσε καὶ τὰ δύο εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, λέγει: «Καὶ ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα πρώτη». Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ ἡνωμένον τὸν χρόνον, ὠνόμασε ἡμέραν πρώτην τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῆς νυκτός, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ πράγματα τάξιν καὶ συνέπειαν καὶ διὰ νὰ μὴ ἐπικρατήσῃ σύγχυσις. Ἐπὶ πλέον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν διδασκόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῆς γλώσσης τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου, E ποῖα ὄντα ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ ποῖα κατὰ τὰς ὑπολοίπους.

Καὶ τοῦτο εἶναι γνώρισμα τῆς μετριοφροσύνης τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Διότι δὲν εὑρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν ἡ παντοδύναμος χεὶρ καὶ ἡ ἄπειρος σοφία Αὐτοῦ, νὰ δημιουργήσῃ τὰ πάντα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Ἀλλὰ διατί λέγω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ; Καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ δύναται. Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἐδημιούργησε τίποτε ἐκ τῶν ὄντων διὰ τὸν ἑαυτόν του, καθ' ὅσον δὲν ἔχει ἀνάγκην κανενὸς ὡς ἀνενδεής, [18] A Τὰ πάντα ἔκαμεν ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα· δι' αὐτὸ τμηματικῶς δημιουργεῖ τὸν κόσμον καὶ μᾶς παρέχει συγκεκριμένην γνῶσιν τῶν ἔργων του μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου προφήτου, ἵνα ἀφοῦ διδαχθῶμεν ἀκριβῶς μὴ ὑποπίπτωμεν εἰς σφάλματα, ὅπως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὑποκινοῦνται ἀπὸ ἀνθρωπίνας σκέψεις. Διότι, ἐὰν ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ὅλα τὰ ὄντα ἔχουν γίνει μόνα τους, καίτοι αὐτὰ ἔχουν δημιουργηθῆ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποίει τόσον μεγάλην μετριοφροσύνην καὶ σαφῆ διδασκαλίαν, τί δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ νὰ λέγουν καὶ νὰ κάμουν τὰ πάντα ἐναντίον τῆς σωτηρίας τοῦ ἑαυτοῦ των; B

4. Διότι τί ἠμποροῦσε νὰ εἶναι περισσότερον ἄθλιον καὶ ἀνόητον ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν αὐτά, καὶ τοὺς ἰσχυριζομένους δηλ. ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν μόνα των δημιουργηθῆ καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐστέρησαν ὁλόκληρον τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν πρόνοιάν Του; Διότι πῶς εἶναι δυνατόν, εἰπέ μου, τόσα πολλὰ στοιχεῖα νὰ ἔχουν λογικὴν συνέπειαν καὶ τόσον μεγάλος διάκοσμος νὰ κατευθύνεται χωρὶς κυβερνήτην καὶ ἐξουσιαστὴν τῶν ὄ-

λων; Καὶ κανένα πλοῖον δὲν θὰ δυνηθῆ ποτὲ νὰ διαπλεύση τὰ κύματα τῆς θαλάσσης χωρὶς κυβερνήτην, οὔτε στρατιώτης νὰ ἐκτελέση γενναῖον ἔργον χωρὶς τὴν ὁδηγίαν τοῦ στρατηγοῦ, οὔτε οἰκία νὰ ἀνεγερθῆ χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν ὁ κτίστης. C Ὁ δὲ ἄπειρος αὐτὸς κόσμος καὶ ἡ ἁρμονικὴ διάταξις τῶν στοιχείων αὐτῶν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνεται τυχαίως, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ κατευθύνη τὰ πάντα καὶ νὰ συγκρατῆ καὶ νὰ βαστάζη κατὰ τὴν γνωστὴν σοφίαν ὅλα ἐν γένει τὰ ὁρατά; Ἀλλὰ διατί προσπαθοῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν εἰς ἐκείνους αὐτά, τὰ ὁποῖα συμφώνως πρὸς τὴν παροιμίαν εἶναι φανερὰ καὶ εἰς τοὺς τυφλούς;

Ὅμως ἂς μὴ παραλείπωμεν νὰ προβάλλωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ διδάγματα τῆς Γραφῆς καὶ νὰ κάμνωμεν τὸ πᾶν, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴν πλάνην νὰ ἀπαλλάξωμεν αὐτοὺς καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν νὰ τοὺς ἐπαναφέρωμεν. D Διότι καὶ ἂν εἶναι προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην, ὅμως εἶναι τοῦ ἰδικοῦ μας γένους καὶ πρέπει πολὺ νὰ ἐνδιαφερώμεθα δι' αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ ἀδρανῶμεν ποτέ, ἀλλὰ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν νὰ ὑποδεικνύωμεν τὰς ἀδυναμίας των καὶ νὰ παρέχωμεν δι' αὐτὰς τὴν κατάλληλον θεραπείαν, διὰ νὰ ἐπανέλθουν κάποτε ἀργὰ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς πραγματικῆς ὑγείας.

Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον περισπούδαστον διὰ τὸν Θεὸν ὅπως ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Τοῦτο διαλαλεῖ ὁ Παῦλος λέγων «ὁ Θεὸς θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν».[5]

Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει: E «Δὲν ἐπιθυμῶ ὁπωσδήποτε τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἕως ὅτου νὰ ἐπιστρέψη καὶ ζήση».[6] Διότι δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔκαμεν ὁλόκληρον αὐτὴν τὴν πλάσιν καὶ ἐδημιούργησεν ἡμᾶς ὄχι διὰ νὰ χαθῶμεν οὔτε διὰ νὰ μᾶς ἐξαποστείλη εἰς τὴν κόλασιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς σώση καὶ νὰ μᾶς χαρίση τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀφοῦ μᾶς ἀπαλλάξη ἀπὸ τὴν πλάνην. 19 A

Δι' αὐτὸ καὶ μᾶς ἡτοίμασεν αὐτὴν οὐχὶ ἀφοῦ ἐδημιουργήθημεν, ἀλλὰ πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει: «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου καὶ κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἡ ὁποία ἔχει ἑτοιμασθῆ διὰ σᾶς πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κό-

5. Α' Τιμ. 2, 4.
6. Ἰεζ. 18, 23.

σμου».[7] Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας καὶ προτοῦ κάμει τὸν ἄνθρωπον ἡτοίμασε χάριν αὐτοῦ τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθὰ καὶ ἀπέδειξε πόσην πρόνοιαν λαμβάνει διὰ τὸ γένος μας καὶ ὅτι θέλει ὅλοι νὰ σωθοῦν.

Τοιοῦτον λοιπὸν Κύριον ἀφοῦ ἔχομεν, τόσον πολὺ φιλάνθρωπον, τόσον πολὺ ἀγαθόν, τόσον πολὺ πρᾶον, ἂς φροντίζωμεν καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας. B Διότι τοῦτο θὰ ἀποτελέση τὴν βάσιν καὶ τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, ὅταν δηλαδὴ δὲν ἐνδιαφερώμεθα μόνον διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ ὅταν ὠφελοῦμεν καὶ τοὺς ἄλλους καὶ ὁδηγοῦμεν αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς, πόσον μέγα ἀγαθὸν εἶναι νὰ ἠμπορέσης μαζὶ μὲ τὴν ἰδικήν σου σωτηρίαν καὶ ἄλλον νὰ κερδίσης, ἄκουσε τὸν προφήτην νὰ λέγη ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ: «Ἐκεῖνος ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τιμιότητα ἀπὸ τὴν κακίαν θὰ εἶναι ὡς στόμα μου».[8]

Τί σημαίνει αὐτό; Ὁποιος ὁδηγεῖ τὸν ἄλλον ἀπὸ τὴν πλάνην πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἢ ἀπὸ τὴν κακίαν πρὸς τὴν ἀρετὴν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν μιμεῖται Ἐμέ. C Διότι καὶ ὁ ἴδιος δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἂν καὶ ἦτο Θεός, περιεβλήθη τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, ἔγινε ἄνθρωπος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ τί λέγω, τὴν ἰδικήν μας σάρκα περιεβλήθη, καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀνθρώπινα ὑπέμεινε καὶ ἐπὶ πλέον καὶ τὸν Σταυρὸν κατεδέχθη, διὰ νὰ ἐλευθερώση ἀπὸ τὴν κατάραν ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἴχομεν προδοθῆ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὁμιλῶν ὁ Παῦλος τονίζει τοῦτο: «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάραν τοῦ Νόμου μὲ τὸ νὰ γίνη ὁ ἴδιος χάριν ἡμῶν κατάρα».[9]

Ἐὰν λοιπὸν Αὐτός, ἐνῷ εἶναι Θεὸς καὶ ἀσύλληπτος κατὰ τὴν οὐσίαν, κατεδέχθη ὅλα γενικῶς αὐτὰ ἀπὸ ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, τί δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ κάμωμεν ἡμεῖς διὰ τοὺς συνανθρώπους μας, D οἱ ὁποῖοι εἶναι μέλη τοῦ σώματός μας, ὥστε καὶ νὰ σώσωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ὀδόντας τοῦ διαβόλου καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσωμεν πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς; Διότι ὅσον πολυτιμοτέρα εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσον περισσότερον δικαιοῦνται μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ παραινέσεις καὶ συνεχῆ διδασκαλίαν ἐπαναφέ-

7. Ματθ. 25, 34.
8. Ἰερ. 15, 19.
9. Γαλάτ. 3, 13.

ρουν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τοὺς ἀδρανεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ δεικνύουν (ἔτσι) τὴν ἀσχημίαν τῆς κακίας καὶ τὴν πολλὴν ὡραιότητα τῆς θείας ἀρετῆς, παρὰ ὅσοι βοηθοῦν μὲ χρήματα τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην.

5. Ἀφοῦ λοιπὸν γνωρίζομεν ὅλα αὐτά, ἂς συζητῶμεν μὲ τοὺς ἄλλους πρὸ κάθε ἄλλου ζητήματος τῆς ζωῆς μας περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς καὶ ἂς ὁδηγῶμεν αὐτοὺς εἰς αὐτὴν τὴν φροντίδα. E Εὐκταῖον λοιπόν, εὐκταῖον θὰ εἶναι νὰ δυνηθῇ ἡ ψυχή, ἡ ὁποία συνεχῶς ἀκούει αὐτά, νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τῶν κακῶν ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων στρεφόμεθα καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα διαρκῶς τὴν πολιορκοῦν.

Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη πολὺ νὰ ἀγρυπνῶμεν, καθόσον ὁ πόλεμος καὶ διαρκὴς εἶναι καὶ καμμίαν ἀνακωχὴν δὲν κάμνει. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, γράφων πρὸς τοὺς Ἐφεσίους, ἔλεγε: 20 A «Διότι δὲν διεξάγομεν πάλην πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὰς πονηρὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτεινοῦ τούτου κόσμου, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα εἰς τοὺς οὐρανούς».[10] Μὴ νομίσετε λέγει, ὅτι ἡ πάλη μας αὐτὴ εἶναι τυχαία. Ἡ πάλη μας δὲν γίνεται πρὸς ὁμογενεῖς οὔτε πρὸς ἴσην παράταξιν. Διότι, ἐνῷ ἔχομεν ἐγκλεισθῆ εἰς τὸ σῶμα, ἔχομεν λάβει ἐντολὴν νὰ παλαίωμεν μὲ ἀσωμάτους δυνάμεις. Ὅμως μὴ φοβηθῆτε, διότι, ἂν ὁ ἀγὼν εἶναι ἄνισος, εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῶν ὅπλων μας. Προσέθεσε δηλαδὴ αὐτά, ὡσὰν νὰ ἔλεγε: Ἐπειδὴ ἐγνωρίσατε τὴν ἰδιοσυστασίαν τῶν ἐχθρῶν, μὴ χάσετε τὴν ψυχραιμίαν σας καὶ μὴ ἀδρανήσετε κατὰ τὴν πάλην. Ἀλλὰ «διὰ τοῦτο ἐνδυθῆτε ὅλα τὰ ὅπλα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἠμπορέσετε νὰ ἀντισταθῆτε εἰς τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου».[11] B Διότι πολλὰ εἶναι τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ, δηλαδὴ οἱ δρόμοι διὰ τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖ νὰ ὑποσκελίζῃ τοὺς πλέον ἀδρανεῖς καὶ ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς αὐτούς, ὥστε νὰ διαφύγωμεν τὸ πιάσιμόν του καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπωμεν εἰς αὐτὸν καμμίαν εἴσοδον καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν ἀκρίβειαν τῶν λόγων. Νὰ ἔχωμεν ἀκόμη σταθερὰ τὰ βλέμματα καὶ καθαρὰν τὴν σκέψιν καὶ νὰ εἴμεθα διαρκῶς ἀνήσυχοι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἐπιτίθεται ἐναντίον μας ἕνα θηρίον, ποὺ προσπαθεῖ νὰ μᾶς βλάψῃ.

Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐκείνη ἡ οὐρανομήκης ψυχή, ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ἡ γλῶσσα τῆς οἰκουμένης, ἐκεῖνος ὁ

10. Ἐφεσ. 6, 12.
11. Ἐφεσ. 6, 11.

ὁποῖος ἐπιτελεῖ τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν μαθητῶν, ἀφοῦ εἶπε: «Ἐνδυθῆτε ὅλα τὰ ὅπλα τοῦ Θεοῦ» C πάλιν προσέθεσε περιφρουρῶν ἡμᾶς ἀπὸ κάθε κίνδυνον καὶ καθιστῶν ἡμᾶς ἀνικήτους ὡς ἑξῆς λέγων: «Σταθῆτε λοιπὸν ὄρθιοι, ἀφοῦ ζώσετε τὴν μέσην σας μὲ ἀλήθειαν καὶ ἐνδυθῆτε τὸν θώρακα τῆς πίστεως· εἰς τὰ πόδια σας ὑποδήματα διὰ νὰ εἶσθε ἕτοιμοι διὰ τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα τῆς εἰρήνης. Πλέον ὅλων αὐτῶν νὰ πάρετε τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμπορέσετε νὰ σβήσετε ὅλα τὰ φλογερὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ δεχθῆτε τὴν σωτηρίαν διὰ περικεφαλαίαν, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.[12]

Εἶδες, πῶς περιέφραξεν ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς κάποιον πόλεμον, D πρῶτον μὲν τοιουτοτρόπως ἐστερέωσε τὴν ζώνην, ὥστε νὰ τρέχωμεν γρήγορα, ἔπειτα ἐφόρεσε τὸν θώρακα, διὰ νὰ μὴ πληττώμεθα ἀπὸ τὰ βέλη καὶ ἐξησφάλισε τὰ πόδια καὶ ἀπὸ παντοῦ μὲ τὴν πίστιν ὠχύρωσε αὐτόν; Αὐτή, λέγει, αὐτὴ ἡ πίστις θὰ δυνηθῇ νὰ σβήσῃ καὶ τὰ φλογερὰ βέλη τοῦ πονηροῦ.

Καὶ ποῖα εἶναι τὰ βέλη τοῦ διαβόλου; Εἶναι αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι, αἱ ἀκάθαρτοι σκέψεις, τὰ ὀλέθρια πάθη, ὁ θυμός, ἡ βασκανία, ὁ φθόνος, ἡ ὀργή, τὸ μῖσος, ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων καὶ κάθε ἄλλη νωθρότης. Ὅλα αὐτὰ λέγει θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐξαλείψῃ ἡ μάχαιρα τοῦ πνεύματος. E

Καὶ διατί λέγω θὰ ἐξαλείψῃ; Εἶναι αὐτὴ δυνατὴ νὰ ἀποκόψῃ καὶ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐχθροῦ. Εἶδες πῶς ἐνίσχυσε τοὺς μαθητάς; Πῶς τοὺς ἔκαμεν σκληροτέρους ἀπὸ τὸν σίδηρον, ἐνῷ ἦσαν μαλακώτεροι ἀπὸ τὸν κηρόν;

Ἐπειδὴ ἡμεῖς διεξάγομεν τὸν πόλεμον οὐχὶ πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, δι' αὐτὸ δὲν μᾶς ἔδωσε ὅπλα σαρκικά, ἀλλὰ ὅπλα πνευματικά. Καὶ τόσον λαμπερά, ὥστε ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων νὰ μὴ δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὴν λάμψιν των. 21 A

6. Ὡπλισμένοι λοιπὸν μὲ αὐτὰ τὰ ὅπλα, ἂς μὴ φοβούμεθα τὴν πάλην, μήτε νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν συμπλοκήν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἀδρανῶμεν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν εἴμεθα σώφρονες, ποτὲ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερισχύσῃ ὁ κακὸς ἐκεῖνος δαίμων τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων μας, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀχρηστεύσωμεν τὰ τεχνάσματά του, ἀλλ' ἀ-

12. Ἐφεσ. 6, 14-17.

διαφοροῦμεν, δὲν θὰ ἔχωμεν καμμίαν ὠφέλειαν διότι ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας διαρκῶς γρηγορεῖ καὶ τὸ πᾶν κάμνει εἰς δάρος της.

Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν ἂς ἐξοπλιζώμεθα καὶ ἂς εἴμεθα φειδωλοὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ ἂς ἀπέχωμεν ἀπὸ ὑποθέσεις, ποὺ δύνανται νὰ μᾶς βλάψουν. B Καὶ ἀκόμη μαζὶ μὲ τὴν νηστείαν καὶ τὴν ὑπόλοιπον ἀρετήν, ἂς παρέχωμεν πλουσίαν βοήθειαν εἰς τοὺς πτωχούς, γνωρίζοντες πόση θὰ εἶναι ἡ ἀνταπόδοσις εἰς ἡμᾶς τῆς πρὸς αὐτοὺς βοηθείας.

Διότι «ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος βοηθεῖ πτωχόν, λέγει, δανείζει τὸν Θεόν».[13] Πρόσεχε τὴν περίεργον καὶ θαυμαστὴν φύσιν τοῦ δανείου. Ἄλλος λαμβάνει καὶ ἄλλον καθιστᾷ ὑπεύθυνον αὐτὸς ποὺ λαμβάνει τὸ δάνειον. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν τούτου τοῦ δανείου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀχαριστίαν οὔτε καμμίαν ἄλλην ζημίαν. Καὶ οὔτε ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ ὑπόσχεται, ὅτι θὰ δώσῃ μόνον τὸ ἓν ἑκατοστόν, ἀλλὰ ἑκατονταπλάσια τῶν διδομένων καὶ δὲν σταματᾷ ἐδῶ, ἀλλὰ αὐτὰ μὲν ἀνταποδίδει εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, εἰς δὲ τὸ μέλλον τὴν αἰωνίαν ζωήν. C

Καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, ἐὰν κάποιος ὑπέσχετο, ὅτι θὰ μᾶς ἔδιδε μόνον διπλάσια τῶν διδομένων, προθύμως θὰ προσεφέραμεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν μας, ἐνῷ πολλάκις ἐπικρατεῖ μεγάλη ἀχαριστία καὶ εἶναι πολλαὶ αἱ ὑπερβολαὶ τῶν πλεονεκτῶν. Διότι καὶ ἐκ τῶν πολὺ ἀγαθῶν, πολλοὶ δὲν ἔδωσαν οὔτε αὐτά, ποὺ ἐδανείσθησαν, εἰς τοὺς δανειστὰς ἢ διότι ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἀχαριστίαν ἢ διότι ἠμποδίσθησαν πολλάκις ἀπὸ τὴν πτωχείαν.

Διὰ τὸν Κύριον ὅμως τοῦ κόσμου οὐδὲν τοιοῦτον πρέπει νὰ ὑπολογίζεται. Καὶ τὸ δάνειον ὁλόκληρον παραμένει καὶ ὑπόσχεται; ὅτι θὰ δώσῃ ἑκατονταπλάσια ὑπὲρ τῶν δανειστῶν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ καὶ πρὸς χάριν μας ἐπιφυλάσσει τὴν μέλλουσαν ζωήν. D Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ δώσωμεν, ἐὰν δὲν σπεύδωμεν καὶ δὲν ἐπειγώμεθα νὰ λάβωμεν, ἀντὶ τῶν ὀλίγων ἑκατονταπλάσια καὶ ἀντὶ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα καὶ ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια; Καὶ πῶς θὰ ἀπολογηθῶμεν, ἐὰν μὲ εὐχαρίστησιν ἑρμητικῶς φυλάσσωμεν/μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς τὰ χρήματά μας καὶ δὲν θέλωμεν νὰ δώσωμεν εἰς ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἀνάγκην αὐτὰ ποὺ εὑρίσκονται ἁπλῶς καὶ τυχαίως ἀχρησιμοποίητα, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα τῆς ἐξ αὐτῶν προστασίας;

13. Παροιμ. 19, 17.

«Κάνετε φίλους διὰ τοὺς ἑαυτούς σας χρησιμοποιοῦντες τὸν ἄδικον μαμωνᾶν, διὰ νὰ σᾶς δεχθοῦν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, ὅταν ἀποθάνετε».[14] E

Καὶ γνωρίζω, ὅτι πολλοὶ ὄχι μόνον δὲν παραδέχονται τὰ λόγια μας, ἀλλὰ δὲν προσέχουν εἰς αὐτά, ὡσὰν νὰ ἀκούσουν κάποιαν φλυαρίαν ἢ μῦθον. Ἀλλ' ἐγὼ δι' αὐτὸ στενοχωροῦμαι καὶ πονῶ, διότι οὔτε ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων, οὔτε ἡ μεγάλη ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ φόβος τῆς μελλούσης ζωῆς, οὔτε αἱ καθημεριναί μας συμβουλαὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν μέχρις αὐτούς. Καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ προσφέρω αὐτὴν τὴν συμβουλήν μου ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, 22 A μέχρις ὅτου μὲ τὴν διαρκῆ προσπάθειαν ἠμπορέσω νὰ ὑπερισχύσω καὶ νὰ ἐπαναφέρω αὐτοὺς εἰς ἀνάνηψιν[16] καὶ νὰ τοὺς ἀνακαλέσω ἀπὸ τὴν κραιπάλην καὶ τὴν μέθην, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσε ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, ποὺ ἐθόλωσε τὴν σκέψιν.

Γνωρίζω βεβαίως, γνωρίζω ὅτι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ συνεχεῖς ὁμιλίαι μου καὶ ἡ ἄσκησις τῆς νηστείας θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀπαλλάξουν κάποτε αὐτοὺς ἀπὸ τὸ βαρὺ αὐτὸ νόσημα καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν εἰς τὴν τελείαν ὑγείαν, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν προκαθωρισμένην δι' αὐτὰ τιμωρίαν B καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπομακρύνωμεν τὴν λύπην μας καὶ δι' ὅλα γενικῶς νὰ ἀναπέμψωμεν δόξαν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Λουκ. 16, 9.
16. Τὸ περὶ ἐλεημοσύνης καὶ πλούτου θέμα πραγματεύεται ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ εἰς αὐτοτελεῖς ἐργασίας του.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ· ΝΑ ΓΙΝΗ ΟΥΡΑΝΙΟΣ ΘΟΛΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΥΔΑΤΑ ΔΙΑ ΝΑ ΔΙΑΧΩΡΙΖΗ ΤΟ ΥΔΩΡ ΑΠΟ ΤΟ ΥΔΩΡ ΚΑΙ ΕΓΙΝΕΝ ΕΤΣΙ.

1. Ἐπειδὴ βλέπω, ἀγαπητοί μου, τὴν πρόθυμον συγκέντρωσίν σας ἐδῶ καθημερινῶς, C εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος καὶ δὲν παύω νὰ δοξάζω τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν διὰ τὴν προκοπήν σας. Διότι ὅπως ἡ πεῖνα εἶναι ἀπόδειξις τῆς σωματικῆς εὐεξίας, ἔτσι καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ νὰ ἀκούετε τοὺς θείους λόγους δύναται νὰ εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις τῆς ψυχικῆς ὑγείας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τοὺς μακαρισμούς, ποὺ ἐλέχθησαν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμιλίαν εἶπε: «Μακάριοι ὅσοι πεινοῦν καὶ διψοῦν τὴν δικαιοσύνην, διότι αὐτοὶ θὰ χορτάσουν».[1]

Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμπορέσῃ ἐπαξίως νὰ ἐπαινέσῃ σᾶς, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθητε μίαν φορὰν ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων τοὺς μακαρισμοὺς καὶ ἀναμένετε ἀπὸ Αὐτὸν τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθά; D Διότι τοιαῦται εἶναι αἱ διαθέσεις τοῦ Κυρίου μας. Ὅταν δηλαδὴ ἀντιληφθῇ, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐπιθυμεῖ νὰ πλησιάσῃ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ μὲ μεγάλον πόθον καὶ προθυμίαν παρέχει ἄφθονον χάριν καὶ χαρίζει πλουσίαν δωρεάν. Συνεπῶς περιμένω νὰ παρασχεθοῦν εἰς ἡμᾶς περισσότερα πρὸς ὠφέλειάν σας διὰ τῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία θὰ σᾶς ὑποβοηθήσῃ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀγάπης σας. Διότι διὰ σᾶς καὶ τὴν ἰδικήν σας προκοπὴν ὑποβαλλόμεθα εἰς ὅλον αὐτὸν τὸν κόπον, ὥστε καὶ σεῖς γρηγορώτερα νὰ ἀνέλθητε εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς καὶ ὅλοι, ὅσοι βλέπουν σᾶς νὰ γίνουν διδάσκαλοι τῆς πνευματικῆς ζωῆς E καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποκτήσωμεν μεγαλυτέραν παρρησίαν, βλέποντες ὅτι οὐχὶ ματαίως καὶ ἀσκόπως κοπιάζομεν, ἀλλὰ καθημερινῶς αὐξάνει ὁ πνευματικὸς σπόρος καὶ δὲν συμβαίνει καὶ εἰς ἡμᾶς ὅ,τι συνέβη εἰς τὸν σπορέα τῆς παραβολῆς τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι ἐκεῖ μὲν ἕνα μέρος τοῦ σπόρου διεσώθη καὶ τὰ τρία μέρη ἐχάθησαν. Αὐτὸς ὁ σπόρος, ποὺ ἔπεσε κοντὰ εἰς τὸν δρόμον ἔμεινεν ἄκαρπος καὶ

1. Ματθ. 5, 6.

ἄλλος ἐπνίγη ἀπὸ τὰς ἀκάνθας καὶ ὁ ἄλλος, ποὺ ἐρρίφθη εἰς τοὺς βράχους ἢ παρέμεινεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποδώσῃ καρπόν.[2] 23 A

Ἐδῶ δὲ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἂς ἐλπίζωμεν ὅτι ὅλος γενικῶς ὁ σπόρος ἔχει ριφθῆ εἰς τὸν γόνιμον ἀγρὸν καὶ ἄλλος μὲν θὰ ἀποδώσῃ ἑκατόν, ἄλλος ἑξήκοντα καὶ ἄλλος τριάκοντα. Τοῦτο μᾶς αὐξάνει τὴν προθυμίαν καὶ διεγείρει τὴν σκέψιν, ἡ ἐπίγνωσις δηλαδὴ ὅτι δὲν ἀπευθύνομεν τοὺς λόγους ἁπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ ὅτι δέχεσθε αὐτοὺς μὲ διαυγῆ τὴν ἀκοὴν καὶ τεταμένην τὴν σκέψιν. Καὶ δὲν λέγω αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς κολακεύσω, ἀλλὰ διότι ἀναλογίζομαι τὴν προθυμίαν δι' ὅσα χθὲς ἐλέχθησαν. Διότι ἔβλεπα ὅλους γενικῶς νὰ κρέμωνται ἀπὸ τὰ χείλη μου καὶ νὰ κάμνουν τὸ πᾶν, ὥστε τίποτε νὰ μὴ τοὺς διαφύγῃ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. B Ἄλλωστε καὶ τὰ συνεχῆ χειροκροτήματα εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις, ὅτι εὐχαρίστως δέχεσθε τὰ λεγόμενα. Καὶ ὅποιος ἀκούει μὲ εὐχαρίστησιν αὐτὰ ποὺ λέγονται, εἶναι φανερόν, ὅτι ἐντυπώνει βαθέως αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν του καὶ τὰ καθιστᾷ ἀνεξάλειπτα, ἀφοῦ τὰ ἐναποθέσῃ εἰς τὸ πλάτος τῆς σκέψεώς του.

Ποῖος λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ σᾶς ἐπαινέσῃ ἐπαξίως καὶ ἡμᾶς νὰ καλοτυχίσῃ, διότι ὁμιλοῦμεν πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ μᾶς ἀκούουν; Διότι: «Εἶναι εὐτυχὴς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ εἰς ὦτα ἀκουόντων».[3] Αὐτὸ εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς νηστείας, αὐτὸ τὸ φάρμακον ἐπέτυχε τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας. Ἐὰν λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς ἐπαρουσίασε τόσην μεγάλην δύναμιν ἡ νηστεία, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου πόσην ὠφέλειαν πρέπει νὰ περιμένωμεν; C Μόνον παρακαλῶ σεῖς «μὲ φόβον καὶ τρόμον νὰ κατεργάζεσθε τὴν σωτηρίαν σας».[4] Καὶ μὴ ἐπιτρέπετε καμμίαν παρέμβασιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ θέμα τῆς σωτηρίας σας. Διότι βλέπων ὁ ἐχθρὸς τώρα τὸν πνευματικόν σας πλοῦτον ὀργίζεται καὶ ἐξαγριώνεται καὶ ὡσὰν λέων ποὺ ὠρύεται τρέχει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἀναζητεῖ νὰ καταπίῃ κάποιον».[5]

Ἀλλ' ἐὰν εἴμεθα συνετοί, χάρις εἰς τὸν Θεὸν δὲν θὰ καταβάλῃ κανένα.

2. Τοιαῦτα λοιπὸν εἶναι τὰ πνευματικά μας ὅπλα, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐξώπλισεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἀ-

2. Ματθ. 13, 4 - 7.
3. Σοφ. Σειρ. 25, 9.
4. Φιλιπ. 2, 12.
5. Α' Πέτρ. 5, 8.

κριβῶς σᾶς ἐδιδάξαμεν χθές. D "Αν λοιπὸν μὲ αὐτὰ τὰ ὅπλα φρουροῦμεν συνεχῶς ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός μας, κανένα ἀπὸ τὰ βέλη ποὺ ρίπτει ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ μᾶς πλήξῃ, ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψουν εἰς αὐτὸν μὴ ἔχοντα καμμίαν δύναμιν. Διότι ἡ θεία χάρις μᾶς κατέστησε ἰσχυροτέρους ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα καὶ γενικῶς ἀκαταβλήτους, ἐὰν ἐπιδεικνύωμεν θέλησιν. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ κτυπᾶ τὸν ἀδάμαντα δὲν προξενεῖ εἰς αὐτὸν καμμίαν βλάβην, ἀλλὰ καταστρέφει τὴν δύναμίν του, καὶ ἐκεῖνος, ποὺ λακτίζει τὰ καρφιά, αἱματώνει τὰ ἴδικά του πόδια. Ἔτσι λοιπὸν θὰ συμβῆ εἰς ἡμᾶς καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς σωτηρίας μας, ἂν προστατεύωμεν τοὺς ἑαυτούς μας συνεχῶς μὲ τὰ ὅπλα, ποὺ μᾶς ἔδωσεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. E

Διότι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῶν ὅπλων αὐτῶν, ὥστε δὲν δύναται ὁ ἐχθρὸς οὔτε τὴν λάμψιν των νὰ ἀνεχθῇ, ἀλλὰ τυφλώνεται ἀπὸ τὸ φῶς, ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτά. Μὲ αὐτὰ παρακαλῶ τὰ ὅπλα πάντοτε φρουροῦντες τοὺς ἑαυτούς μας, καλῶς ὡπλισμένοι ἂς εἰσερχώμεθα εἰς τὴν ἀγοράν, ἂς συναναστρεφώμεθα τοὺς φίλους μας καὶ ἂς χειριζώμεθα τὰς ὑποθέσεις μας.

Καὶ διατί λέγω εἰς τὴν ἀγοράν; Καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐρχόμενοι ἂς ἔχωμεν αὐτὰ δίπλα μας καὶ ὅταν ἐπιστρέφωμεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὅταν κοιμώμεθα καὶ ὅταν ἐγειρώμεθα. 24 A Ποτὲ ἂς μὴ ἀπομακρύνωμεν αὐτὰ καθ' ὅλην τὴν ζωήν μας. Θὰ φύγουν μαζὶ μὲ ἡμᾶς καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν θὰ ἀποτελέσουν τὸ μέγιστον θεμέλιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ στηρίξωμεν τὴν παρρησίαν μας.

Διότι δὲν βαρύνουν τὸ σῶμά μας τὰ πνευματικὰ ὅπλα ὅπως τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ περισσότερον τὸ ἀνακουφίζουν καὶ ἐλαφρότερον τὸ καθιστοῦν καὶ ἐνισχύουν τὴν δύναμίν του. Μόνον ἐὰν αὐτὰ καθημερινῶς περιποιούμεθα, ὥστε καθιστάμενα λαμπρὰ διὰ τῆς περιποιήσεως νὰ βλάψουν μὲ τὴν λάμψιν των τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὁ ὁποῖος ἐπινοεῖ τὰ πάντα ἐναντίον τῆς σωτηρίας μας. B Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀφοῦ ἐπαρκῶς σᾶς ἐξωπλίσαμεν, ἂς παραθέσωμεν τὴν συνήθη τράπεζαν καὶ ἂς σᾶς προσφέρωμεν τὴν συνέχειαν τῶν ὅσων χθὲς ἐλέχθησαν, ἀφοῦ κάμωμεν ὁδηγὸν τῆς ὡραίας αὐτῆς διδασκαλίας τὸν μεγάλον προφήτην Μωϋσῆν καὶ θαυμαστὸν πνευματικὸν τροφοδότην.

Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν ποῖα θέλει καὶ σήμερα νὰ μᾶς διδάξῃ καὶ ἂς στρέψωμεν τὴν προσοχήν μας ἀκριβῶς εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα. Διότι δὲν ὁμιλεῖ μὲ τὴν προσωπικήν του δύναμιν, ἀλλὰ ὅσα ἀκριβῶς θὰ τοῦ μεταδώσῃ ἡ θεία

χάρις αὐτὰ προσφέρει διὰ τῆς γλώσσης του διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους. C Ἀφοῦ λοιπὸν ὡλοκλήρωσε τὴν ὁμιλίαν του περὶ τῆς πρώτης ἡμέρας καὶ ἀφοῦ εἶπε μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτός: «Ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα πρώτη» πάλιν λέγει: «Καὶ εἶπε νὰ γίνῃ οὐράνιος θόλος ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ διαχωρίζῃ τὰ ὕδατα εἰς δύο μέρη».[6]

Πρόσεχε, ἀγαπητέ μου, ἐδῶ τὴν συνέπειαν τῆς διδασκαλίας. Ἀφοῦ δηλαδὴ προκαταβολικῶς μᾶς εἶπε μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὅτι «ἡ γῆ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος» καὶ προσέθεσεν ὕστερα τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ ἦτο ἀθέατος διότι ἐκαλύπτετο ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὰ ὕδατα· διότι τὰ πάντα ἦσαν ὕδωρ καὶ σκότος καὶ τίποτε ἄλλο· D καὶ ὅταν ἔπειτα ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος παρήχθη τὸ φῶς καὶ ἠκολούθησε διαχωρισμὸς τοῦ φωτὸς ἀπὸ τοῦ σκότους καὶ ὠνομάσθη τὸ φῶς ἡμέρα καὶ τὸ σκότος νύκτα· καὶ τώρα πάλιν θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς διήρεσε τὸ σκότος μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτὸς καὶ ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα τὸ κατάλληλον ὄνομα, ἔτσι διαιρεῖ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων διὰ τῆς προσταγῆς του.

3. Καὶ βλέπε τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν, ποὺ ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν. Δίδει μόνον ἐντολὴν καὶ τὸ μὲν ἕνα στοιχεῖον δημιουργεῖται, τὸ δὲ ἄλλο ὑποχωρεῖ. Καὶ εἶπε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεὸς «νὰ γίνῃ οὐράνιος θόλος ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ διαχωρίζῃ τὰ ὕδατα εἰς δύο μέρη». E Τί σημαίνει «νὰ γίνῃ οὐράνιος θόλος;». Ὅπως θὰ ἔλεγεν ἕνας ἄνθρωπος κάποιο τειχίον καὶ χώρισμα, ποὺ διαιρεῖ δύο πράγματα μεταξύ των καὶ τὰ χωρίζει. Καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῇς τὴν μεγάλην πειθαρχίαν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ Δημιουργοῦ, λέγει, «καὶ ἔγινεν ἔτσι». Ἔδωσε μόνον ἐντολὴν καὶ ἠκολούθησε κατόπιν ἡ πραγματοποίησις. «Κατεσκεύασε δηλαδὴ ὁ Θεὸς τὸν οὐράνιον θόλον, διαχωρίζων οὕτω τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο κάτω ἀπὸ τὸν οὐράνιον θόλον, ἀπὸ τὰ ὕδατα τὰ ὑπεράνω αὐτοῦ».[7]

25 A Ἀφοῦ ἔγινε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ οὐράνιος θόλος ἔδωσεν ἐντολὴν ἄλλα μὲν ἀπὸ τὰ ὕδατα νὰ ρέουν κάτω ἀπὸ τὸν οὐράνιον θόλον, ἄλλα δὲ ἐπάνω ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλὰ

6. Γένεσ. 1, 6.
7. Γένεσ. 1, 7.

τί εἶναι αὐτὸς ὁ οὐράνιος θόλος, θὰ ἔλεγε κανείς; Εἶναι πάγος, εἶναι ἀνεμοστρόβιλος ἢ καμμιὰ ἄλλη οὐσία; Κανεὶς συνετὸς δὲν ἠμπορεῖ εὔκολα νὰ ἰσχυρισθῇ τοῦτο. Ἀλλὰ πρέπει μὲ μεγάλην εὐγνωμοσύνην νὰ δεχώμεθα αὐτά, ποὺ λέγει ἡ Γραφὴ καὶ νὰ μὴ ἐρευνῶμεν ὅσα ὑπερβαίνουν τὴν φύσιν μας, ἀλλὰ μόνον τοῦτο νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ κάμωμεν κτῆμα μας, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἔγινεν ὁ οὐράνιος θόλος διὰ νὰ χωρίσῃ τὰ ὕδατα καὶ ἄλλα μὲν νὰ κρατῇ κάτω, ἄλλα δὲ νὰ ἠμπορῇ νὰ φέρῃ πάνω ἀπὸ τὴν ράχην του μετέωρα. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεὸς τὸν οὐράνιον τοῦτον θόλον οὐρανόν». B

Πρόσεχε, πῶς ἡ θεία Γραφὴ χρησιμοποιεῖ καὶ τώρα τὴν αὐτὴν συνέπειαν. Ὅπως δηλαδὴ εἶπε χθές· «Νὰ γίνῃ φῶς» καὶ ὅταν ἔγινε τὸ φῶς, τότε προσέθεσε: «Τοῦτο νὰ διαχωρίζῃ τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκότος καὶ ἔτσι ὠνόμασε τὸ φῶς ἡμέραν». Ἔτσι καὶ σήμερα εἶπε «νὰ γίνῃ οὐράνιος θόλος ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων», ἔπειτα ὅπως ἀκριβῶς διὰ τὸ φῶς, ἔτσι καὶ ἐδῶ μᾶς ἐδίδαξε τὴν ἀνάγκην τοῦ οὐρανίου θόλου «ὥστε νὰ διαχωρίζῃ, λέγει, τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸ ὕδωρ». Καὶ ὅταν τὴν χρησιμότητά του μᾶς ἐπαρουσίασε, τότε ὅπως καὶ εἰς τὸ φῶς προσέθεσε τὸ ὄνομα, ἔτσι καὶ εἰς τὸν οὐράνιον θόλον ἔδωσεν ὀνομασίαν καὶ ὠνόμασε, λέγει, τὸν οὐράνιον τοῦτον θόλον οὐρανόν, αὐτὸν ποὺ βλέπομεν. C Καὶ πῶς, λέγει, ἰσχυρίζονται μερικοί, ὅτι ἔχουν γίνει πολλοὶ οὐρανοί; Λέγουν αὐτὰ χωρὶς νὰ τὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλὰ στηριζόμενοι εἰς προσωπικάς των σκέψεις.

Διότι ὁ μακάριος Μωϋσῆς τίποτε περισσότερον περὶ αὐτῶν δὲν μᾶς διδάσκει. Διότι ἀφοῦ εἶπε: «Κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» καὶ ἐδίδαξε τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἡ γῆ ἦτο ἀθέατος, καθόσον ἐκαλύπτετο ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὰ ὕδατα τῆς ἀβύσσου, μετὰ ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτὸς χρησιμοποιῶν κάποιαν τάξιν καὶ συνέπειαν λέγει: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ ὁ οὐράνιος θόλος». D Ἀφοῦ ἐδίδαξε κατόπιν μὲ ἀκρίβειαν τὴν χρησιμότητα τοῦ οὐρανίου θόλου καὶ εἶπεν, διὰ νὰ διαχωρίζῃ τὰ ὕδατα, αὐτὸν τὸν οὐράνιον θόλον, ποὺ χωρίζει τὰ ὕδατα, τὸν ὠνόμασεν οὐρανόν. Ποῖος λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ τόσον ὡραίαν διδασκαλίαν θὰ ἀνεχθῇ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ὁμιλοῦν ἐξ ἰδίας σκέψεως καὶ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν περὶ πολλῶν οὐρανῶν ἀντιθέτως πρὸς τὴν θείαν Γραφήν; Ἀλλ' ἰδοὺ ὁ μακάριος Δαυῒδ ἀναπέμπων ὕμνον πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγεν: «Ὑμνήσατε Αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν».[8] E Μὴ φοβηθῇς, ἀγαπητέ μου, μήτε νὰ πιστεύσῃς, ὅτι εἴς τινα σημεῖα ἡ Γραφὴ ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτήν. Μάθε τὴν ἀλήθειαν ἐκείνων, ποὺ ἔχουν λεχθῆ, καὶ ἀφοῦ κάμῃς κτῆμα σου τὴν ἀκριβῆ της διδασκαλίαν, κλεῖσε τὰ ὦτα σου εἰς ὅσους λέγουν τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν Γραφήν.

4. Μὲ πολλὴν προσοχὴν ἀκούσατε, τί θέλω νὰ σᾶς εἴπω, διὰ νὰ μὴ παρασύρεσθε ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ λέγουν ὅ,τι θέλουν. 26 A Ὅλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀρχικῶς εἶχαν συνταχθῆ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν.[9] Τοῦτο ὅλοι δύνανται νὰ παραδεχθοῦν. Πρὶν ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ κάποιος βασιλεὺς Πτολεμαῖος[10] ἔδειξε πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν βιβλίων καὶ ἀφοῦ συνεκέντρωσε καὶ πολλὰ ἄλλα διαφορετικὰ βιβλία, ἀντελήφθη ὅτι ἔπρεπε καὶ αὐτὰς τὰς Βίβλους νὰ συλλέξῃ. Ἀφοῦ μετεκάλεσε λοιπὸν μερικοὺς Ἰουδαίους,[11] ποὺ εὑρίσκοντο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, παρήγγειλε νὰ μεταφράσουν τὰ βιβλία αὐτὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἔφερεν αὐτὸ εἰς πέρας. Ἐπραγματοποιήθη αὐτὸ τὸ θεόπνευστον ἔργον, ὥστε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὁπουδήποτε καὶ ἂν κατοικοῦν, νὰ ἀποκομίζουν τὴν ὠφέλειαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ὄχι μόνον οἱ γνωρίζοντες τὴν ἑβραϊκήν. B

Τὸ θαυμαστὸν καὶ περίεργον εἶναι, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἐπέδειξεν ὄχι κάποιος ὀπαδὸς τῆς θρησκείας τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἐθνικῶν καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Αὐτὰ εἶναι λοιπὸν ὅλα ποὺ ὁ Κύριός μας ἐπετέλεσε. Πάντοτε διὰ τὸν ἐχθρὸν αὐξάνουν τὰ διδάγματα τῆς ἀληθείας.

Ἐξέθεσα αὐτὰ ἐνώπιόν σας ὄχι ἁπλῶς διὰ τὸν τύπον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ γνωρίζετε, ὅτι τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν εἶχον συνταχθῆ εἰς τὴν γλῶσσαν μας, ἀλλὰ εἰς τὴν ἑβραϊκήν. Λέγουν λοιπὸν ὅσοι γνωρίζουν καλῶς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ὅτι ἡ λέξις οὐρανὸς ἀπαντᾷ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν παρ' Ἑβραίοις C καὶ παραδέχονται αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν

8. Ψαλμ. 148, 4.

9. Τὸ κείμενον τῆς Π. Διαθήκης, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ ὁ Χρυσόστομος, εἶναι τὸ ἀντιοχειανόν, ἤτοι ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Λουκιανοῦ (+312).

10. Πρόκειται περὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Β' (285 - 246 π.Χ.) ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου μετεφράσθη ἑλληνιστὶ ἡ Πεντάτευχος ὑπὸ Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων τῇ ὑποκινήσει τοῦ ὡς διευθυντοῦ τῆς ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης φερομένου Δημητρίου τοῦ Φαληρέως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰουδαίου ἐν Ἱεροσολύμοις ἀρχιερέως Ἐλεαζάρου.

11. Πρόκειται περὶ τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων.

τῶν Σύρων καὶ δὲν λέγει κανεὶς εἰς τὴν γλῶσσαν των ὁ οὐρανός, ἀλλὰ οἱ οὐρανοί. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχει εἴπει ἔτσι ὁ Δαυὶδ «οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν», ὄχι διότι εἶναι πολλοὶ οἱ οὐρανοί. Τίποτε τοιοῦτον δὲν μᾶς ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς. Ἦτο συνήθεια εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑβραίων ἔτσι νὰ ἀποδίδουν εἰς τὸ ἕνα πρᾶγμα ὄνομα πληθυντικοῦ. Διότι ἐὰν ἦσαν πολλοὶ οἱ οὐρανοὶ δὲν θὰ παρέλειπεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ μᾶς διδάξῃ διὰ τῆς γλώσσης τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου καὶ τὴν δημιουργίαν τῶν ὑπολοίπων οὐρανῶν. D

Αὐτὰ σᾶς παρακαλῶ νὰ γνωρίζετε, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ ἀντιμετωπίζετε τοὺς αἱρετικούς, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ εἰσαγάγουν ἀντιθέτους πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν διδασκαλίας καὶ μὲ ἀσφάλειαν νὰ γνωρίζετε τὴν δύναμιν τῶν κειμένων τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Δι' αὐτὸ καὶ συνεχῶς εὑρίσκεσθε ἐδῶ καὶ ἡμεῖς συχνότερα σᾶς διδάσκομεν, διὰ νὰ εἶσθε ἕτοιμοι νὰ ἀπαντᾶτε εἰς ὁποιονδήποτε σᾶς ἐρωτᾷ».[12] Ἀλλὰ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου, ἐὰν τὸ νομίζετε καλόν. E «Καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεός, λέγει, τὸν οὐράνιον τοῦτον θόλον οὐρανὸν καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ὡραῖον».

Ἐξέταζε πόση εἶναι ἡ ἁπλότης τῶν λόγων διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ἀκριβῶς εἶπε διὰ τὸ φῶς: «Εἶδεν ὅτι ἦτο ὡραῖον», ἔτσι καὶ τώρα διὰ τὸν οὐρανόν, δηλαδὴ διὰ τὸν οὐράνιον θόλον, λέγει: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἦτο ὡραῖον». Μᾶς διδάσκει δι' αὐτοῦ τὴν ἀσύλληπτον ὡραιότητα αὐτοῦ. Ποῖος δὲν ἐκπλήσσεται καὶ δὲν θαυμάζει, διότι διατηρεῖ μὲ τὴν πάροδον τόσου μακροῦ χρόνου τὴν ὡραιότητά του καὶ ὅσον ὁ καιρὸς προχωρεῖ τόσον περισσότερον αὐξάνει τὸ κάλλος του.[13] 27 A Τί καλύτερον ἄλλωστε θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ ἐπήνεσεν ὁ Θεός; Ἂν ἡμεῖς, ὅταν βλέπωμεν ἓν τέλειον ἀνθρώπινον ἔργον, θαυμάζομεν τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὴν ὡραιότητα, τὴν ἀναλογίαν, τὸν ρυθμὸν καὶ πολλὰ ἄλλα, τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἐπαινέσῃ ἐπαξίως καὶ μάλιστα, ὅταν δέχεται καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ;

Συνεπῶς τοῦτο ἔχει λεχθῆ λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ ἴδῃς τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ αὐτὸ διὰ κάθε

12. Α' Πέτρ. 3, 15.
13. Προφανῶς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐννοεῖ, ὅτι αὐξάνει τὸ κάλλος τῆς φύσεως περισσότερον ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀποκαλύπτει τὰ μυστικά της καὶ συνειδητοποιεῖ τὴν θαυμαστὴν τάξιν, ἁρμονίαν καὶ σκοπιμότητα τοῦ κόσμου.

δημιούργημα καὶ ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀφαιρῇ τὴν τόλμην ἐκείνων, B οἱ ὁποῖοι ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ λέγουν, διὰ ποῖον σκοπὸν ἔγινε τοῦτο καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν ἔγινε τὸ ἄλλο. Ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐμποδίσῃ αὐτούς, ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν τέτοια πράγματα, λέγει, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἦτο ὡραῖον».

Ὅταν ἀκούῃς, ὅτι εἶδεν ὁ Θεὸς καὶ ἐπήνεσεν, νὰ κατανοήσῃς τοῦτο ὅπως πρέπει καὶ ἁρμόζει εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Δημιουργὸς καὶ πρὶν δημιουργήσῃ, ἐγνώριζε τὴν ὡραιότητα τοῦ δημιουργήματος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡμεῖς εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ ἔχομεν τόσην ἀδυναμίαν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν διαφορετικὰ νὰ ἀκούσωμεν, δι' αὐτὸ ἔκαμε τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου προφήτου νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν πλοῦτον τῶν λέξεων πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀνθρώπων. C

5. Ὅταν λοιπὸν σηκώνῃς τὰ βλέμματα καὶ μετὰ θαυμασμοῦ ἀτενίζῃς τὴν ὡραιότητα τοῦ οὐρανοῦ, τὸ μέγεθος καὶ τὴν χρησιμότητα, τότε νὰ ἀνατρέξῃς ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὸν Δημιουργόν, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος σοφὸς ἔλεγε: «Ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὡραιότητα τῶν δημιουργημάτων κατανοεῖται ἡ δύναμις καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ Δημιουργοῦ».[14] Σκέψου πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου σου ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τῆς Δημιουργίας. Ὅποιος ἔχει διάθεσιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεόν, ἂν θέλῃ νὰ ἐξετάσῃ ἕνα-ἕνα ἀπὸ τὰ ὁρατὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ τί λέγω καθ' ἕνα ἐκ τῶν δημιουργηθέντων, ἐὰν τὴν ἰδικήν του σωματικὴν διάπλασιν ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ ἐπισταμένως, θὰ ἀντιληφθῇ ἀπὸ τὰ μικρὰ αὐτὰ στοιχεῖα τὴν ἀνέκφραστον καὶ ἀπερίγραπτον δύναμιν τοῦ Θεοῦ. D Καὶ ἐὰν τὰ ὁρατὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπαρκῆ νὰ μᾶς ἀποδείξουν τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Δημιουργοῦ, ἂν ἔλθῃς εἰς τὰς ἀοράτους δυνάμεις Του, καὶ ἐὰν στρέψῃς τὴν σκέψιν σου πρὸς τὰς στρατιὰς τῶν Ἀγγέλων, τῶν Ἀρχαγγέλων, τῶν Ἄνω δυνάμεων, τῶν Θρόνων, τῶν Κυριοτήτων, τῶν Ἀρχῶν τῶν ἐξουσιῶν, τῶν Χερουβείμ, τῶν Σεραφείμ,[15] ποῖος νοῦς, ποῖος λόγος θὰ ἐπαρκέσῃ διὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἀνέκφραστον μεγαλωσύνην τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν ὁ Δαυίδ, ὁ μακάριος προφήτης, καθ' ὃν χρόνον ἔβλεπε τὴν ὡραιότητα τῆς δημι-

14. Σοφ. Σολ. 13, 5.
15. Εἰς τὰ ψευδεπίγραφα ἔργα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὁ ἀγγελικὸς κόσμος κατανέμεται εἰς τρεῖς τάξεις μὲ τρεῖς χοροὺς ἑκάστη κατὰ τὸ ἑξῆς σχῆμα: Σεραφείμ, Χερουβείμ, Θρόνοι — Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίαι — Ἀρχαί, Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι.

ουργίας ἔλεγε: «Πόσον ἀξιοθαύμαστα εἶναι Κύριε τὰ ἔργα Σου. Τὰ πάντα ἐδημιούργησες μὲ σοφίαν»,[16] ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἠξιώθη τόσου πνεύματος καὶ ἐγνώριζε τὰ φανερὰ καὶ τὰ κρυφὰ τῆς σοφίας ἔλεγεν αὐτά, E τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, ποὺ εἴμεθα χῶμα καὶ στάκτη καὶ ὀφείλομεν διαρκῶς νὰ κύπτωμεν τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν καὶ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ κόσμου; Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν προφήτην; Ὁ μακάριος Παῦλος, ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχή, ὁ ὁποῖος περιβάλλεται μὲ ἀνθρώπινον σῶμα καὶ συναγωνίζεται μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, ποὺ βαδίζει εἰς τὴν γῆν καὶ μὲ τὴν προθυμίαν του κινεῖται εἰς τοὺς οὐρανούς, ὅταν ἠσχολήθη μὲ ἕνα μέρος τῶν σχεδίων τοῦ Θεοῦ 28 A (τὸ σχετικὸν μὲ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ πῶς οἱ μὲν πρῶτοι ἐξεδιώχθησαν, οἱ δὲ δεύτεροι τὴν θέσιν ἐκείνων κατέλαβον), πλήρης ἀπορίας καὶ ἐκπλήξεως ἀνέκραξε λέγων: «Ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! Πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις του καὶ πόσον ἀνεξιχνίαστοι εἶναι αἱ ὁδοί του».[17]

Ἐδῶ εὐχαρίστως θὰ ἐρωτοῦσα ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τολμοῦν νὰ ἐπεξεργάζωνται τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπιχειροῦν νὰ καταλύουν τὴν ἀξίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: Ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ ἀφροσύνη τῆς τόσον μεγάλης τόλμης σας; B Ἀπὸ ποίαν ἀπερισκεψίαν παρεσύρθητε εἰς τόσον μεγάλην παραφροσύνην; Διότι, ἂν ὁ τόσον σπουδαῖος καὶ μέγας Παῦλος ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ οἰκονομία καὶ ἡ διοίκησις εἶναι ἀνεξερεύνηται καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι εἶναι ἀκατανόητα, ἀλλὰ ἀνεξερεύνητα, ὥστε νὰ μὴ ἐπιδέχωνται ἔρευναν, καὶ ἂν ἀκόμη ἰσχυρίζεται, ὅτι καὶ οἱ δρόμοι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνεξιχνίαστοι καὶ δρόμους ὀνομάζει τὰς προσταγὰς καὶ τὰς ἐντολάς, τότε πῶς τολμᾶτε σεῖς νὰ ἐξετάζετε τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς Του Υἱοῦ καὶ νὰ μειώνετε, ὅσον βεβαίως ἠμπορεῖτε, τὴν ἀξίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος;

Βλέπετε ἀγαπητοί μου, πόσον κακὸν εἶναι νὰ μὴ ἐξετάζετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. C Διότι ἂν αὐτοὶ ἐδέχοντο μὲ εὐγνωμοσύνην τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ δὲν εἰσήγαγον προσωπικάς των σκέψεις, δὲν θὰ ἐξετρέποντο εἰς τόσην ἀπερισκεψίαν. Ἀλ-

16. Ψαλμ. 103, 24.
17. Ρωμ. 11, 33.

λὰ ἡμεῖς οὔτε τώρα θὰ παύσωμεν μὲ προσοχὴν νὰ διδάσκωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν θείαν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ φράσσωμεν ὁλοσχερῶς τὴν ἀκοήν μας εἰς τὰς καταστρεπτικὰς διδασκαλίας τῶν ἀπίστων.

6. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς παρασυρθεὶς ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ λόγου πρὸς αὐτά, ἀπεμακρύνθην ἀπὸ τὴν συνέχειαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο πρέπει πάλιν νὰ ἐπαναφέρω τὴν ὁμιλίαν εἰς τὰ προηγούμενα. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεὸς τὸν οὐράνιον τοῦτον θόλον οὐρανὸν D καὶ εἶδεν ὅτι ἦτο ὡραῖος καὶ ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα». Ἀφοῦ ἔδωσε τὸ ὄνομα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπήνεσε τὸ δημιούργημα, ἔδωσε τέλος εἰς τὴν δευτέραν ἡμέραν καὶ λέγει: «Καὶ ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα».

Εἶδες μὲ πόσην σαφήνειαν μᾶς διδάσκει ὀνομάζων τὸ μὲν τέλος τοῦ φωτὸς βράδυ, τὸ δὲ τέλος τῆς νυκτὸς πρωΐ καὶ ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον ἡμέραν, ὥστε νὰ μὴ κάμνωμεν λάθος, οὔτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι τὸ βράδυ εἶναι τέλος τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἀκριβῶς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ μῆκος καὶ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς νυκτὸς ἀποτελεῖ μίαν ἡμέραν; Καὶ τὸ μὲν βράδυ ὀρθῶς θὰ ὠνομάζετο τέλος τοῦ φωτός, E ὁ δὲ ὄρθρος, δηλαδὴ τὸ τέλος τῆς νυκτὸς ὁλοκλήρωσις τῆς ἡμέρας. Διότι τοῦτο θέλει νὰ δηλώσῃ ἡ Ἁγία Γραφὴ λέγουσα: «Καὶ ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα». Ἴσως ἐμακρυγορήσαμεν, χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, διότι παρεσύρθημεν ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῶν λόγων, ὅπως ἀπὸ ὁρμητικώτατον χείμαρρον. Καὶ εἶσθε σεῖς οἱ αἴτιοι ποὺ εὐχαρίστως ἀκούετε τοὺς λόγους μου, διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ διεγείρῃ τόσον πολὺ τὸν ὁμιλοῦντα καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς μεγαλυτέραν γονιμότητα σκέψεων, ὅσον ἡ προθυμία τῶν ἀκροατῶν. 29 A Ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ ἀδιάφοροι καὶ ἀδρανεῖς ἀκροαταὶ κάμνουν πολὺ ὀκνηρὸν καὶ τὸν δεινὸν ῥήτορα.

Τοιουτοτρόπως σεῖς χάρις εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀφωνότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λίθους, εἶσθε ἱκανοὶ νὰ διεγείρετε τὴν ἀδιαφορίαν μας, νὰ ἀπομακρύνετε τὸν ὕπνον καὶ νὰ μᾶς ἀναγκάσετε, νὰ σᾶς εἴπωμεν κάτι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον διὰ τὴν συγκρότησίν σας. Ἀφοῦ λοιπὸν συμβαίνει νὰ εἶσθε τόσον θεοδίδακτοι καὶ ἠμπορεῖτε κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον καὶ ἄλλους νὰ νουθετῆτε»,[18]

18. Ρωμ. 15, 14.

θὰ σᾶς παρακαλέσω περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν κατὰ τὸν χρόνον τῆς νηστείας νὰ φροντίσετε πολὺ διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετὴν **B** καὶ νὰ μὴ σᾶς γίνῃ ἡ ὁμιλία ἐνοχλητική, καθόσον καθημερινῶς συζητοῦμεν περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Διότι τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνω τὰ αὐτὰ πράγματα, δὲν εἶναι εἰς ἐμὲ βαρετόν. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ θείου Παύλου, «εἰς σᾶς δὲ παρέχουν ἀσφάλειαν».[19]

Ἔχει ἀνάγκην ἡ ψυχή μας, ἐπειδὴ εἶναι νωθρά, συνεχοῦς ὑπομνήσεως. Καὶ ὅπως τὸ σῶμα μας καθημερινῶς ἔχει ἀνάγκην σωματικῆς τροφῆς, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς ἀδυναμίαν καὶ μένῃ ἀδρανές, καθ' ὅμοιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἡ ψυχή μας ἔχει ἀνάγκην πνευματικῆς τροφῆς καὶ ἀρίστου τρόπου ζωῆς, ὥστε ἀφοῦ ἀσκηθῆ αὐτὴ εἰς τὸ ἀγαθὸν νὰ εἶναι κατὰ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ἄτρωτος εἰς τὰς ἐπιθέσεις τοῦ κακοῦ. **C**

7. Καθημερινῶς λοιπὸν ἂς φροντίζωμεν διὰ τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ συνεχῶς νὰ ἐρευνῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ἂς κάμωμεν ἔλεγχον τῶν ἑαυτῶν μας καὶ περὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐδέχθημεν καὶ περὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐδώσαμεν· τί χρήσιμον εἴπομεν καὶ πάλιν τί ὠφέλιμον διὰ τῆς ἀκοῆς μας ἐφέραμεν εἰς τὴν ψυχήν μας, καθὼς καὶ τί βλαβερὸν εἰς αὐτὴν ἐφιλοξενήσαμεν. Καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἂς θέσωμεν ἀρχὰς καὶ περιορισμούς, ὥστε προηγουμένως νὰ χωνεύῃ τὰς λέξεις καὶ ἔτσι νὰ ὁμιλῇ. **D** Ἂς μορφώνωμεν τὸν νοῦν μας, ὥστε νὰ μὴ ἐκφράζῃ βλαβερὰς σκέψεις, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου εἰσέρχεται κάτι τέτοιο νὰ τὸ ἀπομακρύνῃ ὡς περιττὸν καὶ βλαβερόν. Καὶ ἂν αὐτὸ γεννᾶται μέσα μας ταχέως νὰ τὸ ἀποδιώκωμεν μὲ τὴν εὐσεβῆ σκέψιν. Ἂς μὴ νομίζωμεν ἀκόμη, ὅτι ἡ νηστεία ὁλοκλήρου τῆς ἡμέρας ἐπαρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀγνώμονας Ἰουδαίους διὰ τοῦ προφήτου: «Ὅταν ἐνηστεύετε ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἤδη ἔτη, μήπως ἐπολλαπλασιάσατε τὰς νηστείας σας πρὸς χάριν μου, καὶ ὅταν ἐτρώγετε καὶ ἐπίνετε, δὲν εἴσθε σεῖς οἱ τρώγοντες καὶ οἱ πίνοντες; Τὰ ἑξῆς λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων· ἀπονέμετε πραγματικὴν δικαιοσύνην καὶ ἀσκεῖτε ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν ἕκαστος πρὸς τὸν ἀδελφόν του. **E** Μὴ καταπιέζετε πλέον χήραν καὶ ὀρφανόν, ξένον καὶ πτωχὸν καὶ μὴ σκεφθῆτε κακὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σας ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου».[20]

19. Φιλιπ. 3, 1.
20. Ζαχαρ. 7. 5, 6, 9, 10.

Ἐὰν λοιπὸν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκάθηντο εἰς τὴν σκιὰν καὶ ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὸ σκότος τῆς πλάνης δὲν ὑπῆρχε κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν μόνην, διότι δὲν εἶχον κάμει ἔργα ἀγαθὰ καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκβάλουν ἀπὸ τὰς καρδίας των τὴν κακίαν πρὸς τὸν συνάνθρωπον, ποίαν ἀπολογίαν θὰ παρουσιάσωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους περισσότερα καὶ προτρέπομεν ὄχι μόνον αὐτὰ νὰ κάμουν, ἀλλὰ νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ εὐεργετοῦν τοὺς ἐχθρούς; **30 A**

Καὶ τί λέγω, νὰ εὐεργετοῦν; Πρέπει ἀκόμη νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτῶν καὶ νὰ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν ἱκετεύουν διὰ τὴν προστασίαν αὐτῶν. Διότι αὐτὸ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ μᾶς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὠφέλιμον καὶ θὰ μᾶς εἶναι μεγίστη ἐξόφλησις τῶν ἁμαρτημάτων, ἐὰν συμπεριφερώμεθα ἔτσι πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐχθρεύονται».[21]

Καὶ ἐὰν ἡ ἐντολὴ εἶναι μεγάλη καὶ δύσκολος, δὲν θὰ σοῦ φανῇ καθόλου, ὅτι εἶναι μεγάλη καὶ δύσκολος, ἂν ἀντιληφθῇς τὴν ἀμοιβήν, ἡ ὁποία δίδεται εἰς ἐκείνους, ποὺ φέρουν εἰς πέρας τὴν ἐντολὴν αὐτήν. Ποία εἶναι αὐτὴ ἡ ἀμοιβή; Ἐὰν ἐκτελέσετε τὰ παραγγέλματα αὐτά, λέγει, θὰ γίνετε ὅμοιοι πρὸς τὸν Πατέρα σας, ποὺ κατοικεῖ εἰς τοὺς οὐρανούς. **B**

Διὰ νὰ κάμῃ σαφέστερον τὸν λόγον του προσέθεσεν, διότι «καὶ αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους».[22]

Προσπάθησε λοιπόν, λέγει, νὰ μιμῆσαι τὸν Θεὸν ὅσον εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατόν. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ὄχι μόνον χάριν τῶν δικαίων, ἀλλὰ καὶ χάριν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διαπράττουν τὸ κακόν. Καὶ τὴν ραγδαίαν βροχὴν καὶ τὴν ἐτησίαν δὲν χορηγεῖ μόνον εἰς τοὺς ἀγαθούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κακούς, ἔτσι καὶ σύ. Ἐὰν δὲν ἀγαπᾷς μόνον ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σὲ ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διάκεινται ἔναντι σοῦ ἐχθρικῶς, τότε μιμεῖσαι τὸν Κύριόν σου κατὰ δύναμίν σου. **C**

Εἶδες, πῶς ἔφερεν εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἠμπόρεσε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴν τὴν ἀρετήν; Μὴ σκέπτεσαι μόνον τὴν δυσκολίαν τῆς πράξεως, ἀλλὰ ἀναλογίσου προηγουμένως, ποίας τιμῆς πρόκειται νὰ ἀξιω-

21. Λουκ. 6, 27.
22. Ματθ. 5, 45.

θῆς. Καὶ τὸ θέμα τῆς τιμῆς, ἂς σοῦ κάμη ἀνάλαφρο τὸ βάρος καὶ τὴν ἐνόχλησιν. Καὶ δὲν χρεωστεῖς εὐγνωμοσύνην, διότι εὑρίσκεις ἀφορμὴν νὰ σοῦ ἀνοίξουν αἱ θύραι τῆς παρρησίας πρὸς τὸν Θεὸν μὲ τὴν εὐεργεσίαν πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ σοῦ ἀφαιρεθοῦν αἱ ἁμαρτίαι; Ἀλλὰ ἴσως ἐπιθυμεῖς, νὰ ἀποκρούσῃς τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἀνταποδώσῃς τὰ ἴσα ἢ καὶ περισσότερα εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος σὲ ἔβλαψε. D Καὶ τί κέρδος ἔχεις ἀπὸ αὐτό, ὅταν, πλὴν τοῦ ὅτι δὲν ἔχεις καμμίαν ὠφέλειαν, σοῦ ἀποδοθοῦν καὶ εὐθῦναι δι' αὐτὸ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς Κρίσεως, διότι παρέβης τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεθέντας νόμους;

Εἰπέ μου λοιπόν, ἂν κάποιος ἐπίγειος ἄρχων ἐθέσπιζε τοιοῦτον νόμον, ὥστε νὰ ἐξυπηρετῇ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἡ παράβασίς του νὰ συνεπάγεται θάνατον, δὲν θὰ ἔσπευδον ὅλοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου, διότι θὰ ἐφοβοῦντο τὸν σωματικὸν θάνατον; Πόσον μεγάλης κατηγορίας ἄξιον εἶναι! Διὰ μὲν τὸν σωματικὸν θάνατον, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ χωρὶς αὐτὸν (τὸν νόμον τοῦ ἄρχοντος) τὸ φυσικὸν χρέος ὁπωσδήποτε θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ, τὰ πάντα νὰ καταδεχώμεθα νὰ κάμωμεν, διὰ δὲ τὸν θάνατον, E ὅπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν παρηγορίαν, νὰ φροντίζωμεν ὀλιγώτερον παραμελοῦντες τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἐθεσπίσθη ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων;

8. Ἀλλὰ ἐλησμόνησα, ὅταν ἔλεγον αὐτά, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιδεικνύουν ἀγάπην οὔτε πρὸς ὅσους τοὺς ἀγαποῦν. Ποῖος λοιπὸν θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν, ὅταν δὲν εἴμεθα μόνον μακρὰν ἐκείνης τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ δὲν κάμνωμεν οὔτε καὶ αὐτά, τὰ ὁποῖα κάμνουν οἱ τελῶναι. «Διότι, ἐὰν ἀγαπήσετε μόνον ἐκείνους, ποὺ σᾶς ἀγαποῦν, ποίαν ἀνταμοιβὴν ἔχετε νὰ περιμένετε ἀπὸ τὸν Θεόν; Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν κάμνουν τὸ ἴδιον;».[23] 31 A Ὅταν λοιπὸν δὲν κάμνετε τοῦτο, ποίαν ἐλπίδα σωτηρίας ἔχετε; Δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ, ἂς μὴ εἴμεθα ἄσπλαγχνοι, ἀλλ' ἂς χαλιναγωγήσωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ πρῶτον ἂς μάθωμεν νὰ νικῶμεν τὸν πλησίον μὲ τὴν ἀγάπην καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ μακαρίου Παύλου ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν ὁ ἕνας νὰ θεωρῇ τὸν ἄλλον ἀνώτερόν του.[24]

Ἂς μάθωμεν ἀκόμη νὰ μὴ ἀνεχώμεθα ἧττον, ἀλλὰ νὰ

23. Ματθ. 5, 46.
24. Ρωμ. 12, 10 καὶ Φιλιπ. 2, 3.

νικῶμεν καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγαλυτέραν καὶ θερμοτέραν διάθεσιν πρὸς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἀγαποῦν. Διότι τοῦτο εἶναι ποὺ κατ' ἐξοχὴν συνέχει καὶ διατηρεῖ τὴν ζωήν μας καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρομεν ἀπὸ τὰ ζῷα καὶ τὰ θηρία, κατὰ τὸ ὅτι δηλαδὴ ἠμποροῦμεν, B ἐὰν θέλωμεν νὰ τηρήσωμεν τὴν ἁρμόζουσαν τάξιν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν μεγάλην κατανόησιν πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας.

Ἔπειτα ἂς συνηθίσωμεν νὰ πιέζωμεν τὴν κακὴν σκέψιν καὶ νὰ δαμάζωμεν τὸ ἀτίθασσον αὐτὸ θηρίον, δηλαδὴ τὴν ὀργὴν καὶ νὰ προβάλλωμεν εἰς τὴν ψυχήν μας τὴν ἀγωνίαν τῆς φοβερᾶς κρίσεως καὶ νὰ διδάσκωμεν αὐτήν, ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ μεγάλα ἀγαθά, ἂν ἠμπορέσῃ νὰ συμφιλιωθῇ πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ἂν δὲ ἐξακολουθῇ νὰ φιλονικῇ, θὰ τιμωρηθῇ πολύ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ σπαταλῶμεν τὸν χρόνον ἄνευ λόγου, ἀλλὰ κάθε ἡμέραν καὶ κάθε ὥραν νὰ προβάλλωμεν ἐνώπιόν μας τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ σκεπτώμεθα, ποῖαι πράξεις ἠμποροῦν νὰ μᾶς δώσουν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ποῖαι προετοιμάζουν τὴν τιμωρίαν μας. C

Καὶ ἂν κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν βασανίζωμεν αὐτὰ μὲ τὴν σκέψιν μας θὰ ὑπερισχύσωμεν τῶν παθῶν μας, θὰ καταστείλωμεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκός μας καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ θείου Παύλου θὰ νεκρώσωμεν «ὅτι γήϊνον εἶναι μέσα μας, δηλαδὴ τὴν πορνείαν, τὴν σαρκικὴν ἀκαθαρσίαν, τὸ πάθος, τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν, τὸν θυμόν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν ματαιοδοξίαν καὶ τὸν φθόνον».[25] Ἂν ὡς πρὸς αὐτὰ τὰ πάθη νεκρωθῶμεν, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ δροῦν μέσα μας, τότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ δεχθῶμεν τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος, ὁ ὁποῖος εἶναι «ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ καλωσύνη, ἡ πίστις, ἡ ἀγαθότης, ἡ ἐγκράτεια».[26] D

Αὐτὴ ἂς εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ Χριστιανοῦ ἀπὸ τὸν ἄπιστον. Αὐτὰ ἂς εἶναι τὰ γνωρίσματά μας καὶ ἂς μὴ καμαρώνωμεν μόνον μὲ τὸ ὄνομα Χριστιανοὶ οὔτε νὰ ὑπερηφανευώμεθα διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, καὶ περισσότερον ἀκόμη ποτὲ ἂς μὴ μεγαλοφρονήσωμεν καὶ ἂν ἀκόμη ἀποκτήσωμεν, ὅσα ἀνωτέρω ἀπηρίθμησα. Περισσότερον τότε πρέπει νὰ εἴμεθα ταπεινόφρονες. «Ὅταν κάμετε ὅλα αὐτά,

25. Κολασ. 3, 5-7.
26. Γαλάτ. 5, 22.

λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, τότε νὰ εἴπετε, ὅτι εἴμεθα ἀνάξιοι δοῦλοι».[37]

Ἐὰν κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον μεριμνῶμεν καὶ φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ μεγάλας ὠφελείας νὰ ἀποκομίσωμεν καὶ τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν νὰ ἀποφύγωμεν καὶ διδάσκαλοι νὰ γίνωμεν τῶν συμφερόντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς παρακολουθοῦν. E Ἔτσι ἀφοῦ μὲ συνέπειαν διανύσωμεν τὴν παροῦσαν ζωήν, θὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ εἰς τὸ μέλλον τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν εἴθε ὅλοι νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὁποῖον καὶ τὸν Πατέρα Αὐτοῦ ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

37. Λουκ. 17, 10.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΜΠΤΗ

92 A ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ· ΑΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΗ ΤΟ ΥΔΩΡ ΠΟΥ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ ΕΙΣ ΕΝΑ ΤΟΠΟΝ, ΚΑΙ ΑΣ ΦΑΝΗ Η ΞΗΡΑ.

1. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς παραθέσωμεν καὶ σήμερα συμπόσιον λόγων ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ἐνώπιόν σας καὶ ἂς ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ὅσα ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν.

Ἐὰν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀνασκάπτουν τὴν γῆν, ποὺ κρύπτει χρυσόν, ὅταν ἴδουν σημεῖα ποὺ περιέχουν τεμάχια, δὲν ἀπομακρύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ παρὰ μόνον ἀφοῦ ἐρευνήσουν καλὰ καὶ κατέλθουν εἰς τὸ βάθος B διὰ νὰ ἀντλήσουν ἀπὸ ἐκεῖ πολὺν πλοῦτον, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐρευνῶμεν διὰ τεμάχια χρυσοῦ, ἀλλὰ ἐλπίζομεν νὰ εὕρωμεν ἀμύθητον θησαυρόν, καθημερινῶς νὰ ἀνιχνεύωμεν αὐτόν, διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κατοικίαν μας, ἀφοῦ ἀντλήσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλον πνευματικὸν πλοῦτον.

Ἄλλωστε ὁ αἰσθητὸς πλοῦτος πολλάκις δημιουργεῖ κινδύνους εἰς τὸν κτήτορά του καὶ ἔναντι τῶν κινδύνων αὐτῶν, ἀφοῦ παράσχη ὀλιγοχρόνιον εὐχαρίστησιν ἐξανεμίζεται ὁλόκληρος, C διότι ἐπετέθησαν ἢ συκοφάνται ἢ λησταὶ ἢ διαρρῆκται ἢ κρυφίως οἱ ὑπηρέται τὸν ὑπεξήρεσαν καὶ ἐδραπέτευσαν. Ὅμως ἐδῶ τίποτε τοιοῦτον δὲν χωρεῖ, διότι εἶναι ἀναφαίρετος ὁ πνευματικὸς αὐτὸς θησαυρὸς καὶ ὅταν τοποθετηθῇ εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς διανοίας μας γίνεται ἀπρόσβλητος εἰς κάθε κακὴν ἐνέργειαν, ἐκτὸς ἐὰν ἡμεῖς ἐξ ἀμελείας δώσωμεν τὴν δυνατότητα εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς τὸν ἀφαιρέση.

Διότι ὁ ἐχθρός μας, δηλαδὴ ὁ διάβολος, ὅταν ἴδη συγκεντρωμένον πνευματικὸν πλοῦτον, καταλαμβάνεται ἀπὸ μανίαν καὶ ἀκονίζει τοὺς ὀδόντας του καὶ διαρκῶς ἀγρυπνεῖ, ὥστε νὰ εὕρῃ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, διὰ νὰ ἀφαιρέση κάτι ἀπὸ ὅσα ἡμεῖς ἔχομεν. D Καὶ δὲν ὑπάρχει κατάλληλος εὐκαιρία δι᾽ ἐκεῖνον παρὰ μόνον ἡ ἀμέλειά μας. Διὰ τοῦτο πρέπει διαρκῶς νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ φράσσω-

μεν εἰς αὐτὸν τὰς εἰσόδους. Διότι, ἐὰν μᾶς ἴδῃ σώφρονας καὶ διαρκῶς ἀγρύπνους, κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ἐπίθεσίν του, θὰ ἀπέλθῃ κατόπιν ἐντροπιασμένος, διότι ἀσκόπως ἐπιχειρεῖ, καθόσον γνωρίζει, ὅτι δὲν ἔχει κανὲν κέρδος, ὅταν ἡμεῖς ἔχωμεν ἰσχυρὰν φρουράν.

Ἀφοῦ λοιπὸν γνωρίζομεν, ὅτι ὅλη ἡ ζωή μας εἶναι καθῆκον ἀγωνιστικῆς προσπαθείας, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἂς ἐξοπλιζώμεθα. E ὡσὰν ὁ ἐχθρὸς νὰ εἶναι ἀπέναντί μας καὶ διαρκῶς μᾶς κατοπτεύῃ, ὥστε οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν λόγῳ νωθρότητος νὰ τοῦ δώσωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ. Δὲν βλέπεις τοὺς πλουσίους, ὅταν ἀναμένουν ἔφοδον τῶν ἐχθρῶν, πᾶσαν φροντίδα λαμβάνουν διὰ τὴν φρούρησίν των· ἄλλοι μὲν κλείοντες μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς παρέχουν κάθε ἀσφάλειαν, ἄλλοι δὲ κρύπτουν τοὺς θησαυροὺς μέσα εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρῶν; 33 A

Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον πρέπει καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ συναθροίσωμεν τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς, νὰ τὸν φυλάσσωμεν μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ νὰ μὴ τὸν ἐκθέτωμεν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου. Ἀπεναντίας πρέπει νὰ ἀποκρύπτωμεν αὐτὸν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς διανοίας μας καὶ νὰ κλείωμεν τὰς εἰσόδους εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐποφθαλμιᾶ νὰ τὸν κλέψῃ, ἵνα δυνηθῶμεν, ἀφοῦ φυλάξωμεν αὐτὸν ἀπρόσβλητον, ὅταν φύγωμεν ἀπὸ τὴν ζωήν, νὰ ἔχωμεν μερικὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἀποδημίαν μας ἀπὸ ἐδῶ.

Ὅσοι εὑρίσκονται εἰς ξένην γῆν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα των ἀπὸ πολὺν καιρὸν σιγά-σιγὰ προσπαθοῦν καὶ ἐπείγονται νὰ συγκεντρώσουν ὅλα τὰ ἐφόδια, ὅσα θὰ ἐπαρκέσουν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς πορείας, ὥστε νὰ μὴ παραδοθοῦν, B χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν, εἰς τὴν πεῖναν. Κατ' ἀκολουθίαν λοιπόν, ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς εὑρισκόμεθα ἐδῶ ὡς εἰς ξένην χώραν, (ὅλοι βεβαίως εἴμεθα ξένοι καὶ προσωρινοὶ) πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ ἐδῶ καὶ νὰ ἀποταμιεύωμεν τὰ ἐφόδια τῆς πνευματικῆς ἀρετῆς· ὥστε, ὅταν ὁ Κύριος προστάξῃ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πατρίδα μας, νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι.[1] Καὶ ἄλλα μὲν ἐκ τῶν ἐφοδίων νὰ φέρωμεν μαζί μας, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἔχωμεν ἀποστείλει. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῶν ἀγαθῶν. Ὅσα δηλαδὴ ἀκριβῶς συγκεντρώσωμεν ἐκ τῶν προτέρων διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἀγαθῶν πράξεων, ὅταν φθάσουν πρωτύτερα ἀπὸ ἡμᾶς ἐκεῖ, C ἀνοίγουν πρὸς χάριν μας τὰς θύρας τῆς παρρησίας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ προετοιμάζουν τὴν εἴσοδόν μας, ὥστε μὲ κάθε εὐκολίαν νὰ εἰσέλθωμεν καὶ νὰ εὕρωμεν μεγάλην ἀγάπην πρὸ τοῦ Κριτοῦ.

1. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος θεωρεῖ μόνιμον ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν πέραν τοῦ τάφου, δηλαδὴ τὴν μέλλουσαν καὶ προσωρινὴν τὴν παροῦσαν.

2. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῇς, ἀγαπητέ μου, ὅτι ἔτσι γίνονται αὐτά, σκέψου, ὅτι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀφειδῶς κάμνει ἐλεημοσύνην καὶ ἐδῶ ζῇ συνεχῶς μὲ ἀγαθὴν συνείδησιν καὶ ἐκεῖ ὅταν μεταβῇ, εὑρίσκει ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ μαζὶ μὲ ἄλλους θὰ ἀκούσῃ τὰ εὐτυχῆ ἐκεῖνα λόγια: «Ἐλᾶτε σεῖς, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, καὶ κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἡ ὁποία ἔχει ἑτοιμασθῇ δι' ἐσᾶς πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. D Διότι ἐπείνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω».[2]

Τὸ ἴδιον πρᾶγμα βεβαίως συμβαίνει καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς. Ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς τὰς ἐκτενεῖς προσευχάς. Διότι, ὅταν δυνηθῶμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, νὰ ἀποπλύνωμεν μὲ τὴν ἐξομολόγησιν τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ νὰ λάβωμεν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Κύριον, θὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ καθαροὶ ἐξ ἁμαρτιῶν καὶ μεγάλο θάρρος θὰ ἀποκτήσωμεν. Δὲν εἶναι βεβαίως ποτὲ δυνατὸν νὰ εὕρῃ κανεὶς κατὰ τὸν ὑπόλοιπον ἐκεῖ χρόνον παρηγορίαν, ἀφοῦ δὲν ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά του εἰς τὸν παρόντα βίον. «Διότι εἰς τὸν Ἅδην λέγει ὁ Ψαλμωδὸς ποῖος θὰ ἐξομολογηθῇ τὰ ἁμαρτήματά του εἰς Σέ;».[3] E Καὶ φυσικά. Αὐτὸς ἐδῶ εἶναι ὁ καιρὸς τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς πάλης. Ἐκεῖνος εἶναι ὁ καιρὸς τῶν στεφάνων καὶ τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν βραβείων.

Ἂς ἀγωνισθῶμεν λοιπόν, καθόσον χρόνον εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον, ὥστε τὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ληφθῇ ὁ στέφανος καὶ ἡ ἀμοιβὴ τῶν κόπων νὰ μὴ εἴμεθα ἀπὸ τοὺς ἐντροπιασμένους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μὲ παρρησίαν θὰ δεχθοῦν εἰς τὴν κεφαλὴν τὸν στέφανον. 34 A

Δὲν λέγω αὐτὰ τυχαίως οὔτε ἀσκόπως πρὸς σᾶς· θέλω νὰ ἐνθυμῆσθε καθημερινῶς τὰς ἀγαθὰς πράξεις· ἔτσι ἂν εἶσθε τέλειοι καὶ ὡλοκληρωμένοι καὶ λάμπετε διὰ τοῦ ἐναρέτου βίου σας, θὰ γίνετε ἄμεπτοι καὶ ἀκέραιοι, γνήσια τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ φανῆτε εἰς τὸν κόσμον ὡς φωστῆρες παρέχοντες ὑπόδειγμα ζωῆς πρὸς ἔπαινόν μας κατὰ τὴν

2. Ματθ. 25, 34 - 35.
3. Ψαλμ. 6, 6.

ἡμέραν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ὠφελῆτε διὰ τῆς παρουσίας σας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σᾶς συναναστρέφονται καὶ θὰ μετέχουν τῆς πνευματικῆς σας πνοῆς καὶ τῆς ἐναρέτου ζωῆς σας ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συμμετέχουν εἰς τὰς συζητήσεις σας.

B Ὅπως ἀκριβῶς ἡ συναναστροφὴ μετὰ τῶν κακῶν συνήθως βλάπτει τοὺς μετέχοντας αὐτῆς, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ θείου Παύλου: «Αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ καταστρέφουν τὰ χρηστὰ ἤθη».[4] Κατ' ἀνάλογον τρόπον καὶ ἡ συναναστροφὴ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων παρέχει μεγίστην ὠφέλειαν εἰς ὅσους συναναστρέφονται τοὺς ἀγαθούς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριός μας ἐπέτρεψε νὰ εἶναι ἀναμεμιγμένοι οἱ ἐνάρετοι μὲ τοὺς κακούς, διὰ νὰ κερδίζουν κάτι ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν αὐτὴν καὶ νὰ μὴ παραμένουν διαρκῶς εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ δεχόμενοι συνεχῶς τὴν θέαν τῶν ἐναρέτων ὡς ὑπόμνησιν τοῦ καθήκοντος, νὰ ἀποκομίζουν μεγαλυτέραν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν αὐτήν. Διότι εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀσκοῦν τὴν ἀρετήν, πάρα πολὺ νὰ τὴν σέβωνται καὶ νὰ τὴν ἐπαινοῦν. C Καθ' ὅμοιον πάλιν τρόπον καὶ ἡ κακία συνεχῶς βάλλεται μὲ κατηγορίας ἐκ μέρους ἐκείνων, ποὺ μετέρχονται αὐτήν. Κατὰ συνέπειαν εἶναι εἰς ὅλους φανερὰ καὶ πασίγνωστος καὶ δὲν θὰ εὕρη εὐκόλως ἄνθρωπον νὰ καυχᾶται δι' αὐτήν.

Καὶ τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι πολλάκις διὰ τῆς γλώσσης κακίζουν ὅσα ἐπιχειροῦν διὰ τῶν ἔργων νὰ κάμουν· ἔτσι θέλουν νὰ ἀποφύγουν τὴν προσοχὴν τῶν πολλῶν. Χαρακτηριστικὸν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν γενναιοφρόνως ἐξεδήλωσε πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἶναι ὅτι ἔδωσεν εἰς τὸν καθένα μας ὡς ἀδέκαστον κριτήριον τὴν συνείδησιν, ἡ ὁποία κάμνει ἀσφαλῆ διάγνωσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν μὴ καλῶν.

D Κατ' ἐξοχὴν μάλιστα αὐτὴ ἡ συνείδησις θὰ δυνηθῆ νὰ μᾶς στερήση κάθε ἀπολογίας, διότι δὲν ὑποπίπτομεν εἰς ἁμαρτήματα λόγῳ ἀγνοίας, ἀλλὰ λόγῳ νωθρότητος τῆς ψυχῆς καὶ ἀμελείας τῆς ἀρετῆς.

3. Αὐτὰς τὰς σκέψεις ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀνακινοῦντες μέσα μας θὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς σωτηρίας μας, διὰ νὰ μὴ προξενήσωμεν μεγίστας ζημίας εἰς τοὺς ἑαυτούς

4. Α' Κορινθ. 15, 33.

μας, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

Ἀλλὰ ἀρκετὰ εἰσαγωγικῶς εἴπομεν. Ἂς ἀκούσωμεν τώρα, ἐὰν νομίζετε καλόν, ποῖα πράγματα θέλει καὶ σήμερον νὰ μᾶς διδάξη ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς γλώσσης τοῦ Μωϋσέως. Καὶ εἶπε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεός, «νὰ συγκεντρωθῆ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς ἕνα τόπον, καὶ νὰ ἐμφανισθῆ ἡ ξηρὰ καὶ ἔγινεν ἔτσι».[5] E

Παρακολούθησε, ἀγαπητέ μου, ἐδῶ τὴν ἀρίστην τάξιν καὶ συνέπειαν. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπε κατ' ἀρχάς, ὅτι ἡ γῆ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος καὶ ἐκαλύπτετο ἀπὸ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ σκότος, ἔπειτα τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀφοῦ διέταξε νὰ γίνη ὁ οὐράνιος θόλος, ἐχώρισε τὰ ὕδατα καὶ ὠνόμασε τὸν οὐράνιον θόλον οὐρανόν. Τώρα πάλιν μᾶς διδάσκει, ὅτι κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν διέταξεν ὅλα τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, 35 A ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν εἰς ἕνα τόπον, νὰ δημιουργήσουν χῶρον καὶ νὰ ἐμφανισθῆ ἡ ξηρά. Καὶ ἔτσι ἔγινεν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ πάντα ἐκαλύπτοντο ἀπὸ ὕδατα διατάσσει ὅλον τὸ ὕδωρ νὰ συναθροισθῆ εἰς ἕνα τόπον, διὰ νὰ φανῆ τοιουτοτρόπως ἡ ξηρά. Σκέψου, πῶς μᾶς παρουσιάζει σιγὰ-σιγὰ τὴν διακόσμησιν καὶ τὴν ὡραιότητα αὐτῆς. Καὶ ἔγινεν ἔτσι, λέγει. Πῶς; Ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος. Εἶπε μόνον καὶ ἠκολούθησε τὸ ἔργον. Αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Θεοῦ, νὰ κατευθύνη δηλαδὴ τὰ δημιουργήματά του συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν του. Καὶ συνεκεντρώθησαν, λέγει, τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς ἰδιαιτέρους τόπους καὶ ἀνεφάνη ἡ ξηρά.

B Ὅπως ἀκριβῶς περὶ τοῦ φωτός· ἐνῷ ἦτο παντοῦ σκότος, διέταξε νὰ παραχθῆ τὸ φῶς καὶ προέβη εἰς διαχωρισμὸν τοῦ φωτὸς ἀπὸ τοῦ σκότους, ὥστε τὸ μὲν φῶς ἀπένειμε διὰ κλήρου εἰς τὴν ἡμέραν, τὸ δὲ σκότος εἰς τὴν νύκτα· καὶ εἰς τὰ ὕδατα πάλιν, ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὸν οὐράνιον θόλον, διέταξεν ἄλλα μὲν νὰ καταλάβουν τὸν ἄνω χῶρον, ἄλλα δὲ νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν οὐράνιον θόλον. Τοιουτοτρόπως καὶ τώρα τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται κάτω τοῦ οὐρανίου θόλου διατάσσει, νὰ συρρεύσουν εἰς ἕνα τόπον, διὰ νὰ φανῆ ἡ ξηρὰ καὶ τότε νὰ ἀποδώση εἰς αὐτὴν τὸ ἀνάλογον ὄνομα, ὅπως συνέβη μὲ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος.

Συνεκεντρώθησαν λοιπόν, λέγει ὁ Μωϋσῆς, τὰ ὕδατα

5. Γέν. 1, 9.

εἰς τοὺς τόπους των καὶ ἐφάνη ἡ ξηρὰ καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεὸς αὐτὴν γῆν. C Εἶδες, ἀγαπητέ μου, πῶς, ἐνῷ ἦτο ἀθέατος καὶ ἀδιαμόρφωτος, ὡσὰν νὰ ἐκαλύπτετο μὲ παραπέτασμα, ἀφοῦ τὴν ἀπεγύμνωσε ἀπὸ τὰ ὕδατα, ὡς θὰ ἐλέγομεν, προέβαλεν ἐνώπιόν μας τὴν προηγουμένην ὄψιν της καὶ τῆς ἔδωσε τὸ κατάλληλον ὄνομα; Καὶ τὸ σύνολον, λέγει, τῶν ὑδάτων ὠνόμασε θαλάσσας, ὥστε καὶ τὰ ὕδατα νὰ λάβουν τὸ ὄνομά των. Καὶ ὅπως ὁ ἄριστος τεχνίτης, ποὺ μὲ τὴν τέχνην του κατασκευάζει κάποιο πρᾶγμα, δὲν δίδει εἰς τοῦτο ὄνομα προτοῦ τὸ ὁλοκληρώσῃ, D ἔτσι καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος δὲν ἀποδίδει ὀνομασίαν εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως μέχρις ὅτου μὲ τὴν ἐντολήν του τοποθετήσῃ αὐτὰ εἰς τὴν θέσιν των. Ἔπειτα λοιπὸν καὶ ἡ γῆ ἔλαβε τὸ ὄνομά της καὶ ὠλοκλήρωσε τὴν μορφήν της καὶ τὰ ὕδατα πάλιν ἀφοῦ συνεκεντρώθησαν ἠξιώθησαν τῆς ὀνομασίας των.

Ὠνόμασε λοιπόν, λέγει ὁ Μωϋσῆς, τὸ σύνολον τῶν ὑδάτων θαλάσσας καὶ κατόπιν προσέθεσε «καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦταν ὡραῖον». Ἐπειδὴ βεβαίως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι ἀδύνατος νὰ ἐπαινέσῃ ἐπαξίως τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, σπεύδει ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ μᾶς διδάσκει τὸν ἔπαινον Αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ.

4. Ὅταν λοιπὸν πληροφορηθῇς, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Δημιουργὸν τὰ πλάσματά Του ἐφάνησαν ὡραῖα, E περισσότερον μὲν θὰ αἰσθάνεσαι πρὸς αὐτὰ θαυμασμόν, δὲν θὰ δύνασαι ὅμως νὰ προσθέσῃς μεγαλύτερον ἔπαινον καὶ περισσότερα ἐγκώμια. Τοιοῦτος λοιπὸν εἶναι ὁ Κύριος καὶ τόσον σπουδαῖα τὰ δημιουργήματά Του, ὥστε νὰ μὴ ἐπιδέχωνται οὔτε τὸν ἔπαινόν μας. Ἄλλωστε πῶς θὰ δυνηθῇ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ ἐπαινέσῃ ἢ νὰ ἐξυμνήσῃ κατ' ἀξίαν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ κάποτε; 36 A Βλέπε λοιπὸν μετὰ θαυμασμοῦ τὴν ἄπειρον σοφίαν τοῦ καλλιτέχνου Θεοῦ, ἡ ὁποία συνάγεται ἀπὸ τὰ δημιουργήματά Του.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐφανέρωσεν ἐνώπιόν μας τὴν ὄψιν τῆς γῆς, ἐν συνεχείᾳ μὲ τὴν ἐντολήν του χαρίζει εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάλογον ὡραιότητα καὶ ἐξωραΐζει τὴν μορφήν της μὲ ποικιλίαν βλαστήσεως. Καὶ εἶπεν, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεός: «Ἂς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρὸν ποὺ θὰ παράγῃ σπόρον συμφώνως πρὸς τὸ εἶδός του καὶ ὅμοιον καὶ καρποφόρον δένδρον ποὺ θὰ παράγῃ καρπόν, τοῦ ὁποίου ὁ σπόρος θὰ εἶναι ἐντὸς αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὸ εἶδός του ἐπὶ τῆς γῆς».[6]

6. Γέν. 1, 11.

Τί σημαίνει καὶ ἐγένετο οὕτως; «Ἔδωσεν ἐντολήν, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Κύριος, καὶ ἀμέσως ἡ γῆ ὡς τίκτουσα γυνὴ ἐκόσμησε τὸν ἑαυτόν της B διὰ τῆς ποικιλίας τῆς βλαστήσεως. Καὶ ἔβγαλε, λέγει, ἡ γῆ χόρτον χλωρόν, τὸ ὁποῖον θὰ παράγῃ σπόρον συμφώνως πρὸς τὸ εἶδός του καὶ ὅμοιον καὶ καρποφόρον δένδρον τὸ ὁποῖον θὰ παράγῃ καρπόν, τοῦ ὁποίου ὁ σπόρος θὰ εἶναι ἐντὸς αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὸ εἶδός του ἐπὶ τῆς γῆς».[7] Ἀντιλαμβάνεσαι ἐδῶ, ἀγαπητέ μου, πῶς διὰ τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου συνετελέσθησαν τὰ πάντα εἰς τὴν γῆν. Δὲν εἰργάσθη κανεὶς ἄνθρωπος, οὔτε ἄροτρον, οὔτε ζεῦξις βοδιῶν, οὔτε καμμία ἄλλη μέριμνα ἐλήφθη δι' αὐτήν, ἀλλὰ μόλις ἡ γῆ ἤκουσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἀμέσως παρήγαγε τὰ ἀγαθά της. Ἐξ αὐτοῦ πληροφορούμεθα, ὅτι καὶ τώρα τὴν καρποφορίαν τῆς γῆς δὲν μᾶς χαρίζει οὔτε ἡ φροντὶς τῶν γεωργῶν, C οὔτε ὁ κόπος καὶ ὁ ὑπόλοιπος κάματος αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸ ὅλων αὐτῶν μᾶς χαρίζει τὰ ἀγαθὰ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἐδόθη πρὸς τὴν γῆν.

Ἄλλωστε θέλουσα νὰ διορθώσῃ ἡ Ἁγία Γραφὴ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων μᾶς διηγεῖται μὲ ἀκρίβειαν ὅλα γενικῶς καὶ κατὰ σειρὰν τὰ δημιουργήματα. Ἔτσι προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἀνοησίας τῶν σκέψεων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ καρποφορία τῆς γῆς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου. Μάλιστα μερικοὶ ἐπιχειροῦν νὰ ἀποδώσουν (τὴν καρποφορίαν τῆς γῆς εἰς τὴν δύναμιν) μερικῶν ἀστέρων. Δι' αὐτὸ μᾶς διδάσκει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι πρὸ τῆς δημιουργίας τῶν στοιχείων τούτων τῆς φύσεως, D δηλαδὴ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων ἡ γῆ ὑποχωροῦσα εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ παράγει τὴν βλάστησίν της, χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν σύμπραξιν κανενός. Ἦτο ἀρκετὴ ἔναντι ὅλων τῶν ἄλλων ἡ ἐντολή, ἡ ὁποία ἔλεγε: «Νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν». Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν κατὰ γράμμα τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ποτὲ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα αὐτούς, οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι ὑπαγορεύει ἡ περίστασις.[8]

Διότι ὅσον καὶ ἂν ἐργασθοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἂν ἔχουν τὴν βοήθειαν τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἂν πολὺ φροντίζουν τοὺς ἀγρούς των καὶ ἂν πνέουν εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἂν συντρέχουν, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ, ὅλα εἶναι χαμένα καὶ μάταια καὶ οὐδεμίαν ὠφέ-

7. Γέν. 1, 12.

8. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος χρησιμοποιεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν γραμματολογικὴν μέθοδον, ἐνίοτε ὅμως καὶ τὴν ἀλληγορικήν.

λειαν ἀποκομίζει (τις) ἐκ τῶν πολλῶν κόπων καὶ καμάτων, χωρὶς νὰ τεθῇ ἡ θεία χεὶρ πρὸς τελείαν καρποφορίαν τῶν ἐπιχειρουμένων.

Ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῇ καὶ δὲν θὰ θαυμάσῃ ἀντιλαμβανόμενος πῶς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ «νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χλωρὸν χόρτον» κατῆλθεν εἰς τὰ σπλάγχνα αὐτῆς καὶ ὡσὰν μὲ θαυμαστὸν πέπλον ἐστόλισεν τὴν ὄψιν της μὲ τόσην ποικιλίαν ἀνθέων; Καὶ δύναται τώρα νὰ ἴδῃ κανεὶς πλήρη τὴν γῆν, [37] A ἡ ὁποία προηγουμένως ἦτο ἀδιαμόρφωτος νὰ λαμβάνῃ τόσην μεγάλην ὡραιότητα, ὥστε νὰ συναγωνίζεται σχεδὸν τὸν οὐρανόν. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον στολίζεται μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀστέρων, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ γῆ ἐξωραΐσθη μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθέων τόσον πολύ, ὥστε καὶ τὸν Δημιουργόν της νὰ παρακινῇ εἰς ἔπαινον: «Διότι εἶδε, λέγει, ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ὡραῖον».

5. Εἶδες, πῶς ἡ Ἁγία Γραφὴ παρουσιάζει τὸν Δημιουργὸν νὰ ἐπαινῇ κάθε ἓν ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του, διὰ νὰ διδάσκωνται ἐκ τούτου οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ ἀνατρέχουν πρὸς τὸν Δημιουργὸν μέσῳ τῶν δημιουργημάτων; Διότι, ἂν τὰ δημιουργήματα, ποὺ ἔχουν τόσην τελειότητα, ὑπερέχουν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπαινέσῃ αὐτὰ ἐπαξίως, B τί θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ; «Καὶ εἶδε, λέγει, ὁ Θεός, ὅτι εἶναι ὡραῖον καὶ ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα τρίτη».

Βλέπεις, πῶς διὰ τῆς συνεχείας τῆς διδασκαλίας θέλει νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν νοῦν μας τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων; Διότι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔγινεν ἡμέρα τρίτη. Ἀλλὰ βλέπεις πῶς δι' ἑκάστην ἡμέραν ἐπαναλαμβάνει. Καὶ ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα τρίτη. Καὶ αὐτὸ ὄχι ἁπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συγχέωμεν τὴν τάξιν καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν, ὅτι, ὅταν νυκτώνῃ, τελειώνει ἡ ἡμέρα.

Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἡ μὲν ἑσπέρα εἶναι τὸ τέλος τοῦ φωτὸς καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νυκτός, C ἡ δὲ πρωΐα εἶναι τὸ τέλος τῆς νυκτὸς καὶ ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς ἡμέρας. Αὐτὸ λοιπὸν ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅταν λέγῃ: «Καὶ ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα τρίτη». Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ μου, ποὺ πολλάκις καὶ συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτὰ λόγια ἡ Ἁγία Γραφή.

Διότι, ἂν παρὰ τὴν διαρκῆ ἐπανάληψιν οἱ προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πεπωρωμένην καρδίαν, προσπαθοῦν νὰ φιλονικοῦν καὶ νομίζουν, ὅτι τὸ βράδυ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἑπομένης ἡμέρας, ἀπατῶν-

ται καὶ παραλογίζονται καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ κάθωνται ὑπὸ τὴν σκιάν, ἐνῷ ἡ ἀλήθεια ἔγινεν εἰς ὅλους φανερά, καὶ φωτίζονται μὲ τὸ λυχνάρι, D ἐνῷ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης στέλλει παντοῦ τὰς ἀκτῖνας του. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔκαμνε τόσον μακρὰν καὶ σαφῆ διδασκαλίαν, ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν φιλονικίαν τῶν ἀγνωμόνων; Ἀλλὰ ἐκεῖνοι μὲν ἂς ἀναμένουν τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἀφροσύνης των, ἡμεῖς δέ, οἱ ὁποῖοι ἠξιώθημεν νὰ δεχθῶμεν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἂς ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἂς ἀκολουθῶμεν πιστῶς τὰς ὑποδείξεις της. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἂς ἐναποθέσωμεν εἰς τὰ ταμεῖα τῆς διανοίας μας τὰς ὑγιεῖς διδασκαλίας καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἄγρυπνον φρούρησιν αὐτῶν, ἂς λαμβάνωμεν μεγάλην πρόνοιαν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἂς ἀποφεύγωμεν ὅσα βλάπτουν τὴν ψυχικήν μας ὑγείαν E καὶ ἂς ἀπέχωμεν ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη φάρμακα.

Εἶναι πράγματι πολὺ μεγαλυτέρα αὐτὴ ἡ βλάβη καὶ τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ σώματος. Διότι ἐκεῖνα μὲν τὰ φάρμακα προκαλοῦν τὸν σωματικὸν θάνατον· ἐκεῖνα δέ, τὰ ὁποῖα βλάπτουν τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς, μᾶς προκαλοῦν τὸν αἰώνιον θάνατον. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτά, τὰ ὁποῖα μᾶς βλάπτουν; Πολλὰ καὶ ποικίλα· Ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι συγκινοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν [38] A καὶ δὲν γνωρίζουν νὰ περιφρονοῦν αὐτήν. Τοῦτο εἶναι αἰτία πολλῶν συμφορῶν μας καὶ ἐὰν ἔχωμεν πνευματικὸν πλοῦτον μᾶς ἀφαιρεῖ αὐτὸν καὶ μᾶς στερεῖ τῆς ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας. Τί θὰ ἠμποροῦσε λοιπὸν νὰ γίνῃ περισσότερον καταστρεπτικὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν βλάβην, ἡ ὁποία κάμνει νὰ πετοῦν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μας καὶ ὅσα νομίζομεν, ὅτι κατέχομεν;

«Τοιουτοτρόπως ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος ἀπεδείχθη ἀναξιώτερος ἀπὸ τὸν τελώνην»,[9] διότι δὲν ἠμπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν γλῶσσαν του, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ὡσὰν διὰ μέσου κάποιας θυρίδος διέρρευσαν πάντα τὰ πλούτη Του. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ κενοδοξία.

6. Εἰπέ μου λοιπόν, B διὰ ποίαν αἰτίαν καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν τόσον πολὺ συγκινῆσαι διὰ τὸν ἀνθρώπινον ἔπαινον; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅπως ἡ σκιὰ καὶ ἂν ὑπάρχῃ κάτι ἀκόμη εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτήν, ἔτσι ὁ ἀνθρώπινος ἔπαινος διαχέεται εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐξαφανίζεται; Ἄλλωστε καὶ

9. Λουκ. 18, 14.

ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀσταθὴς καὶ εὐμετάβλητος καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι ἄλλοτε μὲν ἐπαινοῦν, ἄλλοτε δὲ κατηγοροῦν τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Τοῦτο ὅμως οὐδέποτε συμβαίνει εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀνόητοι καὶ ἄς μὴ ἐξαπατῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀσκόπως καὶ ματαίως. Καὶ ἂν κάμνωμεν κάτι ἀγαθόν, χωρὶς νὰ προβαίνωμεν εἰς αὐτὸ μόνον διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μας καὶ νὰ γίνωμεν γνώριμοι μόνον εἰς Ἐκεῖνον, C τότε ματαίως ὑπομένομεν τὸν κόπον καὶ ἀποστεροῦμεν τὸν ἑαυτόν μας ἐκ τοῦ καρποῦ, τὸν ὁποῖον ἀπὸ ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ λάβωμεν. Διότι ὅποιος κάμνει κάτι ἀγαθὸν διὰ νὰ κερδίση τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπολαύση αὐτήν, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ μὴ τὴν ἀπολαύση.

Διότι πολλάκις δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχη αὐτήν, ἔστω καὶ ἂν κάμη τὰ πάντα δι' αὐτήν. Καὶ ἂν πάλιν ἐπιτύχη ἢ ἀποτύχη εἰς τὴν προσπάθειαν ἀποκτήσεως ἀνθρωπίνης δόξης, ἔχει ἤδη λάβει ἐπαρκῆ ἀμοιβὴν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ δὲν θὰ λάβη ἐκεῖ δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν καμμίαν ἀνταπόδοσιν. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι προηγουμένως ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ Κριτοῦ, μὲ τὸ νὰ προτιμήση τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀπὸ τὴν μέλλουσαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ Δικαίου Δικαστοῦ. Ἄν πάλιν προβαίνωμεν εἰς κάποιαν πνευματικὴν ἐνέργειαν D δι' αὐτὸν μόνον τὸν σκοπόν, ὥστε νὰ ἀρέσωμεν μόνον εἰς Ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὰ πάντα εἶναι γυμνὰ καὶ φανερά, καὶ ὁ θησαυρός μας παραμένει ἀδαπάνητος, καὶ ἡ ἀμοιβή μας ἀκεραία καὶ ἡ χρηστὴ ἐλπὶς αὐτῶν μᾶς παρέχει μεγάλην παρηγορίαν καὶ ἐκτὸς τοῦ ὅτι μέσα εἰς τὸ ταμεῖον, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς δύναται νὰ κλέψη, φυλάσσεται ἐκείνη ἡ ἀμοιβή μας, ἀκολουθεῖ ἡ δόξα τῶν ἀνθρώπων.

Διότι τότε μὲ ἀφθονίαν ἀπολαύομεν τῆς δόξης, ὅταν τὴν περιφρονῶμεν, ὅταν δὲν τὴν ἐπιζητῶμεν, ὅταν δὲν τὴν ἐπιδιώκωμεν. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἂν αὐτὸ συμβαίνη εἰς ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὰς πνευματικὰς ἀναζητήσεις, E ὅπου βεβαίως οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν περιφρονοῦν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια καὶ παραβλέπουν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ θὰ συναντήσης νὰ περιγελῶνται ἀπὸ ὅλους, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν τὴν κενοδοξίαν;

Τί λοιπὸν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι περισσότερον ἄθλιον ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀσχολούμεθα μὲ τὰ πνευματικὰ ζη-

τήματα, ἐὰν πρόκειται καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ αὐτοὺς νὰ ἱστάμεθα μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα εἰς τὰς ζητωκραυγὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ἀρκούμεθα εἰς τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον;

Ὅπως καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Αὐτὸς δὲ ὁ ἀληθινὰ γνήσιος Ἰουδαῖος θὰ λάβη τὸν ἔπαινόν του [39] A ὄχι ἐκ μέρους ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν».[10]

Δὲν βλέπεις, ἀγαπητέ μου, καὶ εἰς τὰς ἱπποδρομίας πῶς οἱ ἀναβάται τῶν ἵππων, ἐνῷ ὁ καθήμενος λαὸς ἀπευθύνει ἀπείρους εὐφημίας, δὲν στρέφουν τὴν προσοχήν των πρὸς αὐτόν, οὔτε χαίρονται τὴν εὐχαρίστησιν ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν εὐφημίαν αὐτοῦ· βλέπουν μόνον πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος κάθεται εἰς τὸ μέσον καί, ἐνῷ προσέχουν μόνον εἰς τὸ νεῦμα ἐκείνου, παραβλέπουν ὅλους τοὺς θεατὰς καὶ τότε μόνον ὑπερηφανεύονται, ὅταν ὁ βασιλεὺς στεφανώση αὐτούς.

Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ σὺ μιμούμενος μὴ ἀσχολῆσαι πολὺ μὲ τὰς ζητωκραυγὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ μὴ κάμνης τὸ καλὸν δι' αὐτὸν τὸν σκοπόν· B ἀλλὰ νὰ περιμένης τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαίου Κριτοῦ καὶ μὲ ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ θέλημά Του νὰ ὀργανώνης ὅλην σου τὴν ζωὴν εἰς τρόπον, ὥστε καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ τρέφεσαι μὲ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ ἀπολαύσης τὰ αἰώνια ἀγαθά, τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ Ὁποίου καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

---

10. Ρωμ. 2, 29.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΚΤΗ

C ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ· ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΦΩΣΤΗΡΕΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΟΛΟΝ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ ΔΙΑ ΦΩΤΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΓΗΣ, ΔΙΑ ΝΑ ΞΕΧΩΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΥΚΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΕΥΟΥΝ ΣΑΝ ΣΗΜΑΔΙΑ ΔΙΑ ΝΑ [ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ] ΤΑΣ ΕΠΟΧΑΣ ΚΑΙ ΤΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΤΗ (Γέν. 1, 14).

1. Ἐπιθυμῶ νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν συνήθη διδασκαλίαν καὶ διστάζω καὶ ὀπισθοχωρῶ. Διότι κάποιο νέφος στενοχωρίας ἀφοῦ ἐπαρουσιάσθη προεκάλεσε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὸν νοῦν μου· D καὶ μᾶλλον ὄχι μόνον νέφος στενοχωρίας, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς καὶ δὲν γνωρίζω, τί νὰ κάμω. Εὑρίσκομαι εἰς ἀμηχανίαν. Διότι, ὅταν σκέπτωμαι, ὅτι μόλις διὰ μίαν στιγμὴν ὑπεισῆλθεν ὁ διάβολος, ἐλησμονήσατε ὅλην ἐκείνην τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν καὶ τὴν καθημερινὴν παραίνεσιν καὶ ἐσπεύσατε νὰ παρακολουθήσετε ὅλοι σας τὴν σατανικὴν ἐκείνην πομπὴν τῆς ἱπποδρομίας· μὲ ποίαν προθυμίαν θὰ δυνηθῶ πάλιν νὰ ἀρχίσω νέαν διδασκαλίαν, ἐνῷ ὅλα τὰ προηγούμενα τόσον ταχέως ἐλησμονήθησαν;

Ἐκεῖνο μάλιστα, τὸ ὁποῖον ἐπιτείνει τὴν στενοχωρίαν μου καὶ ἐξάπτει τὴν ὀργήν μου περισσότερον, εἶναι E ὅτι μαζὶ μὲ τὰς συμβουλάς μου ἀπεβάλατε ἀπὸ τὰς ψυχάς σας καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν καὶ ἔτσι παρεδώσατε τοὺς ἑαυτούς σας εἰς τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου. Πῶς θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς καὶ ἂν ἀκόμη ἔχει λιθίνην ψυχὴν νὰ ἀνεχθῇ μὲ ἠρεμίαν τὴν τόσον μεγάλην ἀδιαφορίαν σας; Ἐντρέπομαι, πιστεύσατέ με, καὶ κοκκινίζω, ὅταν βλέπω ὅτι ματαίως κοπιάζομεν καὶ εἰς τοὺς βράχους σπείρομεν τὸν σπόρον.

Ἀλλὰ δι' ἐμὲ βεβαίως, εἴτε ἀκούετε αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγονται, εἴτε ὄχι, ὁ μισθὸς εἶναι ἀκέραιος. Διότι ἔκαμα κάθε τι, τὸ ὁποῖον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐμέ. Καὶ τὰ χρήματα διένειμα καὶ συμβουλὰς ἔδωσα. Φοβοῦμαι λοιπὸν καὶ ἀγωνιῶ, 40 A μήπως δι' αὐτὸ ἀκριβῶς γίνω ἐγὼ αἴτιος, νὰ κατηγορηθῆτε περισσότερον, διότι ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, καίτοι γνωρίζει τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του, δὲν τὸ ἐκτε-

λεῖ θὰ δεχθῇ πολλὰς μαστιγώσεις.[1] Καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς ἐξ ὑμῶν νὰ ἐπικαλεσθῇ ἄγνοιαν, ὅταν ἡμεῖς καθημερινῶς τὰ ἴδια πράγματα διδάσκωμεν καὶ ὑποδεικνύωμεν τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου καὶ τὴν μεγάλην εὐκολίαν τῆς ἀρετῆς, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἴμεθα ἄγρυπνοι.

Ἢ δὲν γνωρίζετε, ὅτι ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τόσον πολὺ ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν σωτηρίαν των καὶ ἂν κάποτε ἔρχωνται ἐδῶ καὶ ἄλλοτε παραδίδωνται εἰς τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου, τοὺς παραβάλλει ἡ Ἁγία Γραφὴ πρὸς σκύλους; «Ἄνθρωπος, λέγουν αἱ παροιμίαι, ὁ ὁποῖος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του καὶ ἐπιστρέφει πάλιν εἰς αὐτὰς ὁμοιάζει μὲ σκύλον, B ὁ ὁποῖος ἐπανέρχεται εἰς τοὺς ἐμέτους του».[2] Βλέπεις μὲ ποῖον ὁμοιάζουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν πρὸς τὸ παράνομον ἐκεῖνο θέαμα; Δὲν ἠκούσατε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει: «Καθένας, ποὺ ἀκούει αὐτοὺς τοὺς λόγους μου καὶ δὲν τοὺς ἐφαρμόζει, εἶναι ὅμοιος μὲ ἀνόητον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὴν οἰκίαν του εἰς τὴν ἄμμον· καὶ ἦλθαν τὰ ποτάμια καὶ ἐφύσησαν οἱ ἄνεμοι καὶ ἐπέπεσαν μὲ ὁρμὴν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην καὶ κατέρρευσε καὶ ἡ πτῶσις της ἦτο τελεία».[3] Καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἱπποδρόμου εἶναι χειρότεροι ἀπὸ αὐτόν, διότι ἡ οἰκία ἐκείνου κατέρρευσεν, ἀφοῦ ὑπέμεινε τὴν προσβολήν. C Καὶ ἀνέφερε τοὺς ποταμοὺς καὶ τοὺς ἀνέμους ὄχι διὰ νὰ μᾶς ὑποδηλώσῃ τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων καὶ τὴν σφοδρότητα τῶν ἀνέμων, ἀλλὰ τὴν μεγάλην ὁρμητικότητα τῶν πειρασμῶν. Ἀνέφερεν ἀκόμη τὴν κατάρρευσιν τῆς οἰκίας ὄχι διὰ νὰ νομίσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ αἰσθητῆς οἰκίας, διότι ὁ λόγος περὶ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ὑποκύπτει εἰς τὴν προσβολὴν τῶν κακῶν καὶ δὲν δύναται νὰ ἀντισταθῇ. Ἐναντίον σας οὔτε ἄνεμος ἔπνευσεν, οὔτε ποταμοὶ ὥρμησαν. Ἀλλὰ ἔπνευσεν ἐλαφρὰ μόνον αὔρα τοῦ διαβόλου καὶ ὅλους σᾶς ἀνέτρεψε.

Τί χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπερισκεψίαν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ; Εἰπέ μου, ποία ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς νηστείας καὶ ποῖον τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐδῶ συγκέντρωσίν μας; Ποῖος δὲν θὰ ἐστέναζε δι' ἐσᾶς καὶ δὲν θὰ μᾶς ἐλεεινολόγει; D Θὰ ἐστέναζε μὲν δι' ἐσᾶς, διότι ὅλα γενικῶς ὅσα συνεκεντρώσατε, διεσκορπίσατε ἐξ αἰτίας ἑνὸς καὶ ἠνοίξατε τὰς θύρας τοῦ νοῦ σας εἰς τὸν πονηρὸν δαίμονα, ὥστε καὶ νὰ

1. Λουκ. 12, 47.
2. Παροιμ. 26, 11.
3. Ματθ. 7, 26 - 27.

εἰσέλθη καὶ πολὺ εὐκόλως νὰ ἐξαγάγη ἐκ τῶν ψυχῶν σας ὅλον τὸν πνευματικὸν πλοῦτον. Καὶ θὰ μᾶς ἐλεεινολόγει εὐλόγως, διότι ὁμιλοῦμεν ματαίως εἰς νεκρὰς ἀκοὰς καὶ ὑφιστάμεθα καθημερινῶς τόσην ζημίαν μὲ τὸ νὰ σπείρωμεν μέν, ἀλλὰ νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ δρέψωμεν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων μας. Μήπως ἐπιδιώκωμεν νὰ ὁμιλῶμεν, διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν ἁπλῶς τὴν ἀκοήν σας ἢ διότι ἐπιθυμοῦμεν τὸν ἔπαινόν σας; Ἐὰν δὲν πρόκειται τίποτε νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τὰς ὁμιλίας μας, εἶναι προτιμότερον λοιπὸν νὰ σιωπήσωμεν. E Δὲν θέλω νὰ σᾶς κατακρίνω περισσότερον.

Διότι, ὅπως ὁ ἔμπορος, ὅταν συγκεντρώση πολὺ φορτίον καὶ φορτώση μὲ πολὺν πλοῦτον τὸ πλοῖον, ἐκσπάση δὲ μεγάλη καταιγὶς καὶ ὑπερισχύση ἡ ὁρμητικότης τῶν ἀνέμων, ὥστε τὸ σκάφος νὰ βυθισθῆ μὲ ὅλους τοὺς ἄνδρας, γίνεται ἀξιολύπητον θέαμα ἐνώπιον ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐμφανίζεται γυμνὸς καὶ καταντᾶ πάμπτωχος, ἐνῶ ἦτο πάμπλουτος, 41 A τοιουτοτρόπως καὶ ὁ διάβολος εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν σᾶς ὡδήγησεν. Διότι, ἀφοῦ εὗρε πλῆρες τὸ πλοῖον μεγάλου πνευματικοῦ πλούτου καὶ εἶδεν ἀμύθητον θησαυρόν, τὸν ὁποῖον κατωρθώσατε νὰ συγκεντρώσετε καὶ ἀπὸ τὴν ἄσκησιν τῆς νηστείας καὶ ἀπὸ τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν, ἔρριψε τὸν ἀνώφελον ἐκεῖνον καὶ ἐπιβλαβῆ ἀνταγωνισμὸν τῶν ἵππων ὡσὰν καταιγίδα καὶ σᾶς ἐγύμνωσεν ἐξ ὅλων τῶν ἀγαθῶν.

2. Γνωρίζω, ὅτι κάμνω αὐστηρὰν κριτικήν, ἀλλά, παρακαλῶ, συγχωρήσατέ με. Ἔτσι ἐκδηλώνεται ἡ πονεμένη ψυχή. Δὲν λέγω αὐτὰ ἀπὸ ἔχθραν, B ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ ψυχικὴν στοργήν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ περιορίσω ὀλίγον τὴν αὐστηρότητα, διότι ἠμπόδισα τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κακοῦ, θέλω νὰ σᾶς ὁδηγήσω εἰς αἰσιοδοξίαν, ὥστε νὰ μὴ ἀπελπισθῆτε, οὔτε νὰ ἀποκάμετε, διότι δὲν συμβαίνει ἐδῶ ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Ἐκεῖ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν κανεὶς καταπέση ἀπὸ τὸν πλοῦτον εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, νὰ ἀποκατασταθῆ καὶ πάλιν εὐθὺς ἀμέσως. Ἐδῶ ὅμως μὲ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν θέλωμεν μόνον νὰ καταδικάσωμεν τὰ ὅσα ἤδη ἔχομεν πράξει καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου νὰ σταματήσωμεν τὴν νωθρότητά μας, δυνάμεθα ταχέως νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν προηγουμένην κατάστασιν τοῦ πνευματικοῦ πλούτου. C Διότι τοιοῦτος εἶναι ὁ Κύριός μας καὶ τόσον μεγαλόψυχος καὶ μεγαλόδωρος. Καὶ διὰ τοῦ προφήτου λέγει: «Δὲν θέλω ἀσφαλῶς τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἕως ὅτου ἐπιστρέ-

ψη καὶ ζήση».[4]

Γνωρίζω, ὅτι ὡς εὐγνώμονες ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνεσθε τὰ σφάλματά σας καὶ δὲν εἶναι μικρὸς δρόμος διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἀρετὴν ἡ ἐπίγνωσις τοῦ μεγέθους τῶν ἁμαρτιῶν. Ἀλλὰ ἂς μὴ μοῦ παρουσιάση κανεὶς τοὺς λόγους τῆς διαβολικῆς ἐκείνης ἀπάτης ἐρωτῶν: Τί ἁμάρτημα εἶναι νὰ ἴδη κανεὶς τοὺς ἵππους νὰ τρέχουν; Διότι, ἂν θελήσης μὲ σύνεσιν νὰ μάθης ὅσα γενικῶς ἐκεῖ συμβαίνουν, θὰ εὕρης τὰ πάντα πλήρη σατανικῆς ἐνεργείας. Δὲν συμβαίνει νὰ ἴδη κανεὶς μόνον τοὺς ἵππους νὰ τρέχουν, D ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούση καὶ κραυγὰς καὶ βλασφημίας καὶ πολλοὺς ἀπρεπεῖς λόγους καὶ νὰ ἴδη ἐπίσης νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ μέσον ἑταῖραι γυναῖκες καὶ νέοι νὰ παραδίδωνται εἰς τὴν τρυφερότητα τῶν γυναικῶν.

Ἢ νομίζεις, ὅτι αὐτὰ εἶναι ὀλίγα διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς ψυχῆς; Διότι, ἐὰν αἱ τυχαῖαι συναντήσεις πολλάκις νικοῦν καὶ καταβάλλουν τὸν ἄνθρωπον καὶ ὁδηγοῦν συνήθως αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἄγρυπνον τὴν προσοχήν του εἰς τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς, τί εἶναι φυσικὸν νὰ πάθουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς τὸν ἱππόδρομον δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν καὶ τροφοδοτοῦν τοὺς ὀφθαλμούς των μὲ τὰ παράνομα θεάματα καὶ ἐπιστρέφουν ἀπὸ ἐκεῖ τέλειοι μοιχοί;

E Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ φιλεύσπλαγχνος Κύριός μας γνωρίζει τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπηρεάζεται ὁ χαρακτήρ μας καὶ τὴν δολιότητα καὶ πανουργίαν τοῦ διαβόλου, ὠχύρωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τὸ κακὸν περιβάλλον καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ καταστήση ἡμᾶς ἀχειρώτους εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου, ἐνομοθέτησε τὰ ἑξῆς: «Κάθε ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος βλέπει γυναῖκα καὶ τὴν ἐπιθυμεῖ διέπραξε μὲ αὐτὴν μοιχείαν ἐντὸς τῆς καρδίας του»[5] καὶ ὀνομάζει πλήρη μοιχείαν τὴν μετὰ ἁμαρτωλοῦ περιεργείας θέαν τῆς γυναικός.

42 A Μὴ μοῦ εἴπης λοιπὸν ποία βλάβη προέρχεται ἀπὸ τὴν παραμονὴν εἰς τὸν ἱππόδρομον, διότι καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἵππων εἶναι ἱκανὸς νὰ παρασύρη τὴν ψυχὴν εἰς καταστροφήν. Διότι, ὅταν σπαταλῶμεν τὸν χρόνον μας εἰς ἀνωφελεῖς ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον δὲν ὠφελοῦν τὴν ψυχήν μας, ἀλλὰ καὶ βλάπτουν αὐτήν, καὶ ὅταν διαπληκτιζώμεθα καὶ ὅταν λέγωμεν ἀναρί-

4. Ἰεζ. 18, 23.
5. Ματθ. 5, 28.

θυμητα ἐπιτρεπτὰ καὶ ἀνεπίτρεπτα, ποίας συγγνώμης θὰ τύχωμεν καὶ ποίαν ἀπολογίαν θὰ κάμωμεν;

Καὶ ἐδῶ, ἐὰν ὀλίγον παρατείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, πολλοὶ στενοχωροῦνται καὶ γίνονται σκυθρωποὶ καὶ προφασίζονται ἀδυναμίαν καὶ κόπον τοῦ σώματος B καὶ αὐτὰ συμβαίνουν εἰς τὸν θαυμαστὸν αὐτὸν οἶκον, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ παρηγορῇ. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνοχληθῇ κανεὶς οὔτε ἀπὸ παγετὸν οὔτε ἀπὸ ὁρμητικὴν βροχήν, οὔτε ἀπὸ σφοδροὺς ἀνέμους. Ἐκεῖ δέ, ὅταν ἐκσπᾷ ἡ καταρρακτώδης βροχὴ καὶ ὅταν πνέουν ἄνεμοι σφοδροὶ καὶ ὅταν ἄλλοτε ὁ ἥλιος ἐκπέμπῃ θερμὰς ἀκτῖνας, διέρχονται ὄχι μόνον μίαν καὶ δύο ὥρας, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡμέρας. Οὔτε ὁ γέρων σέβεται τὰ ἄσπρα μαλλιά του, οὔτε ὁ νέος ἐντρέπεται νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ παρορμήματα τοῦ γέροντος.

Ἀλλὰ εἶναι τόσον μεγάλη ἡ ἀπάτη, ὥστε μὲ εὐχαρίστησιν νὰ δέχωνται τὸ δόλωμα αὐτὸ τῶν ψυχῶν καὶ νὰ μὴ ἀντιλαμβάνωνται τὸ βραχυχρόνιον καὶ ἐφήμερον τῆς ἐπιβλαβοῦς ἱκανοποιήσεως C καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ὀδύνης καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως. Βλέπω τὰ πρόσωπα μερικῶν καὶ ἀντιλαμβάνομαι τὴν ψυχικήν των κατάστασιν, καθὼς καὶ πόσον τώρα αὐτοὶ μετανοοῦν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑποπέσετε πάλιν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθετε ὕστερα ἀπὸ τὰς τόσας συμβουλάς μας εἰς σατανικὰς συγκεντρώσεις, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ διακηρύξετε τὴν μετάνοιάν σας ἐνώπιον ὅλων. Διότι δὲν πρέπει πάντοτε νὰ θέτωμεν εἰς τὰς πληγὰς ἀνώδυνα φάρμακα, ἀλλὰ ὅταν αὐταὶ δὲν ὑποχωροῦν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ χρησιμοποιῶμεν καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα στύφουν καὶ πονοῦν, διὰ νὰ ἐπέλθῃ ταχεία ἀνάρρωσις.

3. D Ἂς γνωρίζουν λοιπὸν ὅλοι γενικῶς οἱ ὑπεύθυνοι δι' ἀδικήματα, ὅτι ἐὰν καὶ μετὰ τὴν παραίνεσίν μας αὐτὴν ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιμένουν μὲ τὴν αὐτὴν νωθρότητα, δὲν θὰ τοὺς ἀνεχθῶμεν, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντες τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας μὲ πολλὴν αὐστηρότητα θὰ τοὺς διδάξωμεν νὰ μὴ διαπράττουν τοιαῦτα σφάλματα οὔτε νὰ ἀκούουν τοὺς θείους λόγους μὲ τόσην περιφρόνησιν. Καὶ δὲν λέγω αὐτὰ δι' ὅλους ὅσοι ἔχουν ἐδῶ συγκεντρωθῇ, ἀλλὰ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἔνοχοι δι' ὅσα λέγονται.

Διότι ὁ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους· ὁ καθεὶς ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς ἂς δεχθῇ τὸ κατάλληλον φάρμακον. E Ὁ μὲν ἔνοχος δι' ἁμαρτίας ἂς δεχθῇ τὸ φάρμακον, ὥστε μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου νὰ περιορίσῃ τὴν ἀμέλειαν καὶ

νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτῶν νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσφαλμένα. Καὶ ὅποιος δὲν εὐθύνεται δι' ἁμαρτήματα, ἂς γίνῃ περισσότερον ἀσφαλής, διὰ νὰ μὴ ὑποδουλωθῇ εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ μὴ γίνῃ ποτὲ ἔνοχος.

Ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς πείσωμεν μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ἀπεφασίσαμεν νὰ εἴπωμεν αὐτά, διότι πονεῖ ἡ ψυχή μας διὰ σᾶς ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν καὶ μέγα ἐνδιαφέρον καὶ διότι φοβούμεθα πολὺ διὰ τὴν σωτηρίαν σας, ἐμπρὸς πάλιν μὲ χρηστὰς ἐλπίδας ἂς παραθέσωμεν ἐνώπιόν σας τὴν συνήθη διδασκαλίαν, προσπαθοῦντες νὰ ἐκδηλώσωμεν τὴν πατρικὴν στοργήν, τὴν ὁποίαν τρέφομεν πρὸς σᾶς. 49 A Ἐμπρός, παρακαλῶ, προσέχετε πολὺ τὰ λεγόμενα, διὰ νὰ ἀποκομίσετε μεγαλυτέραν ὠφέλειαν καὶ ἔτσι νὰ ἐπανέλθετε εἰς τὰς οἰκίας σας. Εἶναι ἀναγκαῖον λοιπὸν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσθησαν νὰ σᾶς ἀναφέρω: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, νὰ γίνουν φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ διὰ νὰ φωτίζουν εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ διαχωρίζουν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν νύκτα· νὰ χρησιμεύουν ὡς σημεῖα [διὰ νὰ καθορίζουν] τὰς ἐποχάς, τὰς ἡμέρας καὶ τὰ ἔτη· καὶ νὰ εἶναι οἱ φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ διὰ νὰ ρίπτουν φῶς ἐπὶ τῆς γῆς». Καὶ ἔγινεν ὅπως εἶπεν.

B Ἀφοῦ λοιπὸν χθὲς μᾶς ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, πῶς ὁ δημιουργὸς ἐκόσμησε τὴν ἀδιαμόρφωτον γῆν μὲ χόρτα καὶ μὲ ποικίλα ἄνθη καὶ μὲ τὴν βλάστησιν τῶν σπόρων, μετέφερε πάλιν σήμερον τὸν λόγον εἰς τὸν διάκοσμον τοῦ οὐρανοῦ. Ὅπως λοιπὸν ἡ γῆ στολίζεται μὲ ὅσα ἐξ αὐτῆς προέρχονται, τοιουτοτρόπως τὸν οὐρανὸν τὸν ὁποῖον βλέπομεν κατέστησεν ὡραιότερον καὶ λαμπρότερον, ἀφοῦ ἐτοποθέτησεν εἰς αὐτὸν τὴν ποικιλίαν τῶν ἀστέρων καὶ ἐδημιούργησε τοὺς δύο μεγάλους φωστῆρας, δηλαδὴ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην. «Καὶ ἐδημιούργησε, λέγει, ὁ Θεός, τοὺς δύο μεγάλους φωστῆρας· τὸν μὲν μεγαλύτερον διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τῆς ἡμέρας, C τὸν δὲ μικρότερον διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τῆς νυκτός· ἐδημιούργησεν ἐπίσης καὶ τοὺς ἀστέρας».[6]

Εἶδες τὴν σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον ἕνα λόγον καὶ ἐδημιουργήθη τὸ θαυμαστὸν τοῦτο στοιχεῖον, δηλαδὴ ὁ ἥλιος. Τοῦτον ὀνομάζει μεγάλον φωστῆρα καὶ λέγει, ὅτι αὐτὸς ἔγινε διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τῆς ἡμέρας, διότι

6. Γέν. 1, 16.

καθιστᾶ τὴν ἡμέραν ὡραιοτέραν· καθὼς ἐκπέμπει τὰς λαμπερὰς ἀκτίνας του ὡσὰν μαρμαρυγὰς παρουσιάζει καθημερινῶς τὴν μεγάλην του ὡραιότητα καὶ προβάλλει κατὰ τὴν χαραυγὴν καὶ ἐξυπνᾶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ νὰ ἀρχίση τὴν ἐργασίαν του.

Τὸ κάλλος αὐτοῦ παρουσιάζων ὁ μακάριος προφήτης λέγει D «ὁμοιάζει μὲ νυμφίον ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸν νυμφικόν του θάλαμον καὶ ὡς ἀνὴρ ἰσχυρὸς τρέχει μετὰ χαρᾶς τὴν πορείαν του. Ἡ ἀνατολή του εἰς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ δύσις εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον καὶ τίποτε δὲν κρύπτεται ἀπὸ τὴν θερμότητά του».[7]

Βλέπεις, πῶς μᾶς ἐπαρουσίασε τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ἐνεργείας; Μὲ τὸ νὰ λέγη, ὅτι ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τοῦ οὐρανοῦ ἀνατέλλει καὶ εἰς τὸ ἄλλο δύει, μᾶς ἐδήλωσε, ὅτι κατὰ μίαν στιγμὴν χρόνου διατρέχει ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς στέλνει εἰς τὰ πέρατα αὐτῆς τὰς ἀκτῖνας του, καὶ παρέχει μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι δὲν θερμαίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ ξηραίνει. Καὶ δὲν ξηραίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ καίει. Πολλὰς καὶ διαφόρους ἀκόμη ὠφελείας μᾶς παρέχει E καὶ μεγάλος εἶναι ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὸ στοιχεῖον αὐτὸ τῆς φύσεως καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὁμιλήση ἐπαξίως περὶ τῆς μεγάλης σημασίας αὐτοῦ.

Λέγω αὐτὰ καὶ τονίζω κατὰ τὴν ὁμιλίαν μου τὸ στοιχεῖον τοῦ διὰ νὰ μὴ σταματήσης, ἀγαπητέ μου, μέχρις αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ προχωρήσης καὶ νὰ μεταφέρης τὸν θαυμασμὸν εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ στοιχείου τούτου. Διότι ὅσον περισσότερον μεγάλο ἐμφανίζεται τὸ στοιχεῖον αὐτό, τόσον μεγαλύτερον παρουσιάζεται τὸ θαῦμα τοῦ Δημιουργοῦ.

4. Οἱ ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι ἐθαύμασαν καὶ κατεπλάγησαν ἀπὸ τὸ στοιχεῖον αὐτό, 44 A δὲν κατώρθωσαν νὰ συλλάβουν διὰ μέσου τοῦ δημιουργήματος τὸν δημιουργὸν καὶ νὰ ἐξυμνήσουν αὐτόν, ἀλλὰ παρέμειναν εἰς τὸ στοιχεῖον αὐτὸ καὶ τὸ ἐθεοποίησαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λέγει: «Ἐσεβάσθησαν δὲ καὶ ἐλάτρευσαν τὴν κτίσιν, ἀντὶ τοῦ δημιουργοῦ».[8]

Ποίαν μεγαλυτέραν ἀνοησίαν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκδηλώσουν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του, ἀλλὰ ἐπλανήθη-

7. Ψαλμ. 18, 6-7.
8. Ρωμ. 1, 25.

σαν τόσον μεγάλην πλάνην, ὥστε νὰ ἀναγάγουν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν πρὸς τὸν δημιουργὸν τὸ κτίσμα καὶ τὸ δημιούργημά του. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, ἡ ὁποία ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ροπὴν τῶν ἀμελῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν πλάνην, μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ ἥλιος ἔγινε μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας, δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ τὴν βλάστησιν ἐκ τῆς γῆς ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν φυτῶν καὶ μετὰ τὴν διακόσμησιν αὐτῆς. B Τοιουτοτρόπως δὲν δύναται κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῆ ὕστερα ἀπὸ αὐτά, ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκόψη ἡ βλάστησις τῆς γῆς ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου. Διὰ τοῦτο σοῦ παρουσιάζει ὅλα γενικῶς τέλεια πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἡλίου, διὰ νὰ μὴ ἀποδίδης τὴν εὐδοκίμησιν τῶν καρπῶν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς εἶπεν: «Νὰ βλαστήση ἡ γῆ χλωρὸν χόρτον».

Ἐὰν ἔλεγον, ὅτι εἰς τὴν ὡρίμανσιν τῶν καρπῶν συντελεῖ κάπως καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἡλίου, δὲν θὰ εἶχα ἀντίρρησιν οὔτε ἐγώ. C Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγω, ὅτι ὁ γεωργὸς βοηθεῖ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, δὲν ἀποδίδω τὸ πᾶν εἰς τὸν γεωργόν. Ἀλλὰ ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἐπιδείξη τὰς ἱκανότητάς του ὁ γεωργὸς σχετικῶς μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἐὰν δὲν θελήση ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς μὲ τὸ πρόσταγμά του κατέστησε κατάλληλον τὴν γῆν διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν καρπῶν, νὰ κινήση αὐτὴν πρὸς εὐδοκίμησιν, οὐδὲν κέρδος προέρχεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους. Καθ' ὅμοιον τρόπον λοιπὸν ἰσχυρίζομαι, ὅτι καὶ ἂν μαζὶ μὲ τὸν γεωργὸν ἐπιδράσουν ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ οἱ κατάλληλοι ἄνεμοι, οὔτε καὶ τότε θὰ προκύψη μεγαλυτέρα ὠφέλεια, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν βοηθήση. Ὅταν ἐκείνη ἡ κραταιὰ χεὶρ θέλη καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν στοιχείων τῆς φύσεως θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη. D

Ἔχοντες λοιπὸν σαφῆ γνῶσιν αὐτῶν κλείετε τὰ στόματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θέλουν ἀκόμη νὰ πλανῶνται καὶ μὴ ἐπιτρέπετε νὰ ἀπονέμεται ὁ σεβασμὸς τοῦ Δημιουργοῦ πρὸς τὰ κτίσματά του. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἁγία Γραφὴ μᾶς παρουσιάζει ὄχι μόνον τὴν ὡραιότητα καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν χρησιμότητα τοῦ ἡλίου μὲ τὸ νὰ λέγη: «ὡς γαμβρὸς καὶ ὡς γίγας σκιρτῶν ἐκ χαρᾶς θὰ διανύση τὴν πορείαν του», ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν μηδαμινότητα.

Ἄκουσε λοιπὸν καὶ ἀλλοῦ τί λέγει ἡ Ἁγία Γραφή: «Τί ὑπάρχει φωτεινότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; καὶ τοῦτο χάνεται».[9] Μὴ σὲ ἐξαπατᾶ τὸ θέαμα. Διότι, ἂν θελήση ὁ Δη-

9. Σοφ. Σειρ. 17, 31.

μιουργός νά προστάξη, χάνεται ὡσάν νά μή εἶχε γίνει ποτέ. Ἐάν ἀντελαμβάνοντο αὐτά οἱ Ἐθνικοί, δέν θά διέπραττον τόσον μεγάλα σφάλματα· θά ἐγνώριζον καλῶς, E ὅτι πρέπει διά μέσου τῆς θεωρίας τῶν δημιουργημάτων νά ἀνατρέξουν πρός τόν Δημιουργόν. Διά τοῦτο τήν τετάρτην ἡμέραν ἐδημιούργησε τόν ἥλιον, διά νά μή πιστεύης δηλαδή, ὅτι αὐτός εἰσάγει τήν ἡμέραν. Αὐτό τό ὁποῖον εἴπομεν περί τῶν σπόρων, θά ἐπαναλάβωμεν καί περί τῆς ἡμέρας, ὅτι δηλαδή συνεπληρώθησαν τρεῖς ἡμέραι πρό τῆς δημιουργίας αὐτοῦ.[10]

Ἠθέλησεν ὁ Θεός μέ τό στοιχεῖον αὐτό νά καταστήση λαμπρότερον τό φῶς τῆς ἡμέρας. 45 A Τό αὐτό ἠμποροῦμεν νά ἐπαναλάβωμεν καί διά τόν μικρότερον ἀστέρα, τήν σελήνην. Εἶχον γίνει πρό τῆς δημιουργίας αὐτῆς τρεῖς νύκτες. Ὅμως καί ἡ σελήνη, ἀπό τότε πού ἔγινε, παρέχει τήν χρησιμότητά της μέ τό νά ἀραιώνη τό σκότος τῆς νυκτός καί νά κάμνη σχεδόν ὅσα καί ὁ ἥλιος πρός τά ὑπόλοιπα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Καί ὁ ἥλιος ἔχει ὁρισθῆ νά ἐξουσιάζη τῆς ἡμέρας, ἡ δέ σελήνη νά ἐξουσιάζη τῆς νυκτός. Τί σημαίνει νά ἐξουσιάζη τῆς ἡμέρας καί νά ἐξουσιάζη τῆς νυκτός; Τήν ἐξουσίαν, λέγει, ἀνέλαβεν ὁ μέν ἥλιος τῆς ἡμέρας, ἡ δέ σελήνη τῆς νυκτός, ἐκεῖνος μέν διά νά κάμνη τήν ἡμέραν λαμπροτέραν διά τῶν ἀκτίνων του, ἐκείνη δέ νά διασκορπίζη τό σκότος B καί μέ τόν φωτισμόν της νά διευκολύνη τούς ἀνθρώπους νά ἐκτελοῦν τάς ἐργασίας των. Διότι τότε καί ὁ ὁδοιπόρος μέ θάρρος βαδίζει τόν δρόμον του καί ὁ ναύτης κατευθύνει τό πλοῖον καί διασχίζει τά πελάγη καί ὁ καθείς ἐκ τῶν ἐπαγγελματιῶν χωρίς φόβον ἐπιδίδεται εἰς τήν ἐργασίαν του.

Κατόπιν, ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τήν χρησιμότητα τῶν ἀστέρων αὐτῶν, δηλαδή τοῦ ἡλίου καί τῆς σελήνης, λέγει, ὅτι ἐδημιούργησε καί τούς ἀστέρας: «Ἐτοποθέτησε αὐτούς ὁ Θεός εἰς τόν οὐράνιον θόλον, διά νά φωτίζουν τήν γῆν καί νά εἶναι κυρίαρχοι τῆς ἡμέρας καί τῆς νυκτός καί νά διαχωρίζουν τό φῶς ἀπό τό σκότος».[11]

5. Ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι δηλώνει, πόσον μεγάλη εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ χρησιμότης αὐτῶν. Ἐτοποθέτησε, λέγει, τούς ἀστέρας εἰς τόν θόλον τοῦ οὐρανοῦ. C Τί σημαίνει, ἐτοποθέτησεν; Ὡσάν νά ἔλεγε κανείς ἐνέπηξε; Ὄχι βεβαίως. Διότι βλέπομεν αὐτούς πολλάκις νά διατρέχουν ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ μεγάλα διαστήματα καί ποτέ νά μή ἵστανται ἀκίνητοι εἰς ἕνα τόπον, ἀλλά νά ὁλοκληρώνουν τήν πορείαν, τήν ὁποίαν ὥρισεν ὁ Θεός νά διανύουν.

10. Ἡ λέξις ἡμέρα κατά τήν Ἁγίαν Γραφήν δέν ἀντιπροσωπεύει χρονικόν διάστημα 24 ὡρῶν ὑπό τήν σημερινήν ἔννοιαν, ἀλλ' ἀπεριόριστον χρονικόν διάστημα.

11. Γέν. 1, 17-18.

Τί λοιπόν σημαίνει ἐτοποθέτησε; Τοῦτο σημαίνει, ἐπρόσταξε νά εὑρίσκωνται αὐτοί εἰς τόν οὐρανόν. Καί εἶναι δυνατόν νά ἴδη κανείς, ἀναγινώσκων τήν Γραφήν, ὅτι καί ἀλλοῦ αὐτή λέγει, ὅτι ἐτοποθέτησε τόν Ἀδάμ εἰς τόν Παράδεισον, ὄχι ὑπό τήν ἔννοιαν ὅτι ἐνέπηξεν αὐτόν εἰς τόν Παράδεισον, ἀλλά ὑπό τήν ἔννοιαν ὅτι ἐπρόσταξε νά μένη αὐτός εἰς τόν Παράδεισον».[12]

D Κατά τόν αὐτόν λοιπόν τρόπον δυνάμεθα νά εἴπωμεν καί περί τῶν ἀστέρων, ὅτι ἐπρόσταξε νά ἵστανται αὐτοί εἰς τόν θόλον τοῦ οὐρανοῦ καί νά ἐκπέμπουν τό φῶς των εἰς τήν γῆν. Σκέψου, ἀγαπητέ μου, πόσον δέν θά ἦτο περισσότερον εὐχάριστον ἀπό τά λειβάδια καί τούς κήπους νά ἴδης τόν οὐρανόν, ὁ ὁποῖος κατάσπαρτος μέ ἄστρα διακοσμεῖται μέ τήν ποικιλίαν αὐτῶν, ὡς λειμών ἀνθέων καί διαχέει ἄπλετον τό φῶς εἰς τήν γῆν;

Δι' αὐτόν τόν σκοπόν ἐτοποθετήθησαν οἱ ἀστέρες, διά νά φωτίζουν τήν γῆν καί νά ἐξουσιάζουν τῆς ἡμέρας καί τῆς νυκτός, τό ὁποῖον γενικῶς ἐλέχθη καί περί τῶν μεγάλων φωστήρων. Ἀφοῦ λοιπόν μᾶς ἐδίδαξε τήν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων καί τῶν ἄλλων ἀστέρων, E περί ὅλων γενικῶς λέγει: «νά ἐξουσιάζουν τῆς ἡμέρας καί τῆς νυκτός καί νά διαχωρίζουν τό φῶς ἀπό τό σκότος».

Διότι ὅπως ἀκριβῶς δέν εἶναι δυνατόν νά ἴδη κανείς κατά τήν ἡμέραν ἀστέρας νά πλανῶνται εἰς τόν οὐρανόν (διότι τό φῶς τοῦ ἡλίου μέ τήν πολλήν λάμψιν καλύπτει τό φῶς ἐκείνων), τοιουτοτρόπως οὔτε ὁ ἥλιος εἶναι δυνατόν νά φανῆ κατά τήν νύκτα, διότι ἀρκεῖ ἡ σελήνη μέ τό φῶς της νά φωτίζη τά σκότη τῆς νυκτός. Ἀλλά κάθε στοιχεῖον ἐξ αὐτῶν 46 A παραμένει μέσα εἰς τά ὅριά του καί οὐδέποτε ὑπερβαίνει τά μέτρα του, διαφυλάσσει δέ τήν τάξιν τοῦ Δημιουργοῦ καί ἐκπληροῖ τόν προορισμόν του. Ποῖος ἠμπορεῖ νά ἀναφέρη τάς ὑπολοίπους ὠφελείας, τάς ὁποίας παρέχει εἰς τούς ἀνθρώπους ἡ χρησιμότης τῶν φωστήρων αὐτῶν καί τῶν ἀστέρων; Νά εἶναι, λέγει, σημεῖα πρός καθορισμόν τῶν ἐποχῶν, τῶν ἡμερῶν καί τῶν ἐτῶν. Τί σημαίνει, σημεῖα, ἐποχαί, ἡμέραι καί ἔτη; Θέλει ἡ Ἁγία Γραφή νά μᾶς διδάξη, ὅτι ἡ πορεία αὐτῶν μᾶς χαρίζει τήν γνῶσιν πρός καθορισμόν τῶν ἐποχῶν καί διά τῆς ἐναλ-

12. Γέν. 2, 8.

λαγῆς τῶν περιστροφῶν των τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν, τὴν πορείαν τοῦ ἔτους καὶ ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ὅλα γενικῶς.

B Διότι καὶ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου παρακολουθῶν τὰς τροχιὰς αὐτῶν καὶ προσέχων τὸν οὐρανὸν καὶ γνωρίζων ἀκριβῶς ὅλα αὐτά, ἀρχίζει τὸν ἀπόπλουν καὶ διασχίζει τὰ πελάγη καὶ πολλάκις, μολονότι ἡ νύκτα εἶναι πολὺ σκοτεινή, δύναται ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τῶν ἄστρων νὰ κατευθύνῃ τὸ πλοῖον καὶ νὰ χαρίσῃ τὴν σωτηρίαν εἰς τοὺς πλέοντας διὰ τῆς τέχνης του. Καὶ ὁ γεωργὸς ἀπέκτησεν ἐμπειρίαν ἀπὸ ἐδῶ καὶ γνωρίζει, πότε πρέπει νὰ ρίψῃ τὸν σπόρον εἰς τὴν γῆν, πότε νὰ σκάψῃ καὶ νὰ ὀργώσῃ αὐτὴν καὶ πότε νὰ ἀκονίσῃ τὰ δρεπάνια καὶ νὰ θερίσῃ τοὺς καρπούς.

C Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν μας δὲν προσφέρει ὀλίγα ἡ γνῶσις τῶν ἐποχῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν καὶ ἡ ἀνακύκλησις τῶν ἐτῶν. Δύναται νὰ ἀποκομίσῃ κανεὶς μεγάλας ὠφελείας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ αὐτὰ τὰ δημιουργήματα καὶ τὰς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ μὲ ἀκρίβειαν νὰ ἀπαριθμήσῃ. Διὰ τοῦτο πρέπει, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν ὀλίγα στοιχεῖα τῆς φύσεως, νὰ ἀντιληφθῶμεν πόσον μεγάλη εἶναι ἡ σημασία αὐτῶν καὶ ἀφοῦ θαυμάσωμεν τὰ δημιουργήματα, νὰ προσκυνῶμεν τὸν Δημιουργόν των καὶ νὰ ἀνυμνοῦμεν καὶ νὰ ἐκπλησσώμεθα διὰ τὴν ἀπερίγραπτον ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τὸν ἄνθρωπον. D Διότι ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἐδημιούργησε διὰ κανένα ἄλλον, παρὰ μόνον διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔχει σκοπὸν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον νὰ τὸν καταστήσῃ κύριον ὅλων τῶν δημιουργημάτων του, ὡς βασιλέα καὶ ἄρχοντα αὐτῶν.

Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, λέγει, ὅτι ἦτο ὡραῖον. Βλέπεις πῶς καθημερινῶς ἡ Ἁγία Γραφὴ παρουσιάζει τὸν Θεὸν νὰ εὐχαριστῆται μὲ τὰ δημιουργήματά του, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ κάθε ἀφορμὴν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τολμοῦν νὰ βλέπουν ἀτελείας εἰς αὐτά; Ὅτι δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐπισημαίνει κάθε στοιχεῖον τῆς δημιουργίας ἡ Ἁγία Γραφή, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν συνέχειαν αὐτῆς. Διότι ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἴπῃ ἔπειτα ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα, ὅτι ὅλα ὅσα ἐδημιούργησεν ἦσαν πολὺ ὡραῖα. Ἀλλὰ ἐπειδὴ γνωρίζει τὴν ὑπερβολικὴν ἀδυναμίαν τῶν σκέψεών μας, ἀναφέρει αὐτὰ ἕνα - ἕνα διδάσκουσα συγχρόνως ἡμᾶς, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἔγιναν μὲ τὴν ἄπειρον σοφίαν E καὶ τὴν ἀνέκφραστον καλωσύνην τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἔγινε, λέγει, βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη». Ὅταν λοιπὸν ὡλοκλήρωσε τὴν διακόσμησιν τοῦ οὐ-

ρανοῦ, μὲ τὸ νὰ διακοσμήσῃ αὐτὸν μὲ ἄστρα καὶ νὰ δημιουργήσῃ τοὺς δύο μεγάλους φωστῆρας, ἔθεσε τέλος εἰς τὴν ἡμέραν καὶ εἶπεν: «Ἔγινε βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη». Σκέψου, ὅτι καθημερινῶς ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτὰ λόγια. 47 A διότι ἐπιθυμεῖ μὲ τὴν πυκνότητα τῆς διδασκαλίας νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν νοῦν μας τὰς θείας ἀληθείας.

δ. Ὅλα αὐτὰ λοιπόν, ἀφοῦ ἐγχαράξωμεν εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μας καὶ ἀπωθήσωμεν κάθε ἀμέλειαν, ἂς κατέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν καὶ ἂς διδάσκωμεν μὲ κάθε πραότητα, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην τῶν Ἐθνικῶν, νὰ μὴ συγχέουν τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας οὔτε, ἐγκαταλείποντες τὸν Δημιουργόν, νὰ προσκυνοῦν τὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν γίνει διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ὠφέλειάν μας.

Καὶ ἂν οἱ Ἐθνικοὶ πολλάκις κόπτωνται, μὲ καθαρὰν τὴν φωνὴν τονίζω, B ὅτι ὅλα γενικῶς αὐτὰ ἔγιναν χάριν τοῦ ἀνθρώπου, διότι ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἀνενδεής, δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκην αὐτῶν· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς ἔκαμεν ὅλα αὐτά, καθιστῶν φανερόν, πόσον τιμᾷ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ διὰ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν λατρείαν, ἀφοῦ δι' αὐτῶν πρὸς τοῦτο ὁδηγηθῶμεν.

Πόσον ἀνόητος δὲν θὰ ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤθελε προσκρούσει εἰς τὴν ὡραιότητα τῆς κτίσεως καὶ ἤθελε μείνει πλησίον αὐτῆς καὶ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ὑψώσῃ τὰ βλέμματα τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κτίστην καὶ νὰ πεισθῇ διὰ τοῦ θείου Παύλου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «Ἀπὸ τότε ποὺ ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, αἱ ἀόρατοι ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ βλέπονται καθαρά».[18]

C Τί λέγεις, ἄνθρωπε, ἀφοῦ εἶδες τὸν οὐρανόν, θαυμάζεις τὴν ὡραιότητα αὐτοῦ, τὴν ποικιλίαν τῶν ἀστέρων, τὴν ὑπερβολικὴν λαμπρότητα; Μὴ σταματᾷς μέχρις αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀνατείνῃς τὴν σκέψιν σου πρὸς τὸν δημιουργὸν αὐτῶν. Σὲ ἐκπλήσσει πάλιν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ ὅταν βλέπῃς ὅτι ἡ χρησιμότης του εἶναι μεγάλη, θαυμάζεις αὐτὸν καὶ ὅταν πάλιν βλέπῃς τὰς ἀκτῖνας του νὰ φωτίζουν τὸ πρόσωπόν σου, θαυμάζεις τὴν ὡραιότητα τοῦ στοιχείου τούτου; Ἀλλ' οὔτε μέχρις ἐδῶ νὰ σταματήσῃς. Σκέψου, ὅτι, ἐὰν τὸ δημιούργημα εἶναι τόσον θαυμαστὸν καὶ παράδοξον καὶ ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν, εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ εἶναι μικρᾶς ἀξίας ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ ἕνα μόνον λόγον του καὶ ἐντολὴν ἐδημιούργησεν αὐτό;

18. Ρωμ. 1, 20.

D Τὸ ἴδιον πρᾶγμα ἀναλογίσου καὶ διὰ τὴν γῆν. Ὅταν βλέπῃς αὐτὴν νὰ διακοσμῆται μὲ ἄνθη ὡσὰν φόρεμα κεντημένον μὲ ποικίλα χρώματα, ἐνῷ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς ἁπλώνεται ἡ βλάστησις τῶν φυτῶν, μὴ σκεφθῇς, ὅτι αὐτὰ γεννῶνται μὲ τὴν δύναμιν τῆς γῆς, οὔτε μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης. Ἀλλὰ μὲ εὐλάβειαν ἀναλογίσου, ὅτι καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας αὐτῶν εἶπεν μόνον «νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χλωρὸν χόρτον» καὶ εὐθὺς ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἔγινε λαμπρά.

Ἐὰν καθημερινῶς αὐτὰ ἀνακινῶμεν εἰς τὸν νοῦν μας καὶ οἱ ἴδιοι θὰ εἴμεθα εὐλαβεῖς E καὶ εἰς τὸν Κύριον θὰ ἀναπέμψωμεν τὴν πρέπουσαν ἢ ὀρθότερον τὴν κατὰ τὴν δύναμίν μας δοξολογίαν. Καὶ θὰ δοξάσωμεν αὐτὸν ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀρίστης συμπεριφορᾶς μας, ἐὰν δὲν ὑποπέσωμεν πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα. Ἀλλὰ ἐὰν ἀποφασιστικῶς ἀπωθήσωμεν τοὺς πειρασμοὺς τοῦ διαβόλου, μετὰ ταῦτα μὲ τὴν προσοχήν, τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν συνεχῆ ἐξομολόγησιν θὰ ἀποσπάσωμεν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἀρκετὸν εἶναι διὰ τὸν Θεὸν λόγῳ τῆς μεγάλης του ἀγάπης νὰ ἀπομακρυνθῶμεν μόνον ἀπὸ τὴν κακίαν. 48 A Διότι, ἐὰν προτιμήσωμεν αὐτό, μὲ εὐκολίαν θὰ κινηθῶμεν πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἀγαθῶν ἔργων. Μὴ λοιπόν, σᾶς παρακαλῶ, ἐμφανισθῇ κανεὶς εἰς τοὺς ἱπποδρόμους, οὔτε νὰ σπαταλᾷ κανεὶς τὸν χρόνον εἰς ἀσκόπους συγκεντρώσεις. Ἂς μὴ ἐπιδίδεται κανεὶς εἰς τοὺς κύβους (=τάβλι) καὶ εἰς τὴν κραυγήν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς αἰσχρὰς ἐνεργείας. Ποία ἡ ὠφέλεια τῆς νηστείας, εἰπέ μου, ὅταν διέρχεσαι μὲν τὴν ἡμέραν νηστεύων, παραδίδεσαι δὲ εἰς τοὺς κύβους καὶ εἰς τὰς ἐπιβλαβεῖς φλυαρίας καὶ σπαταλᾷς πολλάκις ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς ἐπιορκίας καὶ βλασφημίας; Σᾶς παρακαλῶ, ἂς μὴ εἴμεθα τόσον ἀμελεῖς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ διαρκῶς ἡ συζήτησις νὰ στρέφεται μᾶλλον πρὸς τὰ πνευματικά μας ζητήματα. B Ἔχων κανεὶς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἀνὰ χεῖρας καὶ ἀφοῦ προσκαλέσῃ τὸν συνάνθρωπόν του, ἂς διαποτίζῃ μὲ τοὺς θείους λόγους καὶ τὸν ἰδικόν του νοῦν καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν συναναστρέφονται. Τοιουτοτρόπως θὰ ἠμπορέσωμεν, νὰ ἀποφύγωμεν τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου καὶ νὰ ἀποκομίσωμεν ἀπὸ τὴν νηστείαν μεγάλα ἀγαθὰ καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος καὶ εὐσπλαγχνίας τοῦ Μονογενοῦς Αὐτοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Ὁποίου καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒΔΟΜΗ

C ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ· ΝΑ ΕΞΑΓΑΓΟΥΝ ΤΑ ΥΔΑΤΑ ΕΡΠΕΤΑ ΖΩΝΤΑ ΚΑΙ ΠΤΗΝΑ ΠΟΥ ΘΑ ΠΕΤΟΥΝ ΕΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΗΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΟΛΟΝ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ, ΚΑΙ ΕΓΙΝΕΝ ΕΤΣΙ. ΚΑΙ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΨΑΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΘΕ ΖΩΝ ΕΡΠΕΤΟΝ ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΠΑΡΗΓΑΓΕ ΤΟ ΥΔΩΡ ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΟΥ (Γέν. 1, 20).

1. Ἐπαρκῶς χθὲς ἐπετιμήσαμεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν εἰς τὰς ἱπποδρομίας, καὶ ἐπαρουσιάσαμεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῆς βλάβης, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν καὶ ὅτι τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον συνέλεξαν ἀπὸ τὴν νηστείαν διὰ μιᾶς διεσκόρπισαν D καὶ περιέπεσαν ἀπὸ τὴν μεγάλην περιουσίαν ἀποτόμως εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν.

Ἐμπρὸς λοιπὸν σήμερον ἂς χρησιμοποιήσωμεν εὐληπτότερον φάρμακον καὶ ὅπως τὰ μέλη τοῦ σώματός μας, τοιουτοτρόπως θὰ ἐπιδέσωμεν τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς των. Διότι καὶ χθὲς ἐχρησιμοποιήσαμεν δραστικώτερα φάρμακα ὄχι ἁπλῶς διὰ νὰ στενοχωρήσωμεν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ νὰ αὐξήσωμεν τὸν πόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ τὴν αὐστηρότητα νὰ ἐγγίσωμεν τὴν πληγήν. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ πατέρες ἔτσι συνηθίζουν νὰ κάμνουν. Οἱ μὲν ἰατροὶ χρησιμοποιοῦν ἀρχικῶς δραστικώτερα φάρμακα καὶ ὅταν ἀνοίξῃ ἡ πληγή, τότε προσκομίζουν φάρμακα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀπαλύνουν τὸν πόνον. E Οἱ δὲ πατέρες, ὅταν ἴδουν τὰ τέκνα των νὰ ἀτακτοῦν, χρησιμοποιοῦν ἀρχικῶς σφοδρὰς ἐπιπλήξεις, κατόπιν ὅμως συμβουλὰς καὶ παρακλήσεις. Καθ' ὅμοιον λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς. Ἐὰν χθὲς ἐχρησιμοποιήσαμεν αὐστηροτέραν γλῶσσαν, σήμερον θὰ κάμωμεν τὴν συζήτησιν περισσότερον φιλικήν, ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ θεραπεύσωμεν μέλη τοῦ σώματός μας.

49 A Διότι, ὅπως ἡ ἰδική σας πρόοδος μᾶς δημιουργεῖ περισσότερον θάρρος καὶ πνευματικός μας πλοῦτος εἶναι

νὰ σᾶς βλέπωμεν νὰ προκόπτετε εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ νὰ διαπρέπετε εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι δυνατὸν νὰ σᾶς βλάψουν, ἔτσι καὶ ὅταν σᾶς βλέπωμεν νὰ καταβάλλεσθε καὶ νὰ ὑποκύπτετε εἰς τὰς ἀπάτας τοῦ διαβόλου, βαθέως λυπούμεθα καὶ θὰ ἔλεγον, ὅτι κάποια ἐντροπὴ καταλαμβάνει τὴν ψυχήν μας, διότι κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον «τώρα πράγματι ζῶμεν, ἐὰν σεῖς στέκεσθε σταθεροὶ καὶ ἀκλόνητοι εἰς τὸν Κύριον».[1]

Ὡς τέλειοι λοιπὸν καὶ πλήρεις συνέσεως ἄνθρωποι λησμονεῖτε τὸ παρελθὸν καὶ ἐνδιαφέρεσθε διὰ τὸ μέλλον καὶ τὰς συμφωνίας, B τὰς ὁποίας ἐκάμετε μὲ τὸν Χριστόν, ἀφοῦ ἐνθυμηθῆτε, διαφυλάσσετε αὐτὰς σταθερῶς, ἀφοῦ μὲ συνετὴν σκέψιν ἀποκλείσετε κάθε εἴσοδον εἰς τὰ σχέδια τοῦ διαβόλου. Μετὰ ταῦτα μὲ τὸ ἐνδιαφέρον σας νὰ ἀποπλύνετε τὸν ῥύπον, ὁ ὁποῖος λόγῳ ῥαθυμίας ἐπεσωρεύθη ἐπάνω σας, μὲ τὸ νὰ ὑπερισχύσετε τῶν ἀσκόπων καὶ καταστρεπτικῶν συνηθειῶν καὶ νὰ σκεφθῆτε, ὅτι τὸ φοβερὸν δὲν εἶναι μόνον τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ συχνάζοντες ἐκεῖ ἐπισωρεύουν μεγάλην βλάβην εἰς τοὺς ἑαυτούς των, ἀλλὰ ὅτι γίνονται ἀφορμὴ σκανδαλισμοῦ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους.

Διότι, ὅταν ἴδουν οἱ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος καθημερινῶς προσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀκούει συνεχῶς τὰ κηρύγματα, C νὰ ἐμφανίζεται ἐκεῖ διὰ μιᾶς καὶ νὰ συμφύρεται μὲ αὐτούς, πῶς δὲν θὰ νομίσουν ψευδεῖς τὰς πεποιθήσεις μας καὶ δὲν θὰ ἔχουν δι' ὅλους τοὺς ὀπαδούς μας τὴν αὐτὴν γνώμην; Ἢ δὲν ἀκούεις τὸν θεῖον Παῦλον, ὁ ὁποῖος μὲ καθαρὰν τὴν φωνὴν παραινεῖ καὶ συμβουλεύει «μὴ γίνεσθε αἰτία πτώσεως (εἰς κανένα)».[2]

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι συμβουλεύει μόνον τοὺς ἰδικούς μας καὶ ὅσους ἔχουν ταχθῆ μαζί μας, προσέθεσε «καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας» καὶ κατόπιν ἐξηκολούθησε «καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Ἔτσι λοιπὸν δὲν ζημιώνει οὔτε βλάπτει τὴν θρησκείαν μας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους δὲν παρέχει καμμίαν ἀφορμήν. Ὅταν λοιπὸν ἴδουν μερικοὺς ἀπὸ ἡμᾶς D νὰ διαπρέπουν εἰς ἀρετὴν καὶ νὰ περιφρονοῦν τὰς κοσμικὰς φροντίδας, ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν εὐθὺς βαθέως λυποῦνται, ἄλλοι

1. Α' Θεσσαλ. 3, 8.
2. Α' Κορινθ. 10, 32.

δὲ θαυμάζουν καὶ ἐκπλήσσονται, διότι ἐνῷ εἶναι τῆς αὐτῆς μὲ ἐκείνους φύσεως, ὅμως δὲν μετέχουν ἐξ ἴσου αὐτῆς.

Ἀναμφιβόλως, ὅταν ἀντιληφθοῦν κάποιαν μικρὰν ἀμέλειαν εὐθὺς ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν ἐναντίον ὅλων συγχρόνως καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας ἑνὸς τὸ σύνολον τῶν Χριστιανῶν κρίνεται. Καὶ δὲν ἀρκοῦνται εἰς αὐτό, ἀλλ' ἀμέσως ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των στρεφόμενοι τολμοῦν νὰ βλασφημοῦν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας τῶν δούλων, E τὸν κοινὸν Κύριον καὶ νομίζουν ὅτι ἡ ἀμέλεια τῶν ἄλλων συγκαλύπτει τὴν πλάνην των.

2. Ὅτι ὅμως τοῦτο εἶναι μέγιστος κίνδυνος εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δίδουν εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴν βλασφημίας, ἂς ἀκούσωμεν τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος τονίζει καὶ λέγει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ: «Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς, διότι ἐξ αἰτίας σας τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται μεταξὺ τῶν ἐθνῶν».[3] Εἶναι φοβερὸς ὁ λόγος καὶ γεμᾶτος φρίκη. Διότι τὸ ἀλλοίμονον αὐτὸ εἶναι ὡσὰν νὰ θρηνῇ ἐκείνους, 50 A οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ἔλθουν εἰς τὴν κόλασιν, ἡ ὁποία δὲν ἐξιλεώνεται. Ὅπως ἀκριβῶς εἶναι τόσον μεγάλη ἡ ποινὴ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι λόγῳ τῆς ἀμελείας των παρέχουν αἰτίαν βλασφημίας, τοιουτοτρόπως πάλιν ἑτοιμάζονται ἀναρίθμητοι στέφανοι δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἀρετήν. Τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διδάσκων ὁ Χριστὸς ἔλεγε: «Ἂς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλά σας ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον».[4] Διότι καθ' ὃν τρόπον ἐκεῖνοι σκανδαλίζονται ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν μερικῶν καὶ ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον τοῦ Κυρίου μας, τοιουτοτρόπως, λέγει, ὅταν ζῆτε ἐναρέτως καὶ σᾶς βλέπουν οἱ εἰδωλολάτραι, δὲν ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὸν ἔπαινόν σας, B ἀλλά, ὅταν βλέπουν τὰ ἔργα σας νὰ λάμπουν καὶ νὰ φωτίζουν τὰ πρόσωπά σας, παρακινοῦνται εἰς δοξολογίαν τοῦ οὐρανίου Πατρός σας.

Καὶ ὅταν οἱ εἰδωλολάτραι δοξάζουν τὸν Θεόν, πάλιν αὐξάνει ἡ ἀμοιβή σας καὶ διὰ τὴν δοξολογίαν, τὴν ὁποίαν κάμνουν ἐκεῖνοι, σᾶς χαρίζει ὁ Κύριος ἄφθονα ἀγαθά. Διότι, λέγει, «ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μὲ δοξάζουν θὰ τοὺς δοξάσω».[5] Τὰ πάντα λοιπὸν ἂς κάμνωμεν, ἀγαπητοί μου, ὥστε νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας καὶ εἰς οὐδένα νὰ παρέχωμεν

3. Ἠσ. 52, 5.
4. Ματθ. 5, 16.
5. Α' Βασιλ. 2, 30.

ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ. Τοῦτο συνεχῶς μᾶς διδάσκει ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ ὁποῖος λέγει «ἐὰν φαγητὸν κάνῃ τὸν ἀδελφόν μου νὰ πέσῃ, δὲν θὰ φάγω κρέας ποτέ».[6] C Καὶ ἀλλοῦ πάλιν λέγει, «ἁμαρτάνοντες δὲ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πληγώνοντες τὴν συνείδησίν των ποὺ εἶναι ἀδύνατη, ἁμαρτάνετε εἰς τὸν Χριστόν».[7] Ἡ ἀπειλὴ εἶναι τρομερὴ καὶ συνεπάγεται μεγάλην κατάκρισιν.

Μὴ νομίσῃς, λέγει, ὅτι ἡ βλάβη θὰ περιορισθῇ μόνον εἰς αὐτόν. Ἀντανακλᾶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας ἐκείνου ἐσταυρώθη. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Κύριός σου δὲν ἠρνήθη νὰ σταυρωθῇ δι' ἐκεῖνον, σὺ δὲν ἔχεις τὴν ὑπομονὴν νὰ κάμῃς τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ παρέχῃς εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ πέσῃ; Καὶ θὰ εὕρῃς παντοῦ τὸν Χριστὸν νὰ συμβουλεύῃ αὐτὰ εἰς τοὺς μαθητάς. D Τοῦτο εἶναι, ποὺ συγκρατεῖ τὴν ζωήν μας. Διὰ τοῦτο ἀλλοῦ πάλιν ἔγραφε: «Ἂς μὴ φροντίζῃ ὁ καθένας μόνον διὰ τὰ δικά του συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων».[8] Καὶ ἀλλοῦ πάλιν, λέγει, «ὅλα μοῦ ἐπιτρέπονται (νὰ πράττω), ἀλλὰ ὅλα δὲν συμφέρουν».[9]

Εἶδες ἀποστολικὴν σοφίαν; Ἂν καὶ μοῦ εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ κάμω κάτι, χωρὶς νὰ μὲ βλάπτῃ, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν συντελεῖ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἄλλου, δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ τὸ πράξω. Εἶδες στοργικὴν ψυχὴν καὶ πῶς διόλου δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸ συμφέρον της, ἀλλὰ δι' ὅλων τῶν ἔργων ἀποδεικνύει, ὅτι μεγίστη ἀρετὴ εἶναι νὰ ἐνδιαφέρεται κανεὶς πολὺ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ πλησίον; E

Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ἂς προσέχωμεν, παρακαλῶ, καὶ ἂς μένωμεν μακρὰν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ βλάπτουν τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς μας, καὶ ποτὲ νὰ μὴ κάμωμεν κάτι, τὸ ὁποῖον προξενεῖ κάποιαν ζημίαν εἰς τὸν πλησίον μας. Διότι τοῦτο καὶ τὸ ἁμάρτημα καθιστᾶ μεγαλύτερον καὶ τὴν τιμωρίαν σοβαράν. Ἀκόμη ποτὲ νὰ μὴ περιφρονῶμεν κανένα, οὔτε νὰ ἐκστομίζωμεν τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λόγια, τί μὲ ἐνδιαφέρει, ἐὰν διὰ τὸν τάδε αὐτὸ γίνεται αἰτία νὰ πέσῃ; Εἰπέ μου, τί λέγεις; Τί σὲ ἐνδιαφέρει; Διέταξεν ὁ Χριστός, 51 A τόσον πολὺ νὰ λάμπῃ ἡ ζωὴ διὰ τῶν ἔργων σου, ὥστε ὄχι μόνον σὺ νὰ θαυμάζεσαι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σὲ βλέπουν, ἀλλὰ καὶ ὁ Κύ-

6. Α' Κορινθ. 8, 13.
7. Α' Κορινθ. 8, 12.
8. Φιλιπ. 2, 4.
9. Α' Κορινθ. 10, 23.

ριός σου νὰ δοξάζεται».[10] Καὶ σύ, ἐνῷ κάμνεις τὸ ἀντίθετον καὶ συντελεῖς, ἀντὶ νὰ ἀναπέμπωνται πρὸς αὐτὸν δοξολογίαι, νὰ προσάπτωνται βλασφημίαι, καὶ αὐτὸ περιφρονεῖς; Καὶ ποῦ εἶναι ἡ εὐλάβεια τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία γνωρίζει καὶ ἐκτελεῖ μὲ ἀκρίβειαν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ;

3. Ἀλλά, ἐὰν προηγουμένως παρασυρόμενος κανεὶς ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειαν ἔλεγεν αὐτά, τώρα παρακαλῶ, ἀφοῦ ἐδέχθη τὰς συμβουλάς μας νὰ παύσῃ νὰ λέγῃ ἀπρεπεῖς λόγους καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται νὰ κάμνῃ τὰ πάντα γενικῶς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οὔτε ἀπὸ τὸν ἄγρυπνον ὀφθαλμὸν τοῦ Κυρίου νὰ ἐπιτιμᾶται οὔτε ἀπὸ τὴν συνείδησίν του νὰ τύπτεται, B οὔτε ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦν αὐτὸν νὰ ὑποκινοῦνται εἰς βλασφημίας κατὰ τοῦ Κυρίου. Ἐὰν μὲ τόσην ἄγρυπνον μέριμναν ρυθμίζωμεν τὴν ζωήν μας, θὰ τύχωμεν τῆς μεγάλης ἀγάπης τοῦ Κυρίου καὶ θὰ ἀποφύγωμεν τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Διότι, ὅταν μᾶς ἴδῃ τόσον διαυγεῖς καὶ ἀγρύπνους, σκεπτόμενος, ὅτι ἀνώφελα ἐπιχειρεῖ, ἐντροπιασμένος θὰ ἀπομακρυνθῇ.

Ἀλλὰ ἀρκετὰ εἰσαγωγικῶς ἐλέχθησαν. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀφοῦ ἐθέσαμεν ἐνώπιόν σας, ὅσα προηγουμένως ἀνεγνώσθησαν, ἂς παραθέσωμεν πνευματικὴν τράπεζαν καὶ ἂς μάθωμεν καὶ σήμερον, τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, C ἢ μᾶλλον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Τί λοιπὸν λέγει; «Νὰ παραγάγουν τὰ ὕδατα ζῶντα ἑρπετὰ καὶ πτηνὰ νὰ πετοῦν ὑπεράνω τῆς γῆς πρὸς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔγινεν ἔτσι».[11]

Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς μὲ τάξιν καὶ συνέπειαν μᾶς διδάσκει ὁλόκληρον τὴν δημιουργίαν. Προηγουμένως μᾶς ἐδίδαξε, πῶς διὰ μόνου τοῦ λόγου του ἔκαμε τὴν γῆν νὰ καρποφορήσῃ. Ἔπειτα, ἀφοῦ ἐδίδαξε τὴν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων, προσέθεσε καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀστέρων, διὰ τῶν ὁποίων περισσότερον ἐλάμπρυνε τὴν ὡραιότητα τοῦ οὐρανοῦ. Σήμερον λοιπὸν ἀναφέρεται, εἰς τὰ ὕδατα καὶ μᾶς δεικνύει, D ὅτι ἐξῆλθον ἐξ αὐτῶν ἔμψυχα ὄντα μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν του. Νὰ παραγάγουν, λέγει, τὰ ὕδατα ζῶντα ἑρπετὰ καὶ πτηνὰ νὰ πετοῦν ὑπεράνω τῆς γῆς πρὸς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ. Ποῖος λόγος, εἰπέ μου, ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ὕψος τοῦ θαύματος; Ποία γλῶσσα ἐπαρκεῖ νὰ ἐξυμνήσῃ τὸν Δημιουργόν; Εἶπε μόνον νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ καὶ ἀμέσως ἔφε-

10. Ματθ. 5, 16.
11. Γέν. 1, 20.

ρεν αὐτὴν εἰς τὸν τοκετόν. Τώρα λέγει, νὰ παραγάγουν τὰ ὕδατα. Βλέπεις, πόσον κατάλληλα εἶναι τὰ παραγγέλματα; Ἐκεῖ «νὰ βλαστήσῃ», ἐδῶ, «νὰ παραγάγουν τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ζῶντα». E Διότι ὅπως εἰς τὴν γῆν εἶπε μόνον, νὰ βλαστήσῃ, καὶ ἐδόθη ποικιλία καὶ πολυμορφία ἀνθέων, χόρτων καὶ σπερμάτων καὶ μὲ ἕνα λόγον τὰ πάντα ἔγιναν, ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶπεν «νὰ παραγάγουν τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ νὰ πετοῦν ὑπεράνω τῆς γῆς πρὸς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ» καὶ ἀμέσως τόσα πολλὰ εἴδη ἰχθύων καὶ τόσον μεγάλη ποικιλία πτηνῶν ἐδημιουργεῖτο, ὅσην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμήσῃ κανεὶς οὔτε μὲ τὸν λόγον. Καὶ ἦτο ὁ λόγος σύντομος καὶ ἡ λέξις μία, τὰ δὲ εἴδη τῶν ζώων διάφορα καὶ ποικίλα. 52 A

Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ μου, διότι ἡ λέξις ἦτο τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος του ἐχάρισε τὴν ὕπαρξιν εἰς τὰ δημιουργήματα. Βλέπεις λοιπόν, πῶς ὅλα γενικῶς ἐκ τοῦ μηδενὸς φέρει εἰς τὴν ζωήν; Εἶδες μὲ πόσην ἀκρίβειαν διδάσκει; Εἶδες πόσην μακροθυμίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος; Ἀπὸ ποῦ ἦτο δυνατὸν νὰ μάθωμεν ἡμεῖς αὐτὰ μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ἂν αὐτὸς λόγῳ τῆς ἀπείρου ἀγάπης του δὲν συγκατέβαινε νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς γλώσσης τοῦ προφήτου, διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Δημιουργοῦ B καὶ πῶς ὁ λόγος του ἔγινε πρᾶξις καὶ πῶς ὁ λόγος του ἐχάρισεν εἰς αὐτὰ ὕπαρξιν καὶ ζωήν;

4. Ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ἀγνώμονες, οἱ ὁποῖοι παρὰ τὴν τόσον σαφῆ διδασκαλίαν προσπαθοῦν νὰ μὴ πείθωνται καὶ νὰ μὴ παραδέχωνται, ὅτι ὅσα βλέπομεν, ἔχουν Δημιουργόν. Καὶ ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν μόνα των, ἄλλοι δὲ ὅτι ἔχουν γίνει ἀπὸ προϋπάρχουσαν ὕλην. Πρόσεχε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀπάτη τοῦ διαβόλου καὶ πῶς ἐχρησιμοποίησε τὴν εὐκολοπιστίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν τὴν πλάνην. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Μωϋσῆς μὲ τόσην μεγάλην ἀκρίβειαν μᾶς διδάσκει, φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, νὰ μὴ ὑποστῶμεν τὸ ἴδιον πάθημα μὲ αὐτούς, C ἀλλὰ νὰ δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν μὲ σαφήνειαν καὶ τὴν διαδοχικὴν σειρὰν τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ καὶ πῶς τὸ καθένα ἐδημιουργήθη.

Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς ὡδήγει τυχαίως τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀρκετὸν ἦτο νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ζῷα, χωρὶς νὰ θέσῃ τὴν τάξιν τῶν ἡμερῶν, οὔτε νὰ ὁρίσῃ τί ἔγινε πρῶτον καὶ τί δεύτερον.

Διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ καμμίαν πρόφασιν δικαιολογίας εἰς τοὺς ἀπιστοῦντας, μὲ τόσην σαφήνειαν προβαίνει εἰς τὸν διαχωρισμὸν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ τὴν ἀρίθμησιν τῶν ἡμερῶν. Καὶ ὅλα μὲ πολλὴν μακροθυμίαν μᾶς διδάσκει, διὰ νὰ μὴ προσέχωμεν πλέον, ἀφοῦ μάθωμεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὴν πλάνην ἐκείνων, D οἱ ὁποῖοι λέγουν τὰ πάντα στηριζόμενοι εἰς προσωπικάς των ἀντιλήψεις, ἀλλὰ νὰ δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀνέκφραστον δύναμιν τοῦ πλάστου μας. Καὶ ἔγινε, λέγει, ὅπως εἶπε. Εἶπε «νὰ παραγάγουν τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ νὰ πετοῦν ὑπεράνω τῆς γῆς πρὸς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ» καὶ ὑπήκουσεν ἡ φύσις καὶ ἐξετελέσθη ἡ ἐντολή. Καὶ ἔγινε, λέγει, ἔτσι, ὅπως προσέταξεν ὁ Κύριος. «Καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὰ μεγάλα θαλάσσια ψάρια καὶ κάθε ζῶν ἑρπετὸν τὸ ὁποῖον παρήγαγε τὸ ὕδωρ συμφώνως πρὸς τὸ γένος του καὶ κάθε πτηνὸν κατὰ τὸ γένος του. E Εἶδε δὲ ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν ὡραῖα καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεὸς λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν καὶ τὰ πτηνὰ νὰ πληθύνωνται ἐπὶ τῆς γῆς».[12]

Βλέπε πάλιν ἐδῶ, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πνεύματος. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅτι ἔγινεν ἔτσι, παραθέτων χωριστὰ ἕκαστον στοιχεῖον τῆς φύσεως, μᾶς διδάσκει λέγων: «Καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὰ μεγάλα θαλάσσια ψάρια καὶ κάθε ζῶν ἑρπετὸν τὸ ὁποῖον παρήγαγε τὸ ὕδωρ καὶ κάθε πτηνὸν συμφώνως πρὸς τὸ εἶδός του· καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἦσαν ὡραῖα». 53 A Ἐδῶ πάλιν καταστέλλει τὴν τόλμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν διὰ τὰ πάντα ἀπερισκέπτως. Διὰ νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ ἐρωτᾷ, διὰ ποῖον σκοπὸν ἔγιναν τὰ κήτη καὶ εἰς τί μᾶς χρησιμεύουν καὶ ποία ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν, δι' αὐτό, ἀφοῦ εἶπεν «ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὰ μεγάλα θαλάσσια ψάρια καὶ κάθε ζῶν ἑρπετὸν καὶ τὰ πτηνά, ἀμέσως προσέθεσε: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ὡραῖον».

Μὴ λοιπὸν προσπαθῇς, λέγει, σύ, ἐπειδὴ ἀγνοεῖς τὸν σκοπὸν τῶν δημιουργημάτων, νὰ κατηγορῇς αὐτά. Ἤκουσες τὸν Κύριον νὰ ἀποφαίνεται καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι εἶναι ὡραῖα. Καὶ πῶς σὺ ἔχεις τὴν ἀφροσύνην νὰ τολμᾷς νὰ λέγῃς, διὰ ποῖον σκοπὸν ἔχουν γίνει; B Καὶ πῶς διαβάλλεις ὡς περιττὴν τὴν δημιουργίαν αὐτῶν; Ἂν εἶσαι συνετός,

12. Γέν. 1, 21-22.

θὰ ἠμπορέσῃς ἐξ αὐτῶν τῶν δημιουργημάτων νὰ ἀντιληφθῇς καλῶς καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Τὴν μὲν δύναμιν θὰ ἀντιληφθῇς, διότι ἔκαμε νὰ παραχθοῦν ἀπὸ τὰ ὕδατα τόσα εἴδη ἰχθύων μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν· τὴν δὲ φιλανθρωπίαν, διότι μετὰ τὴν δημιουργίαν των τοὺς παρεχώρησε χωριστὸν τόπον διαμονῆς καὶ τὴν ἀπέραντον θάλασσαν κατέστησε βασίλειον αὐτῶν, ὥστε κανένα νὰ μὴ δύνανται νὰ βλάπτουν, ἀλλὰ νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὰ ὕδατα καὶ μὲ τὴν θέαν των νὰ διδάσκουν τὴν ἄφθαστον δύναμιν τοῦ Δημιουργοῦ, χωρὶς ποτὲ νὰ ἐνοχλοῦν τοὺς ἀνθρώπους. **C**

Ἢ νομίζεις, ὅτι εἶναι ὀλίγον νὰ παρέχεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους διπλῆ ὠφέλεια ἐξ αὐτῶν; Διότι καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι συνετοὶ καὶ προκαλεῖ ἔκπληξιν τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του, διότι ἀπήλλαξε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν τῶν θαλασσίων ὄντων. Καὶ δὲν ἔχουν δημιουργηθῆ βεβαίως ὅλα γενικῶς τὰ ὄντα χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ λόγῳ τῆς καλωσύνης τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν ἄλλα μὲν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλα δὲ διὰ νὰ προβάλλεται ἡ δύναμις τοῦ Δημιουργοῦ.

Ὅταν λοιπὸν ἀκούῃς, ὅτι «εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἦτο ὡραῖον» μὴ τολμᾷς πλέον νὰ ἀντιλέγῃς εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, **D** οὔτε μὲ περιέργειαν νὰ ἐξετάζῃς καὶ ποικιλοτρόπως νὰ προσπαθῇς νὰ ἑρμηνεύσῃς τὸν κόσμον καὶ νὰ λέγῃς, διατί ἔγινε τοῦτο καὶ διατί ἔγινε τὸ ἄλλο. Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγει, καὶ εἶπεν «νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ πληθύνεσθε καὶ νὰ γεμίσετε τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν καὶ τὰ πτηνὰ νὰ πληθύνωνται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».[13]

5. Αὐτὴ εἶναι ἡ εὐλογία, νὰ αὐξηθοῦν δηλαδὴ αὐτὰ εἰς ἀριθμόν. Ἐπειδὴ λοιπόν, ἦσαν ἔμψυχα τὰ δημιουργηθέντα ζῷα καὶ ἤθελεν ἡ ἀναπαραγωγὴ αὐτῶν νὰ εἶναι συνεχής, δι' αὐτὸ προσέθεσε «καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν: Νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ πληθύνεσθε». Αὐτὸς λοιπὸν ὁ λόγος μέχρι τώρα συγκρατεῖ αὐτά· καίτοι παρῆλθε τόσος χρόνος **E** οὔτε ἓν εἶδος ἐξ αὐτῶν δὲν ἐχάθη. Διότι ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐντολή, ἡ ὁποία ἔλεγε «νὰ αὐξάνεσθε καὶ νὰ πληθύνεσθε» ἐχάρισεν εἰς αὐτὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἐπι-

13. Γέν. 1, 22.

βίωσιν. «Καὶ ἔγινεν, εἶπεν, βράδυ καὶ ἔγινε πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη».

Εἶδες, πῶς μᾶς ἐδίδαξεν ἡ Ἁγία Γραφὴ ποῖα ζῷα ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν; Περίμενε ὀλίγον καὶ θὰ ἴδῃς πάλιν τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου σου. Δὲν διήγειρε μόνον τὰ ὕδατα διὰ τὴν γένεσιν τῶν ἰχθύων, ἀλλὰ διέταξε **54 A** πάλιν καὶ ἀπὸ τὴν γῆν νὰ προέλθουν τὰ ζῷα τῆς ξηρᾶς. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄσκοπον, νὰ ἀσχοληθῶμεν δι' ὀλίγων μὲ τὰ ὅσα ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν. Καὶ εἶπεν, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεός: «Νὰ παραγάγῃ ἡ γῆ ζῶντας ὀργανισμοὺς συμφώνως πρὸς τὸ γένος των, τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ τὸ γένος των».[14] Καὶ ἔτσι ἔγινε.

Βλέπε, ὅτι ἡ γῆ παρέχει καὶ πάλιν διπλῆν καρποφορίαν καὶ ὑπηρετεῖ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Τότε μὲν ἀνέδωσεν ἡ γῆ βλάστησιν ἀπὸ τοὺς σπόρους καὶ τώρα ἔμψυχα ζῷα, τετράποδα, ἑρπετά, θηρία καὶ κτήνη.

Ἰδοὺ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπον προηγουμένως καὶ τώρα ἀποδεικνύεται. Δὲν ἐδημιούργησε τὰ πάντα μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας μας, **B** ἀλλὰ καὶ πρὸς ψυχικὴν ὠφέλειαν, ὥστε βλέποντες τὸν ἄφθονον πλοῦτον τῶν δημιουργημάτων του, νὰ ἐκπλησσώμεθα διὰ τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ χάρις εἰς τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἔγιναν πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ θὰ δημιουργηθῇ.

«Καὶ ἔκαμε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεὸς τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ τὸ γένος των, καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ὡραῖον».[15] Ποῦ εἶναι τώρα οἱ τολμηροί, οἱ ὁποῖοι λέγουν, διατί ὁ Θεὸς ἔκαμε τὰ θηρία καὶ διατί τὰ ἑρπετά; **C** Ἂς ἀκούσουν τὴν θείαν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ὡραῖον».

Εἰπέ μου, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐπαινεῖ τὰ δημιουργήματα καὶ σὺ τολμᾷς νὰ κατηγορῇς; Δὲν εἶναι αὐτὸ μεγάλη τρέλλα; Ἄλλωστε ἡ γῆ μέσα εἰς τοὺς σπόρους καὶ εἰς τὰ φυτὰ δὲν ἔδωσε μόνον δένδρα καρποφόρα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα, ὄχι μόνον ἀνωφελῆ χόρτα, ἀλλὰ καὶ ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς παράγει καὶ πολλάκις ἐπιβλαβῆ. Ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ κατηγορῇ τὰ δημιουργηθέντα. Δὲν ἔγιναν ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως. Διότι, ἂν δὲν εἶχαν γίνει πρὸς καλυ-

14. Γέν. 1, 24.
15. Γέν. 1, 25.

ψιν κάποιας ἀνάγκης, δὲν θὰ ἐδέχοντο τὸν ἔπαινον τοῦ δημιουργοῦ.

Ἀπὸ τὰ δένδρα λοιπὸν μερικὰ εἶναι καρποφόρα καὶ μερικὰ ἄκαρπα· D καὶ τὰ ἄκαρπα ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ καρποφόρα προσφέρουν θαυμαστὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὅσον συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπαυσίν του. Ἀκόμη καὶ οἰκοδομὰς κατασκευάζομεν μὲ αὐτὰ καὶ πολλὰς ἄλλας ἀνάγκας καλύπτομεν πρὸς ἄνεσίν μας. Γενικῶς τίποτε δὲν ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει δημιουργηθῆ διὰ κάποιον σκοπόν, καίτοι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ γνωρίζη ἀκριβῶς τὸν προορισμὸν ὅλων. Ὅπως λοιπὸν διὰ τὰ δένδρα, τοιουτοτρόπως καὶ διὰ τὰ ζῶα, ἄλλα μὲν εἶναι κατάλληλα πρὸς διατροφήν μας, ἄλλα δὲ πρὸς ἐξυπηρέτησίν μας. E

Καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν θηρίων καὶ τῶν ἑρπετῶν μᾶς παρέχουν μεγάλην ὠφέλειαν. Καὶ ἂν κανεὶς θέλη μὲ σύνεσιν νὰ ἐξετάση, διαπιστώνει καὶ τώρα, ποὺ ἐχάσαμεν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν, λόγῳ τῆς παρακοῆς τοῦ πρωτοπλάστου, ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ὠφέλεια, ποὺ μᾶς προσφέρουν. Καὶ οἱ ἰατροὶ ἐξ αὐτῶν λαμβάνουν καὶ κατασκευάζουν φάρμακα, τὰ ὁποῖα συντελοῦν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας μας. [55] A Ἄλλωστε ποία ζημία δύναται νὰ προέλθη ἐκ τῆς δημιουργίας τῶν θηρίων, ἐφ' ὅσον, ὅπως καὶ τὰ ἥμερα ζῶα, ἔτσι καὶ αὐτά, ἐπρόκειτο νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ δημιουργηθῆ; Αὐτὸ λοιπὸν ἰσχυρίζομαι.

6. Διὰ νὰ κατανοήσης τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ Δεσπότου τοῦ Κόσμου, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, μάθε ὅτι, ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὸν ἀπέραντον οὐρανόν, ἐξέτεινε τὴν γῆν, ἐδημιούργησε τὸν οὐράνιον θόλον, ὁ ὁποῖος ὡς μεσαῖον τεῖχος διαιρεῖ τὰ ὕδατα, ἔπειτα προσέταξε, νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ὕδατα καὶ ὠνόμασεν αὐτὰ μὲν θαλάσσας, τὴν δὲ ξηρὰν γῆν. B Μετὰ τοῦτο ἐστόλισεν αὐτὴν μὲ τὴν βλάστησιν τῶν σπερμάτων καὶ τῶν διαφόρων χόρτων. Ἐπροχώρησεν κατόπιν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν δύο μεγάλων φωστήρων καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἀστέρων, μὲ τὸ κάλλος τῶν ὁποίων ἐξωράϊσε τὸν οὐρανόν. Ἔπειτα παρήγαγεν ἀπὸ τὰ ὕδατα τοὺς ἰχθῦς καὶ (ἐδημιούργησε) τὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ. Ὅταν ἔφθασεν ἡ πέμπτη ἡμέρα, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν τὰ ζῶα τῆς ξηρᾶς, διέταξε, νὰ παραχθοῦν καὶ αὐτά, καὶ ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅσα διὰ

τὴν ὑπηρεσίαν του, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετά.

Τότε λοιπὸν ἐπειδὴ τὰ πάντα ἐστόλισε καὶ ἔδωσεν εἰς τὰ ὁρατὰ τὴν πρέπουσαν τάξιν καὶ εὐπρέπειαν, C παρέθεσε πολυτελῆ τράπεζαν πλήρη ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ παντὸς εἴδους, ἡ ὁποία ἔχει ἄφθονα ἀγαθά. Καὶ ἀφοῦ, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπη ἔκτισε μεγαλοπρεπῆ τὰ παλάτια τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐλάμπρυνε ποικιλοτρόπως τὴν γῆν, τότε λοιπὸν δημιουργεῖ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἀπολαύη ὅλα αὐτὰ γενικῶς, καὶ παραδίδει εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν ὅλων γενικῶς τῶν ὁρατῶν καὶ ἀποδεικνύει, πόσον τελειότερον ἐξ ὅλων τῶν δημιουργημάτων εἶναι ὁ μέλλων νὰ δημιουργηθῆ ἄνθρωπος, καθ' ὅσον διατάσσει, νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμίν του ὅλα τὰ δημιουργηθέντα. D

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρηγορῶμεν, ἀρκούμενοι εἰς ὅσα ἐλέχθησαν, τὴν ἑπομένην ἡμέραν θὰ γνωρίσωμεν τὴν δημιουργίαν τοῦ θαυμασίου τούτου ὄντος, τοῦ λογικοῦ καὶ ἐμψύχου, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπαναλαμβάνοντες πρὸς σᾶς καὶ τώρα τὴν γνωστὴν παράκλησιν, ὥστε καὶ ὅσα ἐλέχθησαν νὰ ἐνθυμῆσθε καὶ διὰ μέσου τῶν ὁρατῶν νὰ δοξολογῆτε τὸν Κύριον. Καὶ ἂν δὲν ἔχετε τὴν ἱκανότητα νὰ πλησιάσετε (γιὰ νὰ ἐξετάσετε), οὔτε τὴν δύναμιν νὰ ἀντιληφθῆτε τὸν προορισμὸν ὅλων τῶν κτισμάτων τῆς φύσεως, ἂς μὴ σᾶς γίνη αὐτὸ αἰτία ἀπιστίας, ἀλλὰ ἀφορμὴ δοξολογίας. Διότι, ὅταν ἀδυνατῆ ἡ σκέψις καὶ σταματᾷ ὁ νοῦς, E σκέψου, πόσον μεγάλος εἶναι ὁ Κύριός σου. Καὶ πέραν αὐτοῦ, ὅτι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμίς του, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα μὲ ἀκρίβειαν νὰ γνωρίζωμεν, οὔτε τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἔκαμε τὰ δημιουργήματά του. Τοῦτο χαρακτηρίζει ὑγιᾶ νοῦν καὶ καθαρὰν ψυχήν.

Διότι καὶ οἱ Ἐθνικοὶ τόσον πολὺ ἐπλανήθησαν, ἐπειδὴ ὑπήγαγον τὰ πάντα εἰς τὰς προσωπικάς των σκέψεις καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ παραδεχθοῦν τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀπεναντίας μάλιστα ἐπροσπάθησαν νὰ συλλάβουν τὰ ὑπεράνω αὐτῶν [56] A καὶ ὑπερέβησαν τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσουν καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον. Αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐτιμήθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ ἐξαιρετικὰ πνευματικὰ προσόντα καὶ ἔτυχον τοιαύτης προνομιακῆς θέσεως καὶ ἦσαν ἀνώτεροι ἀπὸ ὅλα τὰ ὁρατὰ δημιουργήματα, αὐτοὶ λοιπὸν εἰς τόσον μεγάλην πλάνην περιέπεσαν, ὥστε νὰ προσκυνοῦν τοὺς σκύλους καὶ τοὺς πιθήκους καὶ τοὺς κροκοδείλους καὶ τὰ εὐτελέστερα τῶν ζώων.

Καὶ διατί λέγω, ὅτι ἐπροσκύνησαν τὰ ἄλογα ζῶα; Πολ-

λοι ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τόσον βαθμὸν ἀνοησίας καὶ ἀναισθησίας ἐξέπεσαν, ὥστε νὰ λατρεύουν καὶ τὰ κρομμύδια καὶ ἀκόμη εὐτελέστερα ἀπὸ αὐτὰ πράγματα. Δι' αὐτὸ ὁ προφήτης ὑπαινισσόμενος αὐτοὺς ἔλεγεν «ὁ ἄνθρωπος παρασυνεβλήθη μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη καὶ ἐξωμοιώθη μὲ αὐτά».[16] Αὐτὸς δηλαδή, ὁ ὁποῖος ἐτιμήθη μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ ἠξιώθη τόσον μεγάλης σοφίας, **B** ἔγινεν ὅμοιος μὲ τὰ ἄλογα ζῷα, ἴσως δὲ καὶ χειρότερος ἀκόμη.

Ἐκεῖνα μὲν βεβαίως, ἐπειδὴ εἶναι ἄλογα ὄντα, δὲν ὑπέχουν εὐθύνας· ὁ τιμηθεὶς ὅμως μὲ λογικήν, ὅταν ἐκπέσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀλόγων ζώων, εὐλόγως ὑπέχει μεγάλας εὐθύνας, διότι ἀπεδείχθη ἀγνώμων ὡς πρὸς τὰ τόσα χαρίσματα. Κατόπιν ὠνόμασαν θεοὺς καὶ λίθους καὶ ξύλα καὶ ἐθεοποίησαν, ὅσα στοιχεῖα τῆς φύσεως ἔβλεπον. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ πρῶτον ἐξετράπησαν ἀπὸ τὸν εὐθὺν δρόμον, κατέπεσαν εἰς τοὺς κρημνοὺς καὶ ἐξώκειλαν εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἁμαρτίας.

7. Ἡμεῖς καὶ κατόπιν τούτου ἂς μὴ χάνωμεν τὰς ἐλπίδας μας περὶ τῆς σωτηρίας των. Ἂς παρέχωμεν τὰς βοηθείας μας **C** καὶ ἂς συζητῶμεν μὲ αὐτοὺς μὲ ὅλην μας τὴν προθυμίαν καὶ ἀγάπην, προσπαθοῦντες νὰ ἀποδείξωμεν καὶ τὴν πλάνην τῆς θέσεώς των καὶ τὸ μέγεθος τῆς ζημίας καὶ ποτὲ ἂς μὴ ἀποκλείωμεν τὴν σωτηρίαν των.

Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ πεισθοῦν αὐτοὶ καὶ μάλιστα ἂν ἡμεῖς συμπεριφερώμεθα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ τοὺς παρέχωμεν ἀφορμὰς πρὸς ἀπιστίαν. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, ὅταν ἴδουν μερικοὺς ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς ἡμᾶς, νὰ εἶναι κατ' ὄνομα μόνον Χριστιανοὶ καὶ ὅπως ἐκεῖνοι νὰ ἁρπάζουν, νὰ εἶναι πλεονέκται, ζηλότυποι, κακῶς σκεπτόμενοι εἰς βάρος τῶν ἄλλων, δολοπλόκοι καὶ ὅλα γενικῶς τὰ ὑπόλοιπα κακὰ νὰ μετέρχωνται **D** καὶ νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν καλοπέρασιν, τότε δὲν ἐπιθυμοῦν πλέον οὔτε τὰς συμβουλὰς τῶν λόγων μας, διότι πιστεύουν ὅτι αἱ πεποιθήσεις μας εἶναι ψευδεῖς καὶ ὅτι ὅλοι γενικῶς εἴμεθα ἔνοχοι διὰ τὰς αὐτὰς παραβάσεις.

Σκέψου λοιπόν, ποίας τιμωρίας πρέπει νὰ τύχουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι (οἱ κατ' ὄνομα Χριστιανοί), ὅταν ἐπισωρεύουν ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἑαυτούς των τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ἀλλὰ γίνωνται αἴτιοι νὰ ῥίπτωνται καὶ ἄλλοι εἰς τὴν πλάνην καὶ νὰ κλείουν τὰ ὦτα των εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς

16. Ψαλμ. 48, 21.

ἀρετῆς· ἐπὶ πλέον δὲ καὶ εἰς τοὺς ζῶντας ἐναρέτως παρέχουν ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ καὶ τὸ χειρότερον, **E** ὅταν ἐξ αἰτίας των βλασφημῆται ὁ Κύριος.

Βλέπεις, πόσον καταστρεπτικὴ εἶναι ἡ κακία; Ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι οἱ μετερχόμενοι τὴν κακίαν καταδικάζουν τοὺς ἑαυτούς των ὄχι εἰς μίαν τυχαίαν τιμωρίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν πλέον βαρυτάτην, καθ' ὅσον θὰ εἶναι ἔνοχοι δι' ὅλα, δηλαδὴ ὄχι μόνον διὰ τὴν προσωπικήν των ἀπώλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν σκανδαλισμὸν τῶν πλανωμένων καὶ διὰ τὴν ἐπίκρισιν τῶν ἐναρέτων καὶ διὰ τὴν βλασφημίαν τοῦ Θεοῦ.

57 **A** Σκεπτόμενοι ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἂς μὴ ἀδιαφορῶμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ ἂς φροντίζωμεν νὰ ζῶμεν συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γνωρίζοντες, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἢ θὰ καταδικασθῶμεν ἢ θὰ ἀξιωθῶμεν τῆς ἀμοιβῆς του.

Ἔτσι λοιπὸν ἂς κάμνωμεν τὰ πάντα, ὥστε καὶ ἡμεῖς μὲ ἀγαθὴν συνείδησιν νὰ ἀναστρεφώμεθα καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη εὑρίσκονται εἰς τὴν πλάνην νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ὑποδειγματικῆς μας ζωῆς, προσέτι δὲ ἐξ αἰτίας μας καὶ ὅλοι γενικῶς οἱ ὑπόλοιποι Χριστιανοὶ νὰ ἔχουν καλὴν φήμην καὶ νὰ δοξάζεται ἀπὸ ὅλους ὁ Κύριός μας, διὰ νὰ ἐκδηλώνῃ μεγαλυτέραν πρὸς ἡμᾶς φροντίδα.

Διότι, ὅταν ὠφελοῦνται οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι προσβλέπουν εἰς ἡμᾶς καὶ ἀναπέμπουν ἔπαινον εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἡμεῖς τότε πλουσιωτέραν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπολαύωμεν. **B** Τί ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εὐτυχέστερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν ζῇ κατὰ τρόπον, ὥστε ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὸν βλέπουν νὰ ἐκπλήσσωνται καὶ νὰ λέγουν, «δόξα σοι ὁ Θεός»! Ποίας ἀξίας εἶναι οἱ Χριστιανοί; Πόσην βαθεῖαν σκέψιν ἐκδηλώνουν; Πῶς περιφρονοῦν τὰ ἐπίγεια ἀγαθά; Πῶς ὅλα γενικῶς θεωροῦν σκιὰν καὶ ὄνειρον καὶ διὰ τίποτε ἐξ ὅσων βλέπουν δὲν στενοχωροῦνται, ἀλλὰ κάμνουν τὰ πάντα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡσὰν νὰ ζοῦν εἰς ξένην χώραν καὶ καθημερινῶς ἐπιθυμοῦν, νὰ φύγουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν χώραν; Πόσην ἀμοιβὴν παρὰ Θεοῦ νομίζεις, ὅτι παρέχουν αὐτὰ τὰ λόγια εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ζοῦν τοιουτοτρόπως ἐδῶ; **C**

Καὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ περίεργον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐπικρίνουν, γρήγορα θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ θὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Εἶναι φανερὸν σχεδὸν εἰς ὅλους πόσην ὁμολογίαν πίστεως παρέχει αὐτὸ εἰς τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωήν.

Γνωρίζοντες λοιπόν, ὅτι εἴμεθα ὑπεύθυνοι καὶ τῆς ὠφελείας καὶ τῆς ζημίας τοῦ πλησίον μας, ἔτσι ἂς ρυθμίζωμεν τὴν ζωήν μας, ὥστε νὰ μὴ ἐπαρκῶμεν μόνον εἰς τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους νὰ εἴμεθα παράδειγμα πρὸς μίμησιν, διὰ νὰ ἀποσπάσωμεν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀφθονίαν τῆς καλωσύνης Του, D μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ μονογενοῦς Του Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δύναμις, δόξα καὶ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 41

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΟΜΙΛΙΑΙ Α'—Ζ'

Κείμενον: **B. de Montfaucon,**

Sancti J. Chrysostomi opera omnia, IV, Parisiis 1835, σελ. 3 - 70 (PG 53, 23 - 69).